HANS-HERMANN HOPPE

AZ EMBER RÖVID TÖRTÉNELME: FEJLŐDÉS ÉS HANYATLÁS

Hans-Hermann Hoppe

Az Ember rövid történelme:

Fejlődés és hanyatlás

A fordítás alapjául szolgáló,
eredeti kiadás: *A Short History of Man: Progress and Decline*
elérhető a Mises Institute
honlapján.

Fordította: Táborszki Bálint
http://ellenpropaganda.com/

Tartalomjegyzék

Bevezetés:
Egy ausztro-libertárius rekonstrukció

A következő tanulmányok az emberiség történelmének három legjelentősebb eseményére kísérelnek meg magyarázatot adni.

Először el fogom magyarázni a magántulajdon - kiváltképp a földterület illetve a család és a családi háztartás, mint a mezőgazdaság és az agrár élet intézményes alapja - eredetét, ami a neolitikus forradalommal mintegy tizenegyezer évvel ezelőtt kezdődött a Közel-Kelet termékeny félholdjában, és ami azóta – egészen a késői tizenkilencedik századig – az emberiség életét formálta és nyomot hagyott rajta.

Másodjára az Ipari Forradalom eredetét fogom elmagyarázni, ami körülbelül 1800-ban, alig 200 évvel ezelőtt indult Angliában. Mindaddig - évezredeken át - az emberiség malthusi körülmények között élt. A népességnövekedés folyamatosan az elérhető létfenntartási eszközök nyomában járt. A termelékenység bárminemű növekedését gyorsan „felette" az egyre bővülő népességméret, tehát az elsöprő többség reáljövedelme a létfenntartás szintjén maradt. Csak két évszázada vált az ember képessé *kombinálni* a népességnövekedést az egy főre eső jövedelem *emelkedésével*.

Végül harmadjára el fogom magyarázni az *Állam* párhuzamos eredetét és fejlődését, mint a végső döntéshozás territoriális monopolistája - azaz a *törvényhozás* és az adott területen lakók *megadóztatásának* jogával felruházott intézmény - illetve annak átalakulását egy monarchikus Államból „abszolút" királyokkal egy demokratikus Állammá „abszolút" néppel úgy, ahogy az megvalósult a huszadik század folyamán.

Míg ez elegendő bevezető volna és az olvasó közvetlenül haladhatna a következő fejezetekhez, következzék pár további megjegyzés a filozófiai szemléletű olvasóknak.

A következőket egészen a korai huszadik századig *szociológiai* tanulmányokként osztályozták volna. De az empirista-pozitivista-

falszifikácionista filozófia huszadik századi felemelkedésével és egyre dominánsabb szerepével a *szociológia* kifejezés egészen más jelentést kapott. Az empirista filozófia szerint a normatív kérdések – az igazságosság, a „jó" és „rossz" kérdései – egyáltalán nem tudományos kérdések. Ebből kifolyólag a legtöbb modern „tudományos" szociológia dogmatikusan elkötelezett az *etikai relativizmus* (az „*anything goes*") valamelyik változata mellett. Az empirista filozófia emellett kategorikusan kizárja bármilyen non-hipotetikus, non-falszifikálható vagy szintetikus *a priori* törvény illetve igazság létét – ennek megfelelően a modern szociológia tehát szintén dogmatikusan elkötelezett az *empirikus relativizmus* („minden lehetséges", „sosem lehetsz biztos semmiben", „semmit sem lehet eleve kizárni") valamelyik variánsa mellett.

Az én tanulmányom mindent magában foglal, amit egy „jó empiristának" nem szabad; mivel hibásnak és tudománytalannak tartom az empirista-pozitivista filozófiát, hatását pedig – kiváltképp a társadalomtudományokra – valóságos katasztrófának tekintem.

Bizonyíthatóan hamis, hogy az etika nem egy tudomány; hogy az igazságosságnak semmilyen egyetemes elve nem létezik; hogy nincs „igaz" (nem önkényes) kritérium a morális fejlődés és a hanyatlás megkülönböztetésére. Úgyszintén bizonyíthatóan hamis, hogy az emberi cselekvésnek és interakciónak nem léteznek egyetemes és állandó törvényei; azaz nincsenek törvények arra vonatkozóan mi

lehetséges és mi nem lehetséges, illetve mit lehet és nem lehet sikeresen véghezvinni az ember ügyeiben, valamint hogy nem-önkényes kritérium alapján lehetetlen a tetteket egy adott probléma vagy cél helyes vagy sikeres, illetve helytelen vagy hibás megoldásaiként megítélni.

A második ′pozitív′ állításnak ellentmond a teljes klasszikus gazdaságtan. A klasszikus gazdaságtan - amelyet rekonstruáltak, finomítottak és továbbfejlesztettek a „marginális forradalom" alatt - annak is kiváltképp bécsi ága - amelyet Carl Menger (1840-1921) alapított *Grundsätze der Volkswirtschafslehre* [A gazdaságtan alapelvei] (1871) kötetével illetve amely Ludwig von Mises (1881-1973) páratlan *Human Action*jével [Emberi cselekvés] érte el a tetőpontját, majd *osztrák gazdaságtanként* vált ismertté - intellektuális anyagot biztosít az emberi cselekedetek, a *praxeológia* – a cselekvés logikája – illetve a praxeológiai törvények non-hipotetikusan igaz, hatalmas és átfogó rendszerének.

A történelmi események bármilyen magyarázatának figyelembe kell vennie a praxeológiát – és főképp Ludwig von Misest -, és az „empiristák" azok, akik nem dolgoznak elég empirikusan. Nem képesek a meglátni a fától az erdőt, hiszen tagadják, vagy figyelmen kívül hagyják a mögöttes praxeológiai állandókat és konstansokat a társadalmi világ megfigyelése során.

Az első ’normatív’ állítással kapcsolatban pedig a magánjog egésze mond nekik ellent, kiváltképp a tulajdon és a szerződés törvénye, ami válaszként emelkedett ki a szűkös javakra vonatkozó személyközi konfliktusok folyamatos eshetőségére. A tizenkilencedik századra a sztoikusok régi ’természetjog’ hagyományától kezdve a római és a skolasztikus törvényen át a modern, világi ’természetjog’ hagyományig minden erkölcsi relativistát megszégyenítő mennyiségű joganyag és jogról szóló tudományos irodalom született.

Miután hosszú ideig eltemette a jogi pozitivista szemét, Murray N. Rothbard (1926-1995) megmentette, megújította, finomította és - kiváltképp *Ethics of Liberty* (1981) című könyvében - szigorúan a természetjog mindeddig legátfogóbb rendszerévé: a *libertarianizmus* politikafilozófiájává rekonstruálta ezt a hagyományt. A történelmi események és fejlemények bármiféle normatív értékelésének, amely a tudományos rangra törekszik - azaz ami azt állítja, hogy több mint az önkényes ízlés kifejezése - figyelembe kell vennie a libertarianizmust és elsősorban Murray Rothbardot.

Az ember történelmének tanulmányozása során használt *módszeremet* jelezve kis könyvem alcíme: *Egy ausztro-libertárius rekonstrukció.*

Az emberi történelem eseményei, amelyeket meg szeretnék magyarázni, nem szükségszerűek és előre elrendeltek, hanem

feltételes empirikus események; tanulmányaim tehát nem a gazdasági vagy libertárius teória gyakorlatai. El kell mesélniük a történelmet úgy, ahogy valóban történt, és figyelembe kell venniük minden ismert tényt. Ilyen tekintetben nem állítom, hogy bármi eredetit alkottam. Nem fedezek fel semmilyen ismeretlen tényt vagy vitatom bármelyik elfogadott leletet. Arra támaszkodok, amit mások az ismert tényekként fogadtak el. De a tények és a történések kronológiája nem tartalmazza önnön magyarázatát vagy interpretációját. Tanulmányom különlegességét az a tény adja, hogy az ember történelmét az ausztro-libertarianizmus nézőpontjából magyarázza és interpretálja: a praxeológia (gazdaságtan) és a libertarianizmus (etika) háttértudásával. A praxeológia és az etika törvényeinek non-hipotetikus vagy apriorisztikus természetének ismeretében, illetve annak a ténynek tudatában íródtak, hogy az efféle törvények szigorú logikai korlátokat szabnak annak, milyen – melyik - magyarázat vagy interpretáció tekinthető egyáltalán *lehetségesnek* és *lehetségesen (hipotetikusan) igaznak* (és lehet ezáltal tudományosan elfogadható) egy adott adathalmaz összes elképzelhető magyarázata és interpretációja közül, és melyeket lehet és kell kizárni, mint *lehetetlen* és *lehetetlenül igaz.* A történelmet tehát *racionálisan rekonstruálom* - azaz annak tudatában, hogy minden lehetségesen igaz empirikus magyarázatnak és interpretációnak összhangban kell lennie nem csak az 'adatokkal,' hanem – legfőképp - a praxeológiai és etikai törvényekkel is, illetve hogy minden

magyarázat vagy interpretáció, amely ellentétben áll az ilyen törvényekkel, még ha látszólag ′illeszkedik is az adatokhoz,′ nem csak empirikusan hibás, hanem tudományosan egyáltalán nem elfogadható magyarázat vagy interpretáció.

A történelem, amely ily módon rekonstrukcióra és újramesélésre kerül, jelentős mértékben *revizionista történelem,* amely ellentétben áll nem csak azzal, amit a domináns balos „mainstream" mond a témában, hanem - köszönhetően annak, hogy tanulmányaim során kihangsúlyozásra kerülnek az emberi egyenlőtlenségek, és kiváltképp az egyenlőtlen kognitív képességek és lelki diszpozíciók - ellentétben áll azzal is, amit ezen a területen kijelentettek és kihirdettek a „politikailag korrekt", „progresszív," úgynevezett „kozmopolita" *establishment*-libertáriusok.

Tehát az ember történelmének első hatalmas eseménye, a neolitikus forradalom úgy kerül rekonstrukcióra, mint elsőrangú kognitív teljesítmény, és egy nagy előrelépés az emberi intelligencia evolúciójában. A magán földtulajdonlást és a család intézményét, illetve a mezőgazdaság és állattenyésztés gyakorlatát úgy magyarázom meg, mint racionális találmány, új és innovatív megoldása a törzsi vadászók és gyűjtögetők előtt álló problémának, amit a népességnövekedés és a föld növekvő szűkössége jelentett.

Hasonlóképp az Ipari Forradalmat is úgy rekonstruálom, mint újabb nagy előrelépés az emberi racionalitás fejlődésében. Idővel újra fel kellett bukkannia a föld- és népességméret problémájának, amelyet ideiglenesen megoldott a mezőgazdaság eredeti feltalálása, terjedése és későbbi világszintű imitációja. Mindaddig amíg a népességméret növekedett, az egy főre jutó jövedelmek csak akkor és csak addig emelkedhettek, amíg a termelékenység-növekedés meghaladta a népesség növekedését. De az állandó termelékenység-növekedés - azaz új és hatékonyabb eszközök folyamatos feltalálása új és jobb termékek legyártásához - megköveteli az emberi intelligencia, ügyesség, türelem és találékonyság folyamatosan magas szintjét. Mindaddig, amíg hiányzik az efféle magas intelligenciaszint, a népesség növekedésének mindenhol alacsonyabb – nem pedig magasabb – egy főre jutó jövedelemhez kell vezetnie. Az Ipari Forradalom tehát egy olyan fordulópont, ahol az emberi racionalitás elég magas szintet ért el ahhoz, hogy kiszabaduljon a malthusi csapdából. A kiszabadulást mint az intelligensebb populáció generációkon átívelő „tenyésztésének" következményét rekonstruálom. A magasabb intelligencia nagyobb gazdasági sikert jelent, és a nagyobb gazdasági siker szelektív házassági- és családpolitikával kombinálva nagyobb reproduktív sikert jelent (nagyobb számú utód túlélését). Ez - az emberi genetika és a polgári öröklés törvényeivel kombinálva - idővel egy intelligensebb, találékonyabb és innovatívabb populációt eredményezett.

Végül, míg a neolitikus és ipari forradalmak úgy kerülnek rekonstrukcióra, mint egy kitartó probléma – az életszínvonalat fenyegető népességméret - helyes és innovatív megoldásai, tehát nagy intellektuális előrelépések, a harmadik hatalmas, megmagyarázandó esemény az Állam feltalálása. Az Állam a végső döntéshozás területi monopolistája, és sikeres átalakulása monarchikusból demokratikusba úgy kerül rekonstrukcióra, mint a felgyülemlett intellektuális – morális és gazdasági – hibák következménye, egy visszalépés az emberi racionalitás fejlődésében, és az Ipari Forradalom által elért teljesítmény növekvő fenyegetése. Szerkezetéből *fakadóan* az Állam képtelen elérni azt, amit el kellene érnie. Igazságot kellene termelnie, azaz fenntartania és végrehajtania a törvényt, de a *törvényhozás* hatalmával az Állam képes *létrehozni* és *megszegni* a törvényt – amit elkerülhetetlenül meg is tesz – így ehelyett igazságtalanságot és erkölcsi korrupciót szül. Az Államnak védelmeznie kellene alattvalói tulajdonát a külső támadástól, de alattvalói *megadóztatásának* hatalmával képes tulajdonukat elkobozni – és elkerülhetetlenül meg is teszi – elég nyilvánvalóan nem azért, hogy védelmezze *őket* és a tulajdonukat, hanem *önmagának* és zsákmányának védelmében bármiféle - hazai vagy idegen - úgynevezett „támadó" ellen. Mint egy „eltulajdonító tulajdonvédelmező" azaz mint lényegében „parazitikus" intézmény, az Állam semmiképp nem segítheti, hanem mindig *akadályozni* fogja a vagyontermelést, és így *csökkenti* az egy főre jutó jövedelmet.

Összegezve; a következő tanulmányokkal remélem hozzátehetek egy kicsit a nagy társadalomelmélet régi hagyományához, és érthetőbbé tehetem az emberi történelem hosszú folyamát, kezdetétől a jelenig.

Hans-Hermann Hoppe
Isztambul, 2015. január

1.

A magántulajdon és a család eredetéről

I. A környezet: történelem

Ésszerű az emberi történelmet öt millió évvel ezelőttről kezdeni, amikor az evolúciós családfa emberi ága elkülönült legközelebbi nem-ember rokonunktól, a csimpánztól. Úgyszintén ésszerű 2,5 millió évvel ezelőtt a *homo habilis* első megjelenésével; vagy 200 000 évvel ezelőtt, amikor feltűnt az „anatómiailag modern ember” első képviselője; vagy 100 000 éve, amikor az anatómiailag modern ember vált az alapértelmezett emberi formává. Ehelyett én pusztán 50 000 évvel ezelőttről szeretném kezdeni, amikor az „anatómiailag modern

ember" a „viselkedésileg modern emberré" fejlődött. Ez szintén nagyon ésszerű kiindulópont.[1]

A „viselkedésileg modern ember" a vadászó-gyűjtögetők létezésére vonatkozik, akiknek mind a mai napig fennmaradt néhány kicsiny csoportja. Az archeológiai bizonyítékok alapján a 100 000 évvel ezelőtt élő emberek javarészt még mindig alkalmatlanok voltak a vadászatra. Minden bizonnyal képtelenek voltak nagy és veszélyes állatokat leteríteni, és a jelek szerint nem tudták, hogyan kell halászni. Eszközeiket szinte kizárólag fából és kőből, illetve helyi alapanyagokból készítették, ami a távolsági utazás vagy kereskedelem hiányára mutat. Körülbelül 50 000 évvel később az emberi eszközkészlet új, jelentősen továbbfejlesztett formát öltött. A kő és a fa mellett más anyagok is felhasználásra kerültek: csont, agancs, fog és kagyló; az anyagok pedig sokszor távoli területekről származtak. Az eszközök - beleérve a késeket, tűket, szöges szigonyokat, szegeket, fúrókat és pengéket - összetettek és ügyesen megmunkáltak voltak. A lövedék-technológia magasan fejlett volt, és megnövekedett vadászóképességről árulkodott (bár az íjakat csak körülbelül 20 000 évvel később találták fel). Emellett az ember tudta hogyan kell halászni, és látszólag képes volt csónakokat építeni. Továbbá a jelek szerint az egyszerű, funkcionális eszközök mellett a

---

[1] Lásd a következőről Nicholas Wade, *Before the Dawn*

tisztán művészi készítmények - díszek, szobrocskák és hangszerek, például madárcsont-furulyák - is ezidőben jelentek meg.

Feltételezték, hogy ezt a hatalmas fejlődést egy genetikai változás tette lehetővé, ami a nyelv kiemelkedéséhez vezetett, s ezáltal lehetővé tette az ember tanulási és felfedezési képességének radikális javulását. Az archaikus embereknek – *homo ergaster, homo neanderthalensis, homo erectus* – nem volt nyelvtudásuk. Kétségtelenül feltételezhetjük, hogy használták - ahogy sok magasabbrendű állatfaj - a nyelv két úgynevezett alacsonyabb funkcióját: az expresszív vagy szimptomatikus, és a trigger vagy jelző funkciót.[2] Viszont úgy tűnik, képtelenek voltak a nyelv két magasabb, kognitív funkciójának elvégzésére: a leíró és kiváltképp az argumentatív funkcióra. Ezek az egyedi emberi képességek – olyan egyedülállóan emberiek, hogy nem képzelhetjük 'ki' őket a létünkből anélkül, hogy belső ellentmondásba ne keverednénk – amelyek egyszerű, igaznak vallott leíró állításokat (propozíciókat) fogalmaznak meg, mint „ez (alany) egy (predikátum)", és kiváltképp amelyek *érvényesnek* vallott érveket (propozíciók láncolatát) terjesztenek elő, például „ez egy 'a'; minden

[2] A nyelv „alacsonyabb" és „magasabb" funkcióiról lásd Karl Buehler, *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache* és kiváltképp lásd még Karl R. Popper *Conjectures and Refutations* 134. o. illetve *Objective Knowledge* 3. fejezet, 119-22. o. és 6. fejezet, 14-17. szakasz.

ʹaʹ ʹbʹ; tehát, ez egy ʹbʹ,ʺ csupán körülbelül 50 ezer évvel ezelőtt bukkantak fel.[3]

Nyelv nélkül az emberi koordinációnak az ösztönön keresztül - amiből az emberek nagyon kevéssel rendelkeznek - vagy fizikai utasítás illetve manipuláció által kellett megszerveződnie; tanulni pedig vagy utánzással, vagy belső (implicit) következtetéssel volt lehetséges. Ezzel szöges ellentétben a nyelv által – azaz szavakkal: bizonyos tárgyakhoz és fogalmakhoz (jellemzőkhöz) társított és logikailag kötött hangokkal – a koordináció puszta szimbólumokkal elérhetővé válik; és a tanulás függetlenné válik az érzéki benyomásoktól (megfigyelésektől), a következtetéseket pedig külsőleg (explicit módon) is elvégezhetik, így interszubjektíven reprodukálhatóvá és irányíthatóvá válik. Azaz a nyelven keresztül távoli helyekre és időkre továbbítható a tudás (többé nem volt észleléshez kötve); s az ember kommunikálhat térben és időben távoli dolgokról (megszerzett és felgyülemlett tudásról). És mivel érvelési folyamatunk - a bizonyos következtetésekhez vezető gondolatmenetünk - külső, interszubjektíven ellenőrizhető érvek formájában ʹtárgyiasultʹ, így nem csak téren és időn át könnyedén közvetíteni vált lehetségessé, hanem nyilvánosan kritizálni, fejleszteni és kijavítani is. Tehát nem csoda, hogy a nyelv

---

[3] Luigi Luca Cavalli-Sforza, *Genes, Peoples and Languages,* 93. o, a nyelv eredetét körülbelül 100 ezer évvel ezelőttre teszi, de a fentebb említett archeológiai bizonyítékot tekintve az 50 ezer évvel ezelőtt későbbi, újabb dátuma valószínűbbnek tűnik.

megjelenésével kéz a kézben forradalmi technológiai változások is megérkeztek.

Becslések szerint körülbelül 100 000 évvel ezelőtt a közvetlen elődünk, a „modern ember" népességszáma 50 000 volt; szétszóródva az afrikai kontinensen és északra a Közel-Keleten, napjaink Izraeljének területén.[4] Körülbelül 80 000 évvel ezelőttől 70 000 évvel ezelőttig a Föld egy jelentős lehűlési perióduson ment keresztül. Ennek következtében a neandervölgyiek, akik Európában éltek és a számtalan évezred során alkalmazkodtak a hideg klímához, dél felé indultak, ahol nagy számban összecsaptak afrikai rokonaikkal, akiket úgy tűnik, elpusztítottak. Emellett egy körülbelül 60 000 évvel ezelőtti nagy kiterjedésű száraz periódus megfosztotta a „modern embert" megélhetési alapja többségétől, így 50 000 évvel ezelőtt számuk talán az ötezret sem haladta meg, és Északkelet-Afrikára korlátozódott.[5]

Viszont onnantól kezdve a modern emberek felemelkedése szakadatlan volt, a teljes bolygón elterjedtek, és idővel kiszorították az összes archaikus rokonukat. Úgy hiszik, az utolsó neandervölgyiek Gibraltár környéki barlangokba tömörülve körülbelül 25 000 éve haltak ki. A *homo erectus* utolsó maradványa,

---

[4] uo. 92. o.

[5] Wade, *Before the Dawn,* 8, 58. oldal; Cavalli-Sforza becslése jelentősen magasabb: 50 ezer (*Genes, Populations, and Language,* 50. o.)

amit az indonéziai Flores szigeteken találtak, körülbelül 13 000 évvel ezelőtti.

A „modern emberek” nomád vadászó-gyűjtögető életmódot éltek. A társadalmakat kis (10-30 fős) embercsoportok alkották, akik időnként találkoztak és körülbelül 150, talán egészen 500 főből álló (ezt a méretet a genetikusok szükségesnek tartották a diszgenikus hatások elkerülése végett[6]) közös génállományt alkottak. A munkamegosztás korlátozott volt, aminek legnagyobb része a nők – akik főképp gyűjtögettek – és a férfiak között történt – akik főképp vadásztak. Noha ismert és elismert volt az eszközök és szerszámok magántulajdonlása, a nomád életmód csak kevés vagyontárgynak hagyott helyet, ami a vadászó-gyűjtögető társadalmakat viszonylag egalitáriussá tette.[7] Elődeink élete ennek ellenére alapvetően jónak

---

[6] Cavalli-Sforza, *Genes, Peoples and Languages,* 30. o.

[7] A vadászó-gyűjtögető társadalmak egalitarizmusát viszont nem szabadna túlhangsúlyozni vagy idealizálni. Ezeket a társadalmakat emellett kifejezett hierarchikus tulajdonságok is jellemezték. Nem eltérően attól, ami ismeretes az állatvilágból, a férfiak magasabb rangúak voltak a nőknél és uralták őket. Sokszor úgy „fogták” a nőket és bántak velünk, mint ahogy fogták és bántak a „külső” világ javaival: eltulajdonították, elrabolták, használták, bántalmazták és cserélték őket. A gyerekek alacsonyabb rangúak voltak a felnőtteknél. Továbbá hierarchiák álltak fenn a társadalom férfi és női tagjai között egyaránt, az uralkodó alfa-hím és nősténytől le egészen a társadalom legalantasabb tagjáig. Státuszharcok folytak, és aki nem fogadta el a felállított rangsort, súlyos büntetésben részesült. A magasabb rangokért vívott harcok veszteseit sokszor sérülés, akár halál fenyegette, és a legjobb esetben is a törzsből való kitaszítás. Egyszóval: még ha a törzsi élet kényelmes életszínvonalat is biztosított bőséges étel és szabadidő tekintetében, az minden volt csak nem kényelmes napjaink nagyra becsült „egyéni autonómiája” tekintetében. Épp ellenkezőleg, az élet a törzsi háztartásban fegyelmet, rendet és behódolást jelentett.

tűnt.[8] Mindössze néhány órányi rendszeres munka lehetővé tette a kényelmes életet, jó (magas fehérjetartalmú) táplálékkal és bőséges szabadidővel. Ami azt illeti, a fosszilis leletek (koponyák és fogak) látszólag arról árulkodnak, hogy elődeink jóval 30 év feletti várható élettartamot élveztek, amit csak a tizenkilencedik század folyamán értek el ismét.[9] Hobbesnak ellentmondva életük minden volt, csak nem csúnya, állatias és rövid.[10]

Viszont a vadászok és gyűjtögetők élete esszenciális és végső soron megválaszolhatatlan kihívással szembesült. A vadászó-gyűjtögető társadalmak lényegében parazitikus életet folytattak. Azaz semmit nem adtak a javak természetbeli kínálatához. Pusztán kimerítették azt. Nem termeltek (pár eszközt leszámítva), csak fogyasztottak. Nem termesztettek és tenyésztettek, hanem ki kellett várniuk, amíg a természet ismét regenerálja és feltölti magát. A legjobb esetben is azt tudták elérni, hogy nem vadásztak vagy gyűjtögettek túl sokat, és így nem zavarták vagy állították meg teljesen a természetes regenerációs folyamatot. Mindenesetre tehát, az efféle parazitizmus nyilvánvalóan magával vonta a népességnövekedés kikerülhetetlen problémáját. Ahhoz, hogy

---

[8] Lásd Richard Lee és I. De Vore, *Man the Hunter*; Marvin Harris *Cannibals and Kings: The Origins of Cultures,* kiváltképp 2. fejezet.

[9] Harris, *Cannibals and Kings,* 19. szakasz.

[10] Ez az állítás viszont kizárólag a békés periódusok alatti vadászó—gyűjtögető életre vonatkozik. A háborúk és természetellenes halál magas bekövetkeztéséről lásd lejjebb.

megengedjék az előbb leírt kényelmes életet, a népsűrűségnek extrém alacsonynak kellett maradnia. Becslések szerint egy négyzetmérföld terület kellett ahhoz, hogy kényelmesen eltartson egy vagy két embert, és a kevésbé termékeny régiókon még nagyobb területekre volt szükség.[11] Tehát mit tehetett az ember, amikor a népesség mérete túllépte ezeket a módfelett szűk korlátokat?

Az emberek természetesen megpróbálhatták megakadályozni az efféle népességnyomás megjelenését - és valóban, a vadászó-gyűjtögető társadalmak mindent megtettek ennek érdekében. Abortuszokat végeztek, csecsemőgyilkosságokat hajtottak végre - főképp női csecsemőgyilkosságokat - és hosszú szoptatási periódusokkal csökkentették a terhességek számát (ami a folyamatosan aktív és mozgásban lévő nők alacsony testzsír-százalékával kombinálva csökkenti a női termelékenységet). Viszont míg ez enyhítette a problémát, nem oldotta meg. A népesség egyre csak növekedett.

Tekintve, hogy a népességméretet nem lehetett állandó szinten tartani, csak három lehetőség létezett a fokozatosan megjelenő „többlet" populáció számára. Az ember *harcolhat* a korlátolt ételmennyiségért, az ember *vándorolhat,* vagy az ember *feltalálhat* és használhat egy új, technológiailag fejlett társadalomszerveződési

---

[11] Tehát például, írja Harris, *Cannibals and Kings,* 18. o. „A késői kőkorban egész Franciaországban valószínűleg nem volt több mint 20 ezer, és esetleg csupán 1600 ember."

módot, ami lehetővé teszi, hogy egy nagyobb populáció túléljen ugyanakkora adott területen.

Az első opcióval, azaz a harccal kapcsolatosan elegendő néhány megjegyzés. Az irodalomban a primitív embert gyakran jellemezték úgy, mint aki békés és harmóniában él a természettel. A legnépszerűbb ebben a tekintetben Rousseau „nemes vadember" ábrázolása. Gyakran úgy vélik, hogy az agresszió és a háború a magántulajdonra épített civilizáció eredménye. Ami azt illeti, a helyzet szinte teljesen ennek ellenkezője.[12] Igaz, a modern háborúk kegyetlensége példátlan mészárlást okozott. Például mind az első, mind a második világháború több tízmillió ember halálát eredményezte, és teljes országokat rombolt le. Mégis - ahogy azt az antropológiai bizonyíték időközben felfedte - a primitív ember sokkal harciasabb volt, mint korunké. Becslések szerint a kezdetleges, vadászó-gyűjtögető társadalmakban a férfiak mintegy 30%-a természetellenes – erőszakos – halált halt, ami jóval meghalad mindent, amit a modern társadalmak ilyen téren megtapasztaltak.[13] Lawrence Keeley becslései szerint egy törzsi társadalom átlagosan népessége 0.5%-át vesztette el évente a harcok következtében.[14] A

---

[12] Lásd Wade, *Before the Dawn,* 8. fejezet és 150-54. o. továbbá Lawrence H. Keeley, *War Before Civilization.*

[13] Napoleon Chagnon, „Life Histories, Blood Revenge, and Warfare in a Tribal Population" *Science* 239. 985-92. o.

[14] Keeley, *War Before Civilization,* 33. o.; Wade, *Before the Dawn,* 151. szakasz.

huszadik század népességére alkalmazva ez mintegy kétmilliárd fő emberveszteséget jelentene a tényleges, „pusztán” párszáz millió helyett. Természetesen a primitív hadviselés nagyban különbözött a modern hadviseléstől. Nem rendes seregekkel vívták csatatereken, hanem rajtaütésekkel, lesből és váratlanul. Viszont minden támadást a legnagyobb brutalitás, könyörtelen kivitelezés jellemzett mindig halálos következményekkel; és míg a meggyilkolt emberek száma támadásonként kevés lehetett, az agresszív találkozások folytonossága miatt az erőszakos halál veszélye állandóan minden férfi feje fölött lebegett (illetve az emberrablás és a nemi erőszak veszélye a nők esetében).[15] Továbbá a közelmúltban egyre több bizonyítékot találtak a kannibalizmus elterjedt gyakorlatára. Valójában úgy tűnik, hogy a kannibalizmus valamikor szinte általános gyakorlat volt.[16]

---

[15] Lásd még Steven LeBlanc, *Constant Battles.*

[16] Lásd Wade, *Before the Dawn,* 154-58. A primitív vs. modern ember vadságát összevetve Wade, Keeleyt követve megjegyzi (*Before the Dawn, 152. o.*):

> „Amikor a primitív harcosok nyílt csatában összeütköztek a civilizált társadalom seregeivel, sokszor legyőzték őket a fegyverzetek nagy különbsége ellenére. Az indián háborúban az Egyesült Államok serege „általában súlyos vereséget szenvedett” amikor nyílt terepen találkoztak az ellenséggel, mint például a szeminolok által 1834-ben, és a Little Bighorn csatában. 1879-ben a Dél-Afrikai brit hadsereg, ágyúkkal és Gatling fegyverekkel felszerelve meggyőző vereséget szenvedett a Zuluktól, akik többnyire lándzsákkal és marhabőr-pajzsokkal voltak felszerelve az Isandlwana, Myer’s Drift és Hlobane csatáiban. A franciákat kiüldözték a szaharai tuaregek 1890-ben. Az állami haderő végül csak nagyobb létszámmal és nagy seregeket felőrlő hadjáratokkal győzedelmeskedett, nem pedig a felsőbbrendű harcképességgel.”

Ennél is fontosabb, hogy a primitív ember harciasságáról szóló leletek nem pusztán antropológiai érdekességek - azaz olyasmik, amiket az ember mellékesnek gondolhat a vadászó-gyűjtögető társadalmak valódi természetét illetően. Épp ellenkezőleg, alapvető elméleti oka van annak, miért jellemezte az ilyen társadalmakat a folyamatos hadviselés, és miért volt szinte lehetetlen békés kapcsolatokat kialakítani - főképp amikor egymás elkerülése lehetetlen volt, mivel az összes környező földet elfoglalták. Mivel ekkor vált elkerülhetetlenné, hogy a különböző vadászó-gyűjtögető társadalmak tagjai többé-kevésbé rendszeresen találkozzanak növényeket és állatokat kereső expedícióik során. Valójában ahogy a népességméret növekedett, az efféle találkozások egyre gyakoribbá váltak. És mivel a vadászó-gyűjtögetők nem adtak semmit a javak természetadta kínálatához, csak elfogyasztották, amit a természet biztosított, az ételért folyó verseny szükségszerűen ellenséges természetű volt: vagy én szedem le a bogyókat illetve ejtek el egy adott állatot, vagy te. Semmi, vagy csak nagyon kevés kereskedelem folyt a különböző törzsek tagjai között, mivel az egyik törzs tagjai lényegében ugyanazt a tevékenységet végezték, amit bármelyik másik törzs tagjai, és egyikük sem halmozott fel semennyi többletjószágot, amit el lehetne cserélni mások többletjavaira. Csak a kiirthatatlan konfliktus volt, és minél inkább átlépte az optimális szintet a törzsek populációja, annál több konfrontálódás történt. Ebben a helyzetben, ahol minden elfogyasztanak, amit egy személy

(vagy törzs) kisajátít, és a javak teljes kínálatát szigorúan szabályozták a természeti erők, csak halálos ellenségesség létezhet az emberek között. Ludwig von Mises szavaival, az emberek „egymás halálos ellenségei lettek, kibékíthetetlen riválisok igyekezetükben, hogy biztosítsák maguknak a természet által biztosított megélhetési eszközök szűkös kínálatának egy darabját. Minden ember arra kényszerül, hogy ellenségének lásson mindenki mást; saját étvágya kielégítése iránti vágya kiengesztelhetetlen konfliktusba keveri őt az összes szomszédjával. Semmilyen szimpátia nem fejlődhet ki efféle állapotok között."[17] Csak az egyik rivális halála nyújtott megoldást az ember saját túlélési vágyára. Ami azt illeti, egy másik ember életének megkímélése meghagyta volna annak lehetőségét arra, hogy még több utódot nemzzen, és így még tovább csökkentette volna az egyén saját túlélési lehetőségeit.[18]

---

[17] Ludwig von Mises, *Human Action, A Treatise on Economics,* 144. o.

[18] Közvetetten, a különböző törzsek tagjai közötti kiengesztelhetetlen ellenségesség a vadászó-gyűjtögető társadalmak keretein belül árulkodik az emberek közötti békés együttműködés követelményeinek első nyomáról. Ahhoz, hogy a különböző törzsek tagjai ne ellenségként, hanem potenciális kollaboránsokként tekintsenek egymásra, meg kell lennie a fogyasztói javak valódi *termelésének* (a természetadta fogyasztójavak puszta birtokba vételén kívül). Hiszen csak akkor van oka egy embernek megkímélni egy másik ember életét saját javára (saját önös motivációjáért és saját érdekeiért), ha az ember *hozzáad* valamit a természethez, ami máskülönben, szándékos erőfeszítése nélkül egyáltalán nem létezne. Természetesen, ahogy szeretnek arra rámutatni azok, akik terjesztik a tézist, miszerint a civilizáció az, ami háborút nemz, maga a tény, hogy egy ember hozzáadott valamit a természetadta javak kínálatához, emellett épphogy okot is biztosíthat egy másik ember számára ahhoz, hogy erőszakot használjon: hogy megfossza termékétől. De bizonyára kevesebb oka van megölni egy ilyen embert, mint megölni egy embert, aki semmit nem adott hozzá, pusztán elveszi és elfogyasztja azt, ami adott (és tehát elkerülhetetlenül

A második lehetséges opció a túlzott népesség fokozatosan visszatérő problémájának megoldására a migráció volt. Noha semmi esetre sem költségmentes – hiszen az embernek el kellett hagynia az ismerős területeket az ismeretlen területek érdekében – a migráció (a harchoz viszonyítva) minden bizonnyal gyakran a kevésbé költséges megoldásnak bizonyult, kiváltképp amíg nyitva állt valami feltérképezetlen terület. Tehát kelet-afrikai hazájukból elindulva az emberek csoportjai egymás után meghódították az egész Földet; elhagyva rokonaikat, hogy új társadalmakat alapítsanak emberek által eddig lakatlan területeken.

Úgy tűnik, ez a folyamat is körülbelül ötvenezer éve kezdődött, röviddel a viselkedésbelileg modern ember megjelenése, illetve a csónaképítés képességének elsajátítása után. Körülbelül ekkortól egészen tizenkétezer vagy tizenegyezer évvel ezelőttig a globális hőmérséklet fokozatosan zuhant (azóta egy integlaciális melegedési periódusban vagyunk) és ennek megfelelően a tengerszintek is estek.[19] Az emberek átkeltek a Vörös-tengeren a siralom kapujánál -

---

csökkenti azt, ami elérhető marad a másiknak). Továbbá mindaddig, amíg egy ember hozzáad valamit az elérhető javak teljes kínálatához, addig egy másik embernek oka van arra, hogy *ne* avatkozzon bele tevékenységébe, hanem hagyja folytatni azt, és hasznot húzzon belőle és tevékenységéből azzal, hogy kölcsönösen előnyös cserébe elegyedik vele, és így következményképp végső soron rokonszenves érzéseket kezdjen táplálni embertársa iránt. Tehát míg a civilizáció nem eliminálja az ember agresszív impulzusait, képes csökkenteni és ténylegesen csökkenti és csillapítja azt.

[19] Valójában az utolsó nagy melegedési periódus, amit úgyszintén integlaciális periódusnak neveznek, már befejeződött körülbelül 120 ezer évvel ezelőtt. Ez idő alatt, azaz több mint

ami akkoriban csupán egy szűk vízszoros volt szigetekkel kipontozva - hogy az Arab-félsziget déli csúcsára érkezzenek (ami akkoriban viszonylag nedves időszaknak örvendett). Onnantól kezdve - előnyben részesítve a trópusi klímaterületeket, amiket megszoktak - a valószínűleg alig százötven ember migrációja kelet felé folytatódott. Többnyire csónakkal utaztak, mivel egészen hatezer évvel ezelőttig - amikor az ember képessé vált lovak idomítására - a szállítás e módja sokkal gyorsabb és kényelmesebb volt, mint a lábon való utazás. Tehát a migráció a tengerpart mentén történt, majd folyóvölgyeken át folytatódott befelé - először egészen Indiáig. Onnantól, ahogy a genetikai bizonyíték mutatni látszik, a populációmozgás kétfelé szakadt. Egyrészt körbehaladt az indiai szubkontinensen Délkelet-Ázsiába és Indonéziába (ami akkor az ázsiai kontinenshez kapcsolódott) és végül Szahul mára megfeneklett egykori kontinensére (Ausztráliába, Új-Guineába és Tasmaniába, amelyek egészen nyolcezer évvel ezelőttig össze voltak kötve), amit akkor mindössze egy hatvan mérföld széles, szigetekben gazdag

---

120 ezer éve a Rajnában, a Temzében és Észak-Európában élő vízilovaknak valamennyire „afrikai kinézetük" volt. Onnantól kezdve a gleccserek fokozatosan dél felé mozogtak és a tengerszint idővel több mint 100 métert zuhant. A Temze és az Elba a Rajna mellékfolyói lettek, mielőtt az először az Északi-Tengerbe, majd onnan az Atlanti Óceánba folyt. Lásd Josef H. Reichholf *Eine kurze Naturgeschichte des letzen Jahrtausends*, 15. szakasz. Amikor ez a korszak hirtelen véget ért körülbelül 12 ezer évvel ezelőtt, a gleccserek gyorsan visszavonultak, a tengerszint pedig megemelkedett, nem évente milliméterekkel, hanem nagyon gyorsan, szinte árvíz-szerűen. Anglia és Írország, amik előtte az európai kontinenshez voltak csatlakozva, nagyon rövid idő alatt szigetekké váltak. Így pedig létrejött a Balti-tenger és napjaink Északi-tengerének nagy része. Hasonlóképp napjain Perzsa-öblének nagyja körülbelül ezidőben keletkezett. uo. 49. szakasz.

vízcsatorna választott el az ázsiai kontinenstől, ami lehetővé tette a rövidtávú szigetugrást, illetve az eljutást észak felé Kína tengerpartjára és végül Japánba. A migrációs folyamat Indiából másrészt északnyugati irányba indult Afganisztánon, Iránon és Törökországon keresztül, végül Európába. Emellett voltak, akik északkeleti útvonalon Dél-Szibériába nyomultak, leválva erről a migrációs áramlatról. Később valószínűleg három hullámban - az első körülbelül tizennégy-tizenkétezer évvel ezelőtt - haladtak át migrációk Szibériából a Bering-szoroson – ami akkor (egészen tizenegyezer évvel ezelőttig) egy földhíd volt – az amerikai kontinensre, és látszólag mindössze ezer évvel később elérték Pantagóniát (az emberi maradványok régészeti leletei dél-Chileben tizenkétezer-ötszáz évesek). Az utolsó migrációs út Tajvanból indult - amit körülbelül ötezer éve foglaltak el - áthajózta a Csendes-óceánt, elérte a polinéz szigeteket és végül, nyolcszáz évvel évvel ezelőtt Új-Zélandot.[20]

A folyamat lényegében mindig ugyanaz volt: egy csoport megszállt egy területet, a népességnyomás megnőtt, néhányan ott maradtak, egy alcsoport tovább ment - generációról generációra, a tengerpart mentén, folyókat és vadakat követve; elkerülve a sivatagokat és a magas hegyeket. A migráció Afrikából egészen

---

[20] További részletekért lásd Wade, *Before the Dawn,* 5. fejezet; továbbá Jared Diamond, *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*, 1. fejezet.

Ausztráliáig talán négy-ötezer évig tartott, Európába hétezer évig (a modern embereknek tulajdonított legrégebbi leletek, amiket Bulgáriában találtak, 43 ezer évvel ezelőttig nyúlnak vissza) és újabb hétezer évbe telt eljutni Nyugat-Spanyolországba.[21] Miután szétváltak, gyakorlatilag semmilyen kapcsolat nem volt a különböző vadászó-gyűjtögető társadalmak között. Következményképpen - bár kezdetben közeli rokoni kapcsolatban álltak egymással - ezek a társadalmak elkülönült génállományokat formáltak, és a különböző természetes környezettel való szembetalálkozás, illetve a természetes szelekcióval kölcsönhatásba lépő mutációk és a genetikai sodródás miatt az idő múlásával jellegzetesen különböző külsőre tettek szert. A különböző társadalmak közötti genetika különbség nagyjából a társadalmak közötti térbeli távolsággal, illetve elválasztódásuk idejével összefüggésben növekedett.[22] Különböző etnikumok emelkedtek ki, később pedig jellegzetes eltéréseket mutató emberi rasszok. Ezekkel együtt genetika-alapú különbségek emelkedtek ki olyan dolgokban, mint a bőrszín, a fizikai felépítés és erő, a hidegnek és a különböző betegségeknek való ellenállóképesség, illetve a tolerancia bizonyos anyagokkal szemben. Viszont kognitív téren is kialakultak változások. Tehát további két jelentős fejlődésre létezik genetikai bizonyíték az emberi agy méretét és kognitív képességeit

---

[21] Lásd Cavalli-Sforza, *Genes-Populations, and Languages,* 94. o.

[22] uo. 20-25. o.

illetően. Az egyik ilyen fejlődés körülbelül harminchétezer évvel ezelőtt történt, és érintette Európa népességének legnagyobb részét, valamint Kelet-Ázsiát (viszont nagyon kevés nyomot hagyott Afrikában), a másik pedig körülbelül hatezer évvel ezelőtt zajlott, és többnyire a közel-keleti és európai embereket érintette (ám kevés hatással volt Kelet-Ázsiára, és szinte semennyivel szub-szaharai Afrikára).[23]

Továbbá a nyelv is differenciálódott, kéz-a-kézben az emberek földrajzi, és ezzel korreláló genetikai differenciálódásával. Néhány nyelvész - kiváltképp Merritt Ruhlen,[24] Joseph Greenbert úttörő munkáját követve - a genetikai (biológiai) bizonyítékkal nagy összhangban és azzal alátámasztva hiteles érvet állított fel az egyetlen emberi proto-nyelv mellett, amiből az összes többi nyelv származtatható, többé-kevésbé távoli rokonként. Az afrikai szülőföld eredeti emigránsai mintegy ötvenezer évvel ezelőtt nyilván ugyanazt a nyelvet beszélhették, így aligha tűnne meglepőnek, ha a fentebb felvázolt népességmozgást és az emberek különböző génállományokba történő szétválását - térben és időben többé-kevésbé elszeparálva egymástól - pontosan tükrözné a nyelvek differenciálódása, a különböző nyelvek nyelvcsaládokba történő csoportosulása, és ezek még nagyobb szupercsaládokba

[23] Lásd Wade, *Before the Dawn*, 96-99. o.

[24] Merritt Ruhlen, *The Origin of Language: Tracing the Evolution of the Mother Tongue*

csoportosulása.[25] A nyelvek szaporodásának folyamata látszólag hasonlóan kiszámítható mintát követett. Először a vadászó-gyűjtögető emberek világszerte elterjedésével és az eltérő, elkülönült génállományok ezt kísérő gyarapodásával egyre növekvő számú különböző nyelv jelent meg. Tehát például a ma beszélt hatezer nyelv közül mintegy ezerkétszázat Új-Guineában beszélnek, a világ egyik „legprimitívebb” régiójában, amelyek felének mindössze a mágikus számú – ötszáz - beszélője van, és egyiket sem beszélik százezernél többen. Viszont a mintegy tizenegyezerezer évvel ezelőtti emberi letelepedés kezdetével, illetve ezt követően a mezőgazdaságba való átmenettel és a munkamegosztás ezt kísérő terjedésével és erősödésével (amiről részletesebben később), látszólag egy ellensúlyozó, sőt ellentétes tendencia jött létre: ahogy a génállományok látszólag kiszélesültek, a különböző beszélt nyelvek száma is lecsökkent.

II. A PROBLÉMA: ELMÉLET

Körülbelül harmincötezer évvel ezelőtt, azaz tizenötezer évvel az afrikai kivándorlás után Európát, Ázsiát, Ausztráliát és

[25] Lásd Cavalli-Sforza *Genes, Peoples and Languages,* 5. fejezet, kiváltképp 144. oldal egy táblázatért, ami megmutatja a genetikai és nyelvi családok illetve a származási fák közötti korrelációt. Lásd még Luigi Luca Cavalli-Sforza és Francesco Cavalli-Sforza, *The Great Human Diasporas: The History of Diversity and Evolution*, 7. fejezet; Wade *Before the Dawn,* 10. fejezet, 102. szakasz.

természetesen magát Afrikát szinte teljesen belakták őseink, a modern emberek, az archaikus emberek pedig - *homo neanderthalensis* és *homo erectus* - a kihalás szélén álltak. Körülbelül tizenkétezer évvel ezelőtt az emberek az amerikai kontinenseken is elterjedtek. A Polinéz szigeteket leszámítva tehát minden darab földet és a természetadta javak teljes földi (gazdasági) kínálatát: a növényeket és az állatokat emberi birtokba vették; a vadászó-gyűjtögetők parazitikus életstílusából adódóan pedig az emberek semmit sem *adtak* ehhez a földhöz illetve e javak természetadta kínálatához, hanem pusztán reagáltak a természeti *változásokra.*

Ezek a változások időnként meglehetősen drasztikusak voltak. Például a globális klíma változásai befolyásolhatták - és befolyásolták is - mennyi lakható terület állt rendelkezésre, valamint a természetes növényzetet és az állatpopulációt. A szóban forgó korszak alatt - a több mint húszezer évben harmincötezer évvel ezelőttől tizenegyezer évvel ezelőttig - drasztikus változások mentek végbe a természetes körülményekben. Például húszezer évvel ezelőtt, a *legutóbbi glaciális maximumként* ismert időszakban a hőmérséklet élesen lezuhant, és Észak-Európa illetve Szibéria nagyrésze lakhatatlanná vált. Britanniát és egész Skandináviát gleccserek borították, Szibéria nagyrésze sarki sivataggá változott, és a sztyeppe-tundra elért délre egészen a Földközi-tengerig, a Fekete-tengerig és a Kaszpi-tengerig. Ötezer év múlva - körülbelül

tizenötezer évvel ezelőtt - a gleccserek elkezdtek visszavonulni, lehetővé téve az emberek, állatok és növények számára, hogy ismét elfoglalják az előzőleg lakatlan területeket. Viszont kétezer-ötszáz évvel később - kevesebb mint egy évtized alatt - a hőmérséklet ismét majdnem a korábbi fagyos állapotra zuhant vissza: és csak mindössze ezer évvel később - körülbelül tizenegyezer-ötszáz évvel ezelőtt - a hőmérséklet váratlan, hosszantartó emelkedést tapasztalt, és a Föld belépett az úgynevezett *Holocénbe*, a legutolsó és még mindig tartó interglaciális melegedési időszakba.[26] (A Szahara kevesebb, mint háromezer éve kezdett jelenlegi, extrém meleg, sivatagi formájára hasonlítani. A pre-római időkben a Szahara – és hasonlóképp a közép-ázsiai sivatagok – zöld szavanna volt gazdag vadvilággal. Például Karthágó hatalma és vonzereje javarészt a mögötte húzódó terület termőképességén szunnyadt, mint a búzatermelés központja; ez jelentős oka volt annak, hogy Róma el

---

[26] A jelenlegi *Holocén* időszakban viszont a hőmérsékletek jelentős eltéréseket mutatnak. Körülbelül 10000 évvel ezelőtt, egy ezeréves melegedési időszak után a hőmérséklet elérte a jelen szintet. Azután a hőmérséklet számos alkalommal ennél a szintnél feljebb emelkedett (egészen 2 Celsius-fokig): 8000-6800 évvel ezelőtt, 6000-5500 évvel ezelőtt, 5000-4000 évvel ezelőtt, 2500-2000 évvel ezelőtt, és ismét a 10-14. században, az úgynevezett középkori melegedési időszak alatt. Emellett számos időszak volt a jelenleginél jelentősen alacsonyabb hőmérséklettel: 9000-8000 évvel ezelőtt, 6800-6000 évvel ezelőtt, 4000-2500 évvel ezelőtt, a másodiktól a nyolcadik századig és ismét a tizennegyedik századtól a tizenkilencedik század közepéig, az úgynevezett Kis Jégkorszak alatt. Lásd Reichholf *Eine kurze Naturgeschichte des letzten Jahrtausends,* 27. o.

akarta pusztítani Karthágót és uralma alá vonni észak-afrikai területeit.[27])

Mindenesetre, eltekintve az összes eljövendő bonyolító részlettől és minden változástól, amivel a jövőbeli empirikus kutatások kétségtelenül előhozakodnak az imént felvázolt történelmi narratívával kapcsolatban, az idő egy bizonyos pontján az emberi igények kielégítéséhez rendelkezésre álló földtömeget többé már nem lehetett növelni. Gazdaságtani zsargonnal szólva a „föld" termelési tényező kínálata állandóvá vált, és az emberi népesség minden növekedését ugyanakkora, változatlan mennyiségű földnek kellett eltartania. A növekedő népességnyomásra előzőleg adható három válasz közül: költözni, harcolni vagy feltalálni, csak az utóbbi kettő maradt nyitva. Mit lehet tenni efféle kihívással szemben?

Annak érdekében, hogy még világosabb legyen a probléma, hasznos először másképp, részletesebben megvizsgálni a vadászó-gyűjtögető társadalom meglehetősen korlátozott munkamegosztási módszerét.

Eddig magyarázatra került a *különböző* bandák vagy klánok tagjai közötti ellenségeskedés, míg magától értetődőnek vettük, hogy egy adott bandán vagy klánon *belül* fennáll a kollaboráció, a békés együttműködés. De miért kellene ennek így lennie? A csoporton

---

[27] uo. 23. szakasz

belüli együttműködést szinte általánosan alapértelmezettnek tekintik. Ettől függetlenül ez is magyarázatra szorul, mivel minden bizonnyal *elképzelhető* egy, még ilyen limitált fokú együttműködést is nélkülöző világ. Biztos ami biztos, az emberi együttműködés *néhány* formájának biológiai alapja van. „A férfi és nő kölcsönös szexuális vonzalma," írja Mises, „az ember állati természetének része és független bármiféle gondolkodástól és elmélkedéstől. Megengedhető ezt eredetinek, vegetatívnak, ösztönösnek vagy rejtélyesnek neveznünk."[28] Ugyanez elmondható az anya és a gyermek közötti kapcsolatról. Ha az anyák huzamosabb időtartamon keresztül nem gondoskodnának utódjaikról, gyermekeik azonnal meghalnának és az emberiség halálra ítéltetne. Viszont az együttműködés e szükségszerű, biológiailag determinált szintje igen távol áll attól, ami ténylegesen megfigyelhető a vadászó-gyűjtögető társadalmakban. Tehát, folytatja Mises,

> sem a vadházasság, sem az, ami megelőzi vagy követi nem teremt társadalmi együttműködést és társadalmi életmódot. Az állatok is összegyűlnek a párzás során, de nem fejlesztettek ki szociális kapcsolatokat. A családi élet nem pusztán a nemi közösülés terméke. Semmi esetre sem természetes és szükségszerű, hogy a szülők és a gyermekek együtt éljenek, mint ahogy azt a családban teszik. A párosodási kapcsolat nem eredményez szükségszerűen családi szervezetet. Az emberi család a gondolkodás, tervezés és cselekvés

[28] Ludwig von Mises, *Human Action,* 167. o.

> eredménye. Ez az a tény, ami radikálisan megkülönbözteti azt azoktól az állatcsoportoktól, amiket *per analogiam* állatcsaládoknak nevezünk.[29]

Például miért nem gyűjtögetett vagy vadászott egyedül minden ember, miután elhagyták a kisgyermekkort, hogy pusztán az alkalmi szex érdekében találkozzanak? Miért *nem* történt meg az, amit emberek *csoportjai* esetében leírtuk, *már az egyének szintjén:* egy ember a természetadta javak szigorúan limitált kínálatát látva elszakad a másiktól, hogy elkerülje a konfliktust mindaddig, amíg minden földet birtokba nem vettek, és végül kitör mindenki mindenki elleni háborúja (ahelyett, hogy egy csoport tagjai pusztán az összes többi csoport tagjai ellen háborúznának)? A válasz: annak a felismerése miatt, hogy az együttműködés termelékenyebb, mint az izolált, önálló cselekvés. A munkamegosztás, és az efféle munkamegosztásra alapuló együttműködés megnövelte az emberi munka termelékenységét.

Ennek három oka van: Egy, vannak olyan feladatok, amelyek meghaladják bármelyik egyedi ember képességeit, és számos ember együttes erőfeszítése kell ahhoz, hogy sikeresen elvégezzék őket. Például bizonyos állatok túl nagyok vagy túl veszélyesek lehetnek ahhoz, hogy egyedül vadásszák őket, ezért számos ember együttes erőfeszítésére van szükség a leterítésükhöz. Vagy vannak feladatok,

---

[29] uo.

amelyeket elviekben el tudna végezni egyetlen ember, de annyi időt követelne egy izolált cselekvőtől, hogy a végeredmény nem éri meg az erőfeszítést. Csak összehangolt cselekvés képes elvégezni ezeket a feladatokat elég rövid időintervallum alatt ahhoz, hogy a feladat érdemesnek bizonyuljon. Például az ehető növények vagy állatok kutatása teli van bizonytalanságokkal. Az ember egyik nap hamar alkalmas növényekre vagy állatokra bukkanhat, míg máskor látszólag vég nélkül, hiába keresi őket. De ha az ember összevonja a kockázatot, azaz ha nagyszámú vadász vagy gyűjtögető kezdi külön keresélni őket, hogy aztán egymást hívják, ha valamelyikük sikerrel járt keresésében, akkor a gyűjtögetés és a vadászat rutinszerűen minden résztvevő számára sikeres tevékenységgé válhat.

Kettő: Bár a természetes környezet, amivel minden egyes személy szembe találja magát, többé-kevésbé egyforma lehet, minden egyén (még az egypetéjű ikrek is) különbözik bárki mástól. A férfiak például jelentősen különböznek képességeikben a nőktől. A férfiak természetükből fakadóan jobb vadászok, a nők pedig jobb gyűjtögetők. A felnőttek jelentősen különb képességekkel rendelkeznek, mint a gyerekek. Néhány ember fizikailag erős, másoknak sokkal jobb a kézügyessége. Néhányan magasak, mások fürgék. Néhánynak jó látása van, másoknak pedig jó szaglása. Az efféle különbségeket tekintve nyilvánvalóan előnyösebb, ha úgy osztják fel a kényelmes élet biztosításához elvégzendő feladatokat,

hogy mindegyik személy azokra a tevékenységekre szakosodik, amiben előnyt élvez mások felett. A nők gyűjtögetnek és a férfiak vadásznak. A magasak a fákról szedik a gyümölcsöket, az alacsonyak a gombavadászatra specializálódnak. A gyors futók üzeneteket közvetítenek. A jó látással rendelkezők a távoli eseményeket fogják kifigyelni. A gyerekeket a kicsi és szűk lyukak felfedezésére használják. A jó kézügyességű emberek eszközöket gyártanak. Az erős adja meg a kegyelemdöfést, és a többi.

Három: Sőt, még ha egy törzs tagjai annyira különböznek is egymástól, hogy egy személy hatékonyabb minden elképzelhető feladatban, mint egy másik, a munkamegosztás mindent összevetve még mindig termelékenyebb, mint az egyéni munka. Például egy felnőtt jobb lehet bármilyen feladatban, mint egy gyerek. Viszont az idő szűkösségének elkerülhetetlen tényét figyelembe véve még ebben az elképzelhető lehető legrosszabb helyzetben is gazdaságilag értelmes dolog – azaz több megtermelt fizikai jószághoz vezet munkaegységenként – ha a felnőtt azokra a feladatokra szakosodik, amiben nagyobb hatékonysága (a gyerekhez viszonyítva) kiváltképp jelentős, és a gyerekre hagyja azokat a feladatokat, amelyben az utóbbi hatékonyságának minden területre kiterjedően alacsonyabb mértéke viszonylag kisebb. Például bár a felnőtt hatékonyabb lehet a gyermeknél kis tűzifa gyűjtésében, a felnőtt sokkal nagyobb hatékonysága a nagyvadak leterítésében időpazarlássá redukálná, ha

tűzifagyűjtésbe fogna. Ehelyett azt szeretné, hogy a gyerek gyűjtse a tűzifát, saját drága idejét pedig arra használja, hogy olyan feladatokat végezzen el, amelyekben saját nagyobb hatékonysága kiemelten kitűnik; név szerint a nagyvadak levadászását.

Mindazonáltal, noha a munkamegosztás által biztosított előnyök magyarázatot tudnak adni a törzsön belüli együttműködésre (a harc helyett) és – az efféle, kezdetben talán tisztán „önző motivációk általi" kollaborációra alapozva - az ember sorstársa iránti szimpátia (jóakarat) érzésének fokozatos kifejlődésére, amely meghaladja a különleges, több-mint-normálisan-barátságos kapcsolatok bármilyen *biológiai* alapját, ez a magyarázat még mindig csak ennyit nyújt. A vadászó-gyűjtögető társadalmak különös, parazitikus természetéből adódóan - feltételezve, hogy a föld mennyisége állandó - a pillanat elkerülhetetlenül be fog következni, amikor az emberek száma meghaladja az optimális csoportméretet, az átlagos életszínvonal pedig zuhanni fog, fenyegetve a bármekkora méretű csoporton belüli szolidaritást, ami előzőleg létezett.[30]

---

[30] Empirikusan úgy tűnik, hogy a „mágikus szám," azaz a vadászó-gyűjtögető társadalom optimális népességmérete valahol 50 és 100 ember között volt egy 50-100 négyzetmérföldes területen (egy ember / négyzetméter). Körülbelül ezen a kombináció ponton kimerül minden előny, amit a munkamegosztás kínál. Ha a populációméret meghaladja ezt a „mágikus" számot, egyre veszélyeztetettebbé válik az átlagos életszínvonal, és ez a veszély még nagyobbra növekedik, ha a szomszédos törzsek, saját belső populációnövekedésük következtében megnövelik a területi betöréseiket, így csökkentve tovább az első törzs számára elérhető természetadta javak kínálatát. Tehát mind a belső mind a külső

Ezt a helyzetet ragadja meg és magyarázza el a gazdaságtani *hozadék törvénye.*

A hozadék törvénye – népszerű, de valamelyest félrevezető nevén a *csökkenő hozadék törvénye* - kijelenti, hogy létezik egy optimális kombináció minden kettő vagy több termelési tényező kombinációja esetén (azaz bármi attól való eltérés anyagi pazarlást vagy „hatékonyságvesztést" eredményez).[31] A két eredeti termelési tényezőre, a munkára és földre (természetadta javakra) alkalmazva a törvényből következik, hogy ha az ember megnövelné a munka mennyiségét (népesség) míg a föld mennyisége és az elérhető technológia (vadászat és gyűjtögetés) állandó maradna, idővel el fog érni egy pontot, ahol maximalizált a fizikai output / munka-egység input. Ezen a ponton van a maximum népességméret. Ha nem elérhető további föld, a technológia pedig egy 'adott' ponton állandó marad, bármi népességnövekedés az optimális méreten túl az egy főre eső jövedelem csökkenéséhez fog vezetni. Átlagosan zuhanni fog az életszínvonal. Elérték az (abszolút) túlnépesedés pontját. Ez, ahogy Mises nevezte, a *malthusi népességtörvény*.

---

népességnyomás megoldást követelt az egyre sürgetőbb problémára: név szerint a puszta túlélésre.

[31] Lásd Mises, *Human Action,* 127-131. o.; ua, *Socialism: An Economic and Sociological Analysis,* 174-75. o.; továbbá Hans-Hermann Hoppe, *Kritik der sozialwissenschaftlichen Socialforschung, Untersuchungen zur Grundlegung von Soziologie und Oekonomie* 59-64. o.

A *malthusi népességtörvény* alapvető fontossága miatt és azért, hogy elkerüljünk mindenféle lehetséges félreértést, ajánlatos egyértelművé tenni, mit *nem* állít a törvény. A törvény nem jelenti ki, hol rejlik pontosan ez az optimális kombináció – például ennyi meg ennyi embernél négyzetmérföldenként – csak *azt,* hogy van egy ilyen pont. Máskülönben, ha meg lehetne termelni minden mennyiségű outputot pusztán egyetlen tényező (munka) növelésével, míg a másikat (föld) változatlanul hagynánk, az utóbbi (föld) egyáltalán nem volna többé szűkös – és ebből fakadóan gazdasági jószág; az ember egyszerűen korlátlanul növelhetné bármelyik földdarab hozamát egyszerűen a földön alkalmazott munka növelésével anélkül, hogy valaha meg kellene fontolnia a rendelkezésre álló föld növelését. A törvény azt sem állítja, hogy egy tényező (munka), mindennemű növekedése, amit egy állandó mennyiségű másikon (föld) alkalmaznak, szükségszerűen arányaiban kisebb termelt outputhoz vezet. Ami azt illeti, ahogy az ember az optimális kombináció felé közelít, az adott földdarabra alkalmazott munka megnövelése az output nagyobb arányú növekedéséhez vezethet (megnövekedett hozamhoz). Például egy hozzáadott ember lehetővé teheti, hogy levadásszanak egy olyan állatfajt, amit enélkül az egy extra vadász nélkül nem lehet leteríteni. A hozadék törvénye pusztán azt állítja, hogy ez nem történhet meghatározott korlátok nélkül. A törvény azt sem jelenti ki, hogy nem lehet felfelé és kifelé tolni az optimális kombináció pontját. Ami azt illeti - amint a későbbiekben

megmagyarázom - a technológiai fejlesztéseknek köszönhetően elmozdítható az optimális kombináció úgy, hogy ugyanakkora földön egy nagyobb népesség élvezzen magasabb átlagos életszínvonalat. A hozadék törvénye egyedül azt mondja ki, hogy a technológiai fejlődés (termelési mód) egy *adott* állapotán és a szakosodás ennek megfelelő fokán van egy optimális kombináció pont, amelyen túl a munkaerő kínálatának növekedése szükségszerűen a megtermelt output kisebb arányú vagy semmilyen növekedéshez nem vezet.

Valójában a vadászó-gyűjtögető társadalmak esetében az abszolút túlnépesedés malthusi csapdájából való kiszabadulás nehézségei még annál is súlyosabbak, mint amiről a hozadék törvényével kapcsolatos kritériumok árulkodnak. Hiszen míg ezek a követelmények azt a benyomást kelthetik, hogy „csak" a technológiai innováció szükséges a csapdából való kiszabaduláshoz, nem ez a teljes igazság. Akármilyen technológiai innováció nem lesz elég. Mivel a vadászó-gyűjtögető társadalmak - mint kiderült - „élősködő" társadalmak, amelyek nem adnak semmit a javak kínálatához, pusztán birtokba veszik és elfogyasztják, amit a természet biztosít, minden termelékenységnövekedés az efféle termelési módszer keretein *belül* nem (vagy csak jelentéktelen mértékben) eredményezi a termelt javak nagyobb mennyiségét (gyűjtött növényekét vagy levadászott állatokét), ehelyett mindössze (vagy többnyire)

lecsökkenti a lényegében változatlan mennyiség megtermeléséhez szükséges időt. Például a nyíl és az íj feltalálása - ami a jelek szerint olyan húszezer évvel ezelőtt történt - nem fog több elfogyasztható állathúst eredményezni, ami több ember számára lehetővé tenné, hogy elérje vagy meghaladja a fogyasztás egy adott szintjét - mindössze ahhoz vezet, hogy ugyanannyi ember több szabadidőt élvezhessen húsfogyasztás tekintetében változatlan életszínvonallal (viszont ha növekszik a populáció, a szabadidő nyereségét az egy főre eső húsfogyasztás csökkenésével kell megfizetni). Ami azt illeti, kiderülhet, hogy a nyíl és az íj feltalálásához hasonló technológiai fejlődés általi termelékenységnövekedés semennyi, vagy csak nagyon rövidtávú hasznot hoz a vadászó-gyűjtögetők számára. A könnyebb vadászat például túlvadászathoz vezethet, ami rövidtávon megnöveli az egy főre jutó húsfogyasztást, viszont hosszútávon csökkenti vagy akár eltörli a húskínálatot azzal, hogy lecsökkenti az állati reprodukció természetes rátáját vagy kihalásba vadásszák az állatokat, így a népességméret bármiféle növekedése nélkül is felnagyítják a malthusi problémát.[32]

[32] Ami azt illeti, a túlvadászat és az állatok kihalása végzetes szerepet játszott főképp az amerikai kontinenseken, amelyeket csak az íj és nyíl feltalálása után laktak be. Míg az amerikai kontinenseken eredetileg szinte ugyanaz a fauna élt, mint az eurázsiai kontinensen – végtére is az állatok évezredeken át átvándorolhattak az egyik kontinensről a másikra a beringiai földhídon át – mire az európaiak ismét felfedezték Amerikát mintegy 500 éve, minden nagy megszelídíthető állatot (a lámát kivéve Dél-Amerikában) a kihalásig vadásztak. Hasonlóképp immáron úgy tűnik, hogy kihalásig vadászták (a vörös kenguru kivételével) a teljes mega-faunát, ami egyszer belakta Ausztráliát. Úgy tűnik, ez az esemény

III. A megoldás: elmélet és történelem

Tehát a technológiai találmány, ami megoldotta (legalábbis ideiglenesen[33]) a népesség fokozatosan és ismételten megjelenő „többletének”, valamint az életszínvonal ezt kísérő zuhanásának problémáját, a teljes termelési módszer forradalmi megváltoztatása volt. A parazitikus életmódot egy valóban produktív életmód követte. Ahelyett, hogy pusztán birtokba vennék és elfogyasztanák amit a természet nyújt, most aktívan termelték a fogyasztói javakat, a természetet pedig megváltoztatták és továbbfejlesztették.

Az emberi termelési módszer e forradalmi változására általában „neolitikus forradalomként” hivatkoznak: átmenet az étel vadászat és gyűjtögetés általi megszerzéséből a növények és az állatok tenyésztése általi termelésébe.[34] Körülbelül tizenegyezer évvel ezelőtt vette kezdetét a Közel-Kelet azon területén, amire általában a

---

körülbelül 40 ezer évvel ezelőtt történt, csupán pár ezer évvel azután, hogy az ember Ausztráliába érkezett, méghozzá az íj és nyíl segítsége nélkül, csak nagyon primitív fegyverekkel, és az állatok csapdába ejtéséhez használt tűzzel. Erről lásd Diamond *Guns, Germs and Steel,* 42. szakasz.

[33] Míg a „neolitikus forradalom” által előidézett változások jelentősen nagyobb fenntartható népességnek adtak teret, a malthusi problémának elkerülhetetlenül ismét fel kellett bukkannia, és a probléma látszólag végső megoldását csak az úgynevezett „ipari forradalommal” érték el, ami Európában kezdődött a tizenhetedik század végén. Erről lásd a következő fejezetet, „A malthusi csapdától az ipari forradalomig: Gondolatok a társadalmi evolúcióról”.

[34] Lásd még Michael H. Hart, *Understanding Human History,* 139. szakasz.

„Termékeny félholdként” hivatkoznak. Látszólag függetlenül ugyanezt a felfedezést tették kevesebb, mint kétezer évvel később Közép-Kínában, majd ismét néhány évezreddel később (körülbelül ötezer évvel ezelőtt) - szintén a nyugati féltekén - Mezoamerikában, Dél-Amerikában és a napjainkbeli Egyesült Államok keleti részén. Ezekből az innovációs központokból indult útjára az új technológia, hogy meghódítsa gyakorlatilag az egész Földet.

Az új technológia egy alapvető kognitív vívmányt képviselt, amit két összefüggő intézményesített innováció tükrözött és fejezett ki, melyek onnantól egészen napjainkig az emberi élet domináns részévé váltak: a földterület birtokba vétele és magántulajdonként való használata, illetve a család és a családi háztartás felállítása.

Ahhoz, hogy az ember megértse ezeket az intézményesített innovációkat és a mögöttük meghúzódó kognitív eredményt, az embernek először meg kell vizsgálnia, milyen bánásmódban részesítették a vadászó-gyűjtögető társadalmak a „föld” termelési tényezőt.

Biztonsággal feltételezhető, hogy létezett magántulajdon egy törzsi háztartás keretein belül. Olyan holmikra vonatkozóan, mint ruházat, szerszámok, eszközök és dísztárgyak. Mindaddig, amíg az efféle cikkeket bizonyos, azonosítható egyének termelték, vagy mások a cikk eredeti készítőjétől vagy ajándékozáson, vagy cserén

keresztül szerezték, azokat az egyén tulajdonának tartották. Viszont mindaddig, amíg a javak valami összehangolt, együttes erőfeszítés következményei voltak, kollektív háztartási javaknak tekintették őket. Ez a leghatározottabban az életben maradáshoz szükséges eszközökre volt igaz: a valamiféle törzsbeli munkamegosztás eredményeképp gyűjtött bogyókra vagy elejtett vadakra. Tehát kétségtelen, hogy a kollektív tulajdon fontos szerepet játszott a vadászó-gyűjtögető társadalmakban; emiatt utaltak sokszor „primitív kommunizmusként" a kezdetleges, törzsi gazdaságok leírására: minden egyén „képességeihez mérten" járult hozzá a háztartás jövedelméhez, és mindenki (a csoporton belüli hierarchiákhoz igazodó) „szükségleteihez mérten" kapott a kollektív jövedelemből – akárcsak a „modern" háztartások „kommunizmusában."

Viszont mi a helyzet a földterülettel, amelyen minden csoporttevékenység történt? Az ember biztonsággal kizárhatja, hogy a földterületet magántulajdonnak tartották a vadászó-gyűjtögető társadalmakban. De vajon kollektív tulajdon volt? Jellemzően ezt feltételezték, szinte magától értetődően. Viszont valójában a kérdés ennél összetettebb, mivel van egy harmadik alternatíva: a földterület nem volt sem magán, sem kollektív tulajdon, hanem a *környezet*

részét képezte, vagy pontosabban a cselekvés *általános feltételeit,* vagy amit „közös tulajdonnak" vagy röviden „közösnek" is neveznek.[35]

A kérdés eldöntéséhez vajmi kevés segítséget nyújt a sztenderd antropológiai kutatás. Ehelyett némi elemi, alapvető gazdasági elméletre lesz szükség, beleértve pár precíz definíciót. A külső világ, amelyben az ember cselekszik, két kategorikusan különböző részre osztható. Egyrészt vannak a javak, amelyek *eszközöknek* – vagy *gazdasági javaknak* - mondhatók; másrészt ott vannak azok a javak, amelyek *környezetnek* nevezhetők vagy néha, bár valamelyest félrevezető módon, *szabad javakként* is hivatkoznak rájuk. Először Carl Menger azonosította pontosan azokat a körülményeket, amelyek meghatározzák, hogy a külső világ egy elemét eszköznek vagy gazdasági jószágnak sorolják-e be.[36] Ennek feltétele három elemre bontható. Egyrészt ahhoz, hogy valami gazdasági jószág legyen (a továbbiakban egyszerűen: egy *jószág*), lennie kell egy emberi igénynek (egy meg nem valósított célnak, vagy egy kielégítetlen emberi kívánságnak vagy szükségletnek). Másrészt léteznie kell a vélekedésnek, miszerint a dolog fel van szerelve vagy ruházva azokkal a tulajdonságokkal vagy jellemzőkkel, amelyek ok-okozati tekintetben összeköttetésben állnak (ok-okozati kapcsolatban vannak) ezen igény kielégülésével, és tehát képesek kielégíteni azt.

---

[35] A különbségekről lásd Murray N. Rothbard *Man, Economy and State,* 1. fejezet.

[36] Carl Menger, *Principles of Economics,* 52. o.

Harmadrészt - és jelen összefüggésben ez a legfontosabb - a külvilág ilyennek tartott elemének emberi *fennhatóság* alatt kell állnia, hogy alkalmazható (aktívan, szándékosan használható) legyen az adott igény kielégítésére (a kívánt cél elérésére). Mises írja: „Egy dolog eszközzé válik, amikor az emberi értelem tervezi felhasználni valamilyen cél elérése érdekében, az emberi cselekvés pedig ténylegesen felhasználja erre a célra."[37] Csak akkor jelenthető ki, hogy egy tárgyat birtokba vettek, jószággá vált, tehát valaki (magán vagy kollektív) tulajdona, ha ez a dolog ok-okozati kapcsolatba kerül egy emberi igénnyel *és* emberi irányítás alatt áll. Ha a külvilág egy eleme ok-okozati kapcsolatban áll egy emberi szükséglettel, viszont senki nem képes (vagy nem hiszi, hogy képes) irányítani ezt az elemet és beleavatkozni abba (hanem ehelyett változatlanul, saját természetes eszközeire és hatásaira kell hagynia) akkor az efféle elemet a *felhasználhatatlan* természet részének kell venni, és így senki tulajdonát nem képezi. Tehát például a napsütés vagy az eső, a légköri nyomás vagy a gravitációs erők lehetnek ok-okozati hatással bizonyos kívánatos vagy nemkívánatos célokra, de amennyiben az ember úgy gondolja, hogy képtelen beleavatkozni az efféle elemekbe, azok a cselekvés puszta *feltételei,* nem bármilyen cselekvés részei. Például az esővíz állhat ok-okozati kapcsolatban valami ehető gomba kihajtásával, és talán tudatában is vannak ezen ok-okozati

[37] Mises, *Human Action,* 92. o.

kapcsolatnak. Viszont ha semmit sem tehetnek az esővízzel, akkor ezt a vizet senki nem is birtokolja; lehet a termeléshez hozzájáruló tényező, de nem szigorúan véve termelési tényező. Csak akkor tekinthető valaki tulajdonának és válik termelési tényezővé, ha ténylegesen beleavatkoznak a természetes esőbe, például vödörbe vagy víztárolóba gyűjtik az esővizet.

Ezen megfontolásokkal magunk mögött rátérhetünk a vadászó-gyűjtögető társadalom földterületét illető kérdés megválaszolására.[38] A bokorról felszedett bogyók bizonyára tulajdonok voltak; de mi a helyzet a bokorral, ami ok-okozati kapcsolatban áll a felszedett bogyókkal? A bokor csak akkor hagyta el eredeti státuszát, mint a cselekvés környezeti feltétele és az emberi igények kielégítéséhez pusztán hozzájáruló tényező, majd lépett a tényleges termelési tényező szintjére, amikor birtokba vették azt: azaz amikor az ember céltudatosan beleavatkozott a bokrot és a bogyókat összekötő természetes ok-okozati folyamatba például azzal, hogy meglocsolta a bokrot, vagy megritkította annak ágait, hogy egy bizonyos eredményt érjen el (hogy a bogyószüret meghaladja azt a mennyiséget, amit máskülönben, természetesen elért volna). Továbbá, miután a bokor tulajdonná vált annak ápolásával vagy gondozásával, a *jövőbeli* bogyók is tulajdonná váltak, míg előzőleg

---

[38] Lásd még Hans-Hermann Hoppe, *Eigentum, Anarchie und Staat. Studien zur Theorie des Kapitalismus* 4. fejezet, kiváltképp 106. szakasz.

csak a ténylegesen leszüretelt bogyók voltak valaki tulajdonában; ráadásul miután a bokrot a jövőbeli bogyótermés megnövelése érdekében kiemelték természetes, gazdátlan állapotából - például meglocsolásával - ezáltal a bokor alatti földterület is tulajdonná vált.

Hasonlóképp az sem kérdés, hogy egy elejtett állat tulajdon volt; de mi a helyzet a csordával, a falkával vagy a nyájjal, amelynek ez az állat a része volt? Az előző megfontolásainkra alapozva a csordát gazdátlan természetnek kell tekintenünk mindaddig, amíg az ember *semmit* nem tett, ami úgy értelmezhető (és ami a fejében úgy szerepelt) mint ok-okozati kapcsolat egy észlelt szükséglet kielégítésében. A csorda csak akkor vált tulajdonná, ha beteljesült a természetes eseményláncolatokba való *beavatkozás* követelménye valami kívánatos eredmény létrehozása végett. Például ez lett volna a helyzet akkor, ha az ember elkezdi *terelni* az állatokat, azaz aktívan megpróbálja irányítani a csorda mozgását. A terelőnek ekkor nem csak tulajdonát képezte a csorda, hanem így a csorda által a jövőben természetes módon generált utód tulajdonosa is lett.

Viszont mi a helyzet a földterülettel, amelyen megtörtént a csorda irányított mozgása? Definícióink szerint a pásztor nem tekinthető a földterület tulajdonosának, legalábbis nem automatikusan, egy további követelmény beteljesítése nélkül. Mivel a pásztorok - hagyományosan definiálva - csupán követték a csorda természetes mozgását, a természetbe való beavatkozásuk pedig a nyáj egyben

tartására korlátozódott, hogy könnyebb hozzáférést nyerjenek bármelyik tagjához, ha szükségük támadna az állathús kínálatára. Viszont a pásztorok nem avatkoztak bele magába a földbe. Nem avatkoztak bele a földbe a nyáj irányítása érdekében; csak a nyáj tagjainak mozgásába avatkoztak be. A föld csak akkor vált tulajdonná, amikor a pásztorok felhagytak a tereléssel, és ehelyett állattenyésztésbe fogtak, azaz amint (szűkös) eszközként kezelték a földet, hogy a föld irányításával irányíthassák az állatok mozgását. Ez csak akkor történt, amikor a földet valahogy elhatárolták, annak bekerítésével vagy valami más akadály (mint árkok) felépítésével, amely korlátozta az állatok szabad, természetes folyamát. Ahelyett, hogy az állatcsorda termelékenységében mindössze közreműködő szerepe lenne, így a föld tényleges termelési tényezővé vált.

Ezek a megfontolások azt demonstrálják, hogy hibás a földre úgy gondolni, mint ami a vadászó-gyűjtögető társadalmak kollektíven birtokolt tulajdona. A vadászok nem voltak pásztorok, és még kevésbé folytattak állattenyésztést; a gyűjtögetők pedig nem voltak kertészek vagy növénynemesítők. Nem gyakoroltak uralmat a természetadta növény- és állatvilág felett annak gondozásával vagy ápolásával. Pusztán felszedték az azonnal vihető darabokat a természetből. Számukra a föld nem volt több tevékenységük feltételénél – nem a tulajdonuk volt.

A vadászó-gyűjtögetők a legjobb esetben is nagyon apró földszekciókat vettek birtokukba (és tették kollektív tulajdonukká), hogy a többletjavak permanens *tárolóhelyeként* használják, hogy egy jövőbeli időpontban felhasználhassák azokat, illetve menedékként, miközben a környező területeket továbbra is létezésük gazdátlan feltételeként kezelték és használták.

Ami tehát döntő lépésnek mondható a vadászó-gyűjtögetők egyre szorongatóbb malthusi csapdájnak (ideiglenes) megoldása felé, az a föld tulajdonba vétele, amely meghaladta a puszta raktárhelyeket és menedék-létesítményeket. Az abszolút túlnépesedés következtében fellépő életszínvonal-zuhanás nyomása alatt a törzs tagjai (külön vagy kollektíven) sikeresen birtokba vettek egyre többet és többet az előzőleg gazdátlan környező természetből (földből). És ami meghúzódott a környező földterület birtokba vétele mögött, és ami motiválta azt – illetve ami motiválta az előző raktár- és menedékhelyek átalakítását a mezőgazdaság és állattenyésztés lakóközpontjává – kimagasló szellemi teljesítmény volt. Ahogy Michael Hart megjegyezte, „a növények elültetése, védelmezése és idővel learatása számukra nem volt nyilvánvaló vagy triviális, és jelentős intelligencia szükséges ennek kitalálásához. Egyetlen majom sem hozakodott elő ezzel az ötlettel, mint ahogy az *Australopithecus,* a *Homo habilis,* a *Homo erectus,* de még az archaikus *Homo sapiens*

sem.”[39] És egyikük sem hozakodott elő az állatok gondozásának, megszelídítésének és szaporításának még nehezebb ötletével.

Előzőleg minden fogyasztói jószágot a lehető legközvetlenebb és leggyorsabb módon vettek birtokba: gyűjtögetésen keresztül, azaz az efféle javak „összeszedésével” akárhol legyenek vagy akárhova menjenek azok. Ezzel ellentétben a mezőgazdasággal és az állattenyésztéssel a fogyasztói javakat közvetetten és kerülőúton szerezték be: a földterület szándékos irányításán keresztül termelték meg őket. Ez arra a felfedezésre alapult, hogy a fogyasztói javak (növények és állatok) nem pusztán ’adottak’ voltak, hogy felszedjék őket, hanem voltak természetes okok, amelyek befolyásolták a kínálatukat, *és* ezeket a természetes okokat manipulálni lehet, ha irányítás alá vonják a földterületet. Az új termelési módszer több időt követelt a végső cél, az élelem elfogyasztásának eléréséhez (és ilyen mértékben a szabadidő csökkenésével járt), viszont a földterület tényleges termelési tényezőként való közbeiktatásával az termelékenyebbé vált, és a fogyasztói javak (étel) nagyobb teljes mennyiségéhez vezetett, így téve lehetővé, hogy egy nagyobb népesség ugyanakkora földmennyiségen eltartható legyen.[40]

---

[39] Hart, *Understanding Human History,* 162. o.

[40] Becslések szerint a föld birtokba vételével, illetve a vadászó-gyűjtögető társadalom ennek megfelelő átalakulásával mezőgazdász-kertész és állattenyésztő társadalomba, az előző populáció tízszeresét-százszorosát lehetett fenntartani ugyanakkora földmennyiségen.

Pontosabban, a növényekre vonatkozóan: a táplálékként használható magokat és gyümölcsöket többé nem csak felszedték (és talán elraktározták), hanem aktívan termesztették az őket biztosító vadnövényeket. Az ízük mellett a magokat és gyümölcsöket a méretük, tartósságuk (tárolhatóságuk), a betakarítás egyszerűsége és a magcsírázás alapján is választották, és nem elfogyasztották, hanem inputként használták őket a fogyasztói javak *jövőbeli* outputjához, ami talán 20-30 év viszonylag rövid időintervalluma alatt új, szelídített növényfajtákat eredményezett, földegységenként jelentősen megnövekedett hozammal. Az elsőként - a Közel- és Közép-Keleten - így megszelídített növények között volt az alakor, a tönkebúza, az árpa, rozs, borsó és az olívabogyó. Kínában ez a rizs és a köles volt; sokkal később Mezoamerikában a kukorica, a bab és a tök; Dél-Amerikában a burgonya és a manióka; Északkelet-Amerikában a napraforgó és a libatop; Afrikában pedig a cirok, rizs, jamgyökér és az olajpálmák.[41]

Az állattenyésztés folyamata hasonló utat követett, lehetőség nyílt a kutyák első megszelídítéséből és tenyésztéséből nyert tapasztalatok hasznosítására - ami körülbelül tizenhatezer évvel ezelőtt, azaz még mindig vadászó-gyűjtögető körülmények között történt valahol Szibériában.[42]

---

[41] Diamond, *Guns, Germs and Steel,* 100, 167. o.

[42] Wade, *Before the Dawn,* 109-13. o.

A kutyák a farkasok leszármazottjai. A farkasok kiváló vadászok. Viszont emellett dögevők is, és hihetően érveltek amellett, hogy a farkasok gyakran az emberi táborhelyek környékén kóboroltak a maradékokért. Dögevőként azok a farkasok, akik a legkevésbé féltek az emberektől, és akik a legbarátságosabb viselkedést tanúsították feléjük, nyilvánvalóan evolúciós előnyt élveztek. Valószínűleg ezeknek a fél-szelíd, táborkövető farkasoknak a kölykeit fogadták örökbe a törzsi háztartásokban háziállatként, ahol felfedezték, hogy kiképezhetők különböző célokra. Használhatták őket más állatok vadászatára, használhatták őket húzásra, jó ágymelegítők voltak a hideg téli éjszakákon, és vészhelyzet esetén akár húsforrást is biztosítottak. Viszont ami a legfontosabb, felfedezték, hogy néhány kutya ugatni is tud, (a farkasok ritkán ugatnak) tehát szelektálhatók és tenyészthetők ugatási képességük miatt, és mint olyan, elvégzik a tulajdonosuk idegenek és betörők elleni figyelmeztetésének és védelmezésének felbecsülhetetlen feladatát. Mindenekfelett ez a szolgálat volt az, ami úgy tűnik, okát szolgáltatta annak, hogy amint „feltalálták" a kutyát, ez a találmány futótűzként terjedt el Szibériából a világ minden tájára. Mindenhol, mindenki szerette volna birtokolni ennek az új, figyelemre méltó állatfajtának egy utódját, mivel a folyamatos törzsközi háborúk korában a kutyák birtoklása nagy előnyt jelentett.[43]

[43] Mellékesen, genetikai analízis felfedte, hogy az összes napjainkban élő kutya, beleértve az

Amint a kutya megérkezett a Közel-Kelet területére, ami később az emberi civilizáció első központjává vált, valószínűleg jelentős lendületet adott a termelő élet „kísérletének" és sikerének. Hiszen míg az őrszolgálatra használt kutya előnyös volt a mobilis vadászó-gyűjtögetők számára, még nagyobb előnyt jelentett a helyhez kötött telepesek számára. Ennek az oka egyértelmű: a letelepedett társadalmakban egyszerűen *több* minden volt, ami védelmet kívánt. A vadászó-gyűjtögető társadalomban az embernek féltenie kellett a saját életét külső vagy belső agressziótól. Viszont mivel a társadalom egyik tagja sem birtokolt igazán semmit, kevés ok volt a rablásra. Viszont a helyzet egészen más volt a telepesek társadalmában. A letelepedett életet kezdettől fogva jellemezte a társadalom különböző tagjai által birtokolt tulajdon és vagyon jelentős különbségeinek megjelenése; tehát mindaddig, amíg létezett az irigység valamilyen formája (ami biztonsággal feltételezhető),[44] mindenkit (minden elkülönült háztartást) fenyegetett tulajdona mások, kiváltképp és beleértve saját törzsének tagjai általi elrablásának vagy elpusztításának veszélye. A kutyák felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak e probléma kezelésében, főképp mivel biológiai tényszerűség, hogy a kutyák *egyéni „mesterekhez"* kötődnek ahelyett, hogy általánosságban az emberekhez, vagy például mint a macskák,

---

amerikaiakat, valószínűleg egyetlen alomból származik, valahonnan Kelet-Ázsiából. Azaz úgy néz ki, hogy a kutya megszelídítése nem függetlenül történt különböző helyeken, hanem egyetlen helyen történt, ahonnan szétterjedt, hogy végül átölelje az egész bolygót.

[44] Lásd Helmut Schoeck, *Envy: A Theory of Social Behavior*

bizonyos helyekhez kötődnének.[45] Ebből fakadóan kiválóan reprezentálták valami *magán* tulajdonlását a kollektív tulajdonlással szemben. Azaz „természetes cáfolatot” biztosítottak bármiféle tabura, ami egy primitív törzsben létezett a dolgok magántulajdonlása ellen. Továbbá még fontosabb, hogy mivel a kutyák kétségbevonhatatlanul bizonyos egyének tulajdonát képezték, úgyszintén egyedi védelmet biztosítottak természetes birtokosuk magántulajdonának mindenféle „idegen” betolakodó ellen.[46]

Az állatok értékesek voltak az emberek számára, méghozzá sokkal értékesebbek, mint a növények, számos okból kifolyólag: hús, tej, bőr, bunda és gyapjú forrásként, illetve potenciális szállító, húzó és vontatóeszközként, például. Viszont a biológiai tényekből kifolyólag a legtöbb állat megszelídíthetetlennek[47] bizonyult. Tehát az állatok jószágként vagy háziállatként való „termelésének” legelső és legfőbb kritériuma az állatfaj valamilyen fokú szelídíthetőségének vagy irányíthatóságának észlelése volt. Ahhoz, hogy az ember tesztelje a hipotézisét, első lépésként meg kellett nézni, lehetséges-e terelni az állatot. Ha igen, akkor utána kipróbálták, hogy a vad állatok nyája karámba fogható-e. Ha igen, az ember ezután kiválasztaná a

---

[45] Lásd Konrad Lorenz, *Man Meets Dog*

[46] Figyelemreméltó módon, még ma, a magasan szofisztikált elektronikus riasztórendszerek elérhetőségével is az ugató kutyák biztosítják a leghatékonyabb védelmet a betörések ellen.

[47] Lásd Diamond, Guns, Germs and Steel, 9. fejezet, kiváltképp 168-75. o.

szelídebb állatokat mint a következő generáció szüleit – de nem szaporodik minden állat fogságban! – és a többi, és a többi. Végül, az ember a változatos szelídített példányok közül szelektálna más kívánatos tulajdonságok érdekében, mint a méret, az erősség, stb., így szaporítva végül egy új, háziasított állatfajt. Az így háziasított nagy emlősállatok között a Közel- és Közép-Keleten (körülbelül tízezer évvel ezelőtt) volt a bárány, a kecske és a disznó (a vaddisznókból), majd a marha (a vad őstulokból). A marhát Indiában is megszelídítették, látszólag függetlenül, körülbelül ugyanabban az időben (körülbelül nyolcezer évvel ezelőtt). Akkortájt Kínában is, mint a Közel- és Közép-Keleten, önállóan háziasították a bárányt, a kecskét és a disznót, és Kínához kötődik a bivaly háziasítása is (körülbelül hatezer évvel ezelőtt). Közép-Ázsia háziasította az egypúpú tevét, Arábia pedig a kétpúpú tevét (körülbelül négyezerötszáz évvel ezelőtt). Az amerikai kontinensek, egész pontosan Dél-Amerika andoki területe háziasította a tengerimalacot (körülbelül hétezer évvel ezelőtt) a lámát és az alpakát (körülbelül ötezerötszáz évvel ezelőtt). Végül, egy kivételesen messzemenő következményekkel járó „találmány" volt a ló háziasítása, ami körülbelül hatezer évvel ezelőtt ment végbe napjaink Oroszországának és Ukrajnájának területén. Ez a vívmány a földi szállítás tényleges forradalmát indította el. Azelőtt a talajon az embernek gyalogolnia kellett helyről helyre, a távolságokat leggyorsabban csónakkal lehetett megtenni. Ez drámaian

megváltozott a háziasított ló megérkeztével, ami onnantól egészen a tizenkilencedik századig - a mozdony és az autó felfedezéséig - a szárazföldi szállítás leggyorsabb módját biztosította. Eszerint, hasonlóképpen a kutya „feltalálásához” mintegy tizenhatezer évvel ezelőtt, a ló „feltalálása” futótűzként terjedt el. Viszont - mintegy tízezer évvel később érkezve - az utóbbi nem tudott olyan széleskörben elterjedni, mint az előbbi. Míg a kutya gyakorlatilag elérte a világ minden sarkát, a klímaváltozás – a globális felmelegedés – ami eközben lezajlott lehetetlenné tett egy ugyanilyen sikert a ló esetében. Eközben az eurázsiai földtömeget áthidalhatatlanul nagy víz különítette el az amerikai kontinensektől, Indonéziától, Új-Guineától és Ausztráliától. Tehát csak évezredekkel később, az amerikai kontinensek európai *újra*felfedezése után terjedt például ott el a ló. (Vadlovak látszólag léteztek az amerikai kontinensen, de kihalásig vadászták őket, így lehetetlenné vált bármiféle független háziasításuk.)

Viszont a föld tulajdonként, illetve a mezőgazdaság és az állattenyésztés alapjaként való birtokbavétele csak félig oldotta meg a megnövekedett népességnyomást. A föld birtokbavételével hatékonyabb használatra fogták a földet, ami lehetővé tette a nagyobb számú népesség fenntartását. De a földtulajdon intézménye önmagában nem befolyásolta a probléma másik oldalát: az egyre

több új utódot. A probléma ezen része is megoldásra szorult. Az intézmény, amelyet e feladat elvégzésére terveztek, a család intézménye volt, ami nem véletlenül fejlődött ki kéz-a-kézben a földtulajdonlással. Ahogy arra Malthus is rámutatott, a túlnépesedés problémájának megoldása érdekében a magántulajdon intézménye mellett „a nemek közötti viszonynak" is fundamentális változásokon kellett átesnie.[48]

Mi volt a nemek közötti viszony korábban, és mi volt az intézményesített innováció, amit ilyen téren elhozott a család? Hírhedten nehéz megválaszolni az első kérdést, de lehetséges azonosítani a fő strukturális változást. A gazdasági elmélet szavaival a változást le lehet írni úgy, mint annak a szituációnak a leváltása, ahol mind az utódteremtés hasznát – egy további potenciális *termelő* létrehozásával – és kiváltképp az utódteremtés költségeit – egy további *fogyasztó* (evő) teremtésével – társadalmasították. Azaz a helyzetet, ahol a teljes társadalom fizetett érte és húzott hasznot az utódból, nem pedig annak „termelői", lecserélték egy olyan helyzetre, amelyben az utódnemzés előnyeit és költségeit internalizálták és gazdaságilag visszaruházták azokra az egyénekre, akik ok-okozati szempontból felelősek voltak annak megteremtéséért.

[48] *Essay on the Principle of Population,* 10. fejezet

Akármik is voltak a részletek, úgy tűnk, hogy a férfi és nő közötti stabil monogám illetve poligám kapcsolat, amit manapság a családdal hoznak összefüggésbe, viszonylag új az emberiség történelmében, és hosszú ideig egy olyan intézmény előzte meg, amit hozzávetőleg „korlátlan” vagy „szabályozatlan” nemi kapcsolatnak vagy „csoportházaságnak” definiálhatunk.[49] Az emberi történelemnek ebben a szakaszában a nemek közötti viszony nem zárta ki az ideiglenes párkapcsolatot egy férfi és egy nő között. Viszont elviekben minden nőt minden férfi lehetséges szexuális partnerének tekintettek, és vice versa. „A férfiak poligámiában éltek, nőik ezzel egyidejűleg poliandriában” jegyezte meg Friedrich Engels, Lewis H. Morgan *Ancient Society* (1871) tanulmányait követve, „gyermekeiket pedig mindenkihez tartozónak tekintették. […] Minden nő minden férfihoz tartozott, és minden férfi minden nőhöz.”[50]

---

[49] Lásd erről Friedrich Engels, *Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates*

[50] uo. 38. szakasz. Mellékesen a szocialista szerzők, mint Friedrich Engels, nem pusztán leírták, hanem dicsőítették ezt az intézményt, épp úgy, ahogyan a fentebb említett „primitív kommunizmus” intézményét is dicsőítették. Valójában a szocialisták jellemzően igen helyesen felismerték a magántulajdon és a család intézményének közös megjelenését, és úgy gondolták (és remélték), hogy mindkét intézmény – a termelési eszközök magántulajdonlása a földet beleérve, és a (monogám) család – végül ismét eltűnne a jövő szocialista társadalmának felállításával, amelyet a vagyon bősége és szabad szerelem jellemez. Tehát egy fáradságos, de szükséges történelmi kerülőút után, amit kín, kizsákmányolás és férfi szexuális uralom jellemez, az emberiség végre visszatérne – egy magasabb szinten – saját prehisztorikus „aranykorának” intézményes jellemzőihez. A szocializmusban a monogám házasság eltűnik a magántulajdonnal együtt. A szerelem választása ismét szabad lenne. A férfiak és nők úgy egyesülnének és válnának el, ahogy kívánnak. És mindez alatt, ahogy a szocialista August Beber írta (akkoriban, az 1880-as és 1890-es években) óriási sikernek örvendő könyvében, *Die Frau und der Sozialismus,* a

Viszont amit Engels és számtalan későbbi szocialista képtelen volt észrevenni a múlt – és állítólag a jövő – „szabad szerelem" intézményének dicsőítő leírása közepette, az az egyszerű tény, hogy ez az intézmény közvetlen és nyilvánvaló hatást gyakorol az utódok teremtésére. Ahogy Ludwig von Mises kommentálta: „bizonyos, hogy ha egy szocialista társadalom el is hozza a ʼszabad szerelmet,ʼ semmilyen módon nem képes elhozni a szabad szülést."[51] Amit Mises értett e megjegyzés alatt, és amit Engels és Bebel látszólag figyelmen kívül hagytak, az az, hogy a hatásos fogamzásgátlás elérhetősége előtti korban a szabad szerelem bizonyos következményekkel jár, név szerint terhességgel és szüléssel, illetve hogy a szülések épp úgy költséggel járnak, mint haszonnal. Ez nem számít mindaddig, amíg a haszon meghaladja a költséget, azaz mindaddig, amíg a társadalom egy újabb tagja többet ad a javakhoz termelőként, mint amennyit elvesz fogyasztóként – és bizonyos ideig ez lehet a helyzet. De a hozadék törvényéből következik, hogy ez a helyzet nem tarthat korlátlanul mindörökké. Elkerülhetetlenül el kell érkeznie a pontnak, ahol egy további utód költsége meghaladja a hasznokat. Onnantól meg kell állítani minden további utódnemzést – erkölcsi korlátozást kell gyakorolni – hacsak az ember nem szeretné

---

szocializmus nem teremtene semmi újat, pusztán „újrateremtené egy magasabb szinten és új társadalmi formákban azt, ami egyetemesen érvényes volt egy primitívebb kulturális szinten, és mielőtt a magántulajdonlás uralta a társadalmat." Bebel, *Die Frau und der Sozialismus,* 343. o. lásd még Ludwig von Mises, *Socialism,* 87. o.

[51] Ludwig von Mises, *Socialism,* 175. o.

életszínvonalának progresszív zuhanását megtapasztalni. Viszont ha a gyermekeket mindenki és senki gyermekének tekintik, mivel mindenki szexuális kapcsolatot létesít mindenki mással, akkor eltűnik, vagy legalábbis jelentősen lecsökken az utódnemzéstől való önmegtartóztatás ösztönzője. Ösztönszerűen, az ember biológiai természetéből fakadóan minden férfi és nő szeretné továbbörökíteni génjeit a faj következő generációjába. Minél több utódot nemz, annál jobb, mivel annál több utódja fog túlélni. Kétségtelen, ez a természetes emberi ösztön irányítható racionális megfontolással. De ha semmi, vagy kevés gazdasági áldozatot kell hozni azért, hogy az ember egyszerűen követhesse saját állati ösztöneit - hiszen minden gyermeket a teljes társadalom lát el - akkor semmi, vagy kevés ösztönző áll fenn az elme használatára szexuális ügyekben, azaz bármiféle erkölcsi korlátozás betartására.

Tehát tisztán gazdasági nézőpontból azonnal nyilvánvalóvá kell, hogy váljon a túlnépesedés megoldása. Privatizálni kell a gyermekek tulajdonlását, vagy helyesebben a gyermekek feletti gyámságot. Ahelyett, hogy úgy tekintenének a gyerekekre, mint akiket kollektíven tulajdonol a „társadalom," vagy akiket a „társadalomra" bíztak, vagy ahelyett, hogy a gyermekszülésre valami irányítatlan és irányíthatatlan természetes eseményre tekintenének - és ilyenformán úgy kezelik a gyermekeket, mint akiket senki sem birtokol vagy akiket senkire sem bíztak (mint pusztán kedvező vagy kedvezőtlen

„környezeti változások") - a gyermekekre úgy kell tekinteni, mint entitások, amelyeket magán módon termelnek, és magán gondozásra bíztak. Ahogy Thomas Malthus először figyelmesen megjegyezte, lényegében ezt érik el a család intézményével:

> A (népesség) legtermészetesebb és legnyilvánvalóbb korlátozója látszólag az volt, ha arra késztettek minden embert, hogy gondoskodjon saját gyermekéről; ez valamiféleképp a népesség növelésének mértékeként vagy irányadójaként szolgál, mivel egyetlen ember se hozna élőlényeket a világra, aki nem képes megtalálni az eltartásukhoz szükséges eszközöket; ahol ennek dacára ez történt, szükségszerűnek tűnt - mások számára, példának -, hogy az efféle ügylet szégyene és kényelmetlensége az egyénre háruljon, aki magát és egy ártatlan gyermeket meggondolatlanul kínba és szükségbe taszított. – A házasság intézménye, vagy legalábbis a minden emberre vonatkozó kinyilvánított vagy hallgatólagos kötelesség, hogy eltartja saját gyermekét, látszólag ezen érvek természetes következményei egy közösségben, amelyeket olyan nehézségek nyomnak, mint amiket feltételeztünk.[52]

Továbbá és végül: a monogám vagy poligám családok kialakításával egy másik döntő innováció is megszületett. Korábban egy törzs tagjai egyetlen, egyesített háztartást képeztek, és a törzsbéli munkamegosztás lényegében egy háztartásbeli munkamegosztás volt. A családok kialakulásával elérkezett az egyesített háztartás különböző, független háztartásokra történő felbomlása, és ezzel a

[52] *Essay on the Principle of Population,* 10. fejezet

föld „számos” – vagy magán – tulajdonlásának kialakulása. Azaz a föld előzőleg leírt birtokba vétele nem egyszerűen átmenet volt egy olyan helyzetből, ahol valami gazdátlan volt abba, ahol az tulajdonossal rendelkezett, hanem pontosabban valamit, ami előzőleg gazdátlan volt, átalakítottak valamivé, amit külön háztartások tulajdonoltak (így lehetővé téve a háztartásközi munkamegosztás megjelenését).

Következményképp tehát a földtulajdonlás által lehetővé tett magasabb társadalmi jövedelem többé nem volt elosztva, mint ahogy az előzőleg történt: a társadalom minden tagjának „szükségletei szerint”. Ehelyett minden külön háztartás része a teljes társadalmi jövedelemből a neki betudható terméken, azaz az általa a termelésbe fordított munkán és tulajdonon múlt. Más szóval az előzőleg mindent átható „kommunizmus” talán még mindig folytatódott minden háztartáson *belül*, de a kommunizmus eltűnt a különböző háztartások közötti kapcsolatból. A különböző háztartások jövedelme a befektetett munka és tulajdon minősége és mennyisége alapján különbözött, és senki sem követelhette egy háztartás tagjainak megtermelt jövedelmet a sajátján kívül. Tehát a „potyázás”

mások erőfeszítésein javarészt, ha nem teljesen lehetetlenné vált. Az, aki nem dolgozott, többé nem várhatta el, hogy egyék.[53]

---

[53] Bármennyire is racionális motivációk övezték a család intézményét, a „szabad szerelem” rezsimjéből való átmenet a családi életbe nem volt költségmentes, és a költségek más-mások voltak a férfiakra és a nőkre nézve.

A férfi nézőpontjából nyilván előnyös, ha minden nő elérhető a szexuális kielégülés céljára. Továbbá ez nagyban megnövelte reprodukciós sikerének esélyeit. Azzal, hogy a lehető legtöbb nővel nemzhet gyermeket, megnövekedett annak a lehetősége, hogy génjeit átörökítse a következő generációba. Ezt látszólag semmi őt terhelő költség nem kísérte, ha a gyermekek felnevelése externalizálható a társadalomra. Ezzel ellentétben, ha a szexuális hozzáférés (a monogámia esetén) egy nőre vagy (a poligámia esetén) kevés nőre korlátozódik, a szexuális kielégülés illetve a reproduktív siker esélye lecsökken. Továbbá a férfiaknak immár mérlegelniük kell a szex és a gyermeknemzés előnyeit és hátrányait – amire eddig nem volt szükségük. Másrészt, a primitív embereknek sem kerülte el a figyelmét, hogy a szexuális kielégülés és a reprodukciós siker esélye még a szabad szerelem rezsimje alatt sem volt egyenlő. Néhány férfi – az erősebb és vonzóbb alfa hímek – sokkal nagyobb esélyeket élvezett, mint mások. Ami azt illeti, ahogy azt minden állattenyésztő tudja, egyedül egy hím elég ahhoz, hogy folyamatosan megtermékenyítve tartsa az összes nőstényt. Tehát a szabad szerelem a gyakorlatban azt jelentette, hogy nagyon kevés férfi „kapta meg” a legtöbb nőt, és kiváltképp a legvonzóbb és reprodukció szempontjából a legtetszetősebb nőket, és volt a legtöbb utód apja, míg a legtöbb férfi kétes kötelessége volt segíteni felnevelni más férfiak gyermekét. Nyilvánvalóan e tény leghalványabb felismerése is permanens veszéllyel járt bármilyen törzsbéli szolidaritásra, kiváltképp bármilyen szolidaritásra a férfiak között, amit például a rivális törzsek elleni védelem során tanúsíthattak volna; és ennek a veszélynek egyre nagyobbra kellett nőnie, minél inkább átlépte a népesség az optimális szintet. Ezzel ellentétben a monogám család, és valamivel kisebb mértékben a poligám család intézménye a reproduktív siker többé-kevésbé egyenlő esélyét biztosította minden férfinak, sokkal nagyobb ösztönzőt teremtve minden férfi számára, hogy kooperatív viselkedésben vegyen részt és abba befektessen.

A dolgok jelentősen különböznek a nő nézőpontjából. Végtére is a nők azok, akiknek viselniük kell a nemi közösüléshez társuló terhesség kockázatát. A nők azok, akik kiváltképp sérülékenyek a terhesség alatt és a szülés után. Továbbá a nők azok, akiknek egyedülállóan természetes kötelékük van a gyermekekkel; hiszen míg valamilyen mértékben mindig kétségbe vonható az apaság, az anyasággal kapcsolatban semmilyen kétség nem lehet. Minden nő tudja, kik az ő gyermekei, és kik más nők gyermekei. E természetes tények tekintetében világossá válik a szabad szerelem rezsimjének fő előnye a női szempontból. A szexuális kapcsolat során a nőket terhelő nagyobb kockázat és befektetés miatt a nők válogatósabbak lesznek a párosodási partnerük tekintetében. Tehát ahhoz, hogy megnöveljék saját reproduktív sikerük esélyeit, erősen előnyben részesítik azokat a partnereket, akik egészségesnek, életerősnek, vonzónak, okosnak, stb. tűnnek - egyszóval, az alfa hímeket. És mivel a férfiak kevésbé válogatósak a szexpartnerük tekintetében, a szabad szerelem rendszerében még a legkevésbé vonzó nő is realisztikusan

számíthat arra, hogy időnként párosodhat a legvonzóbb férfiak közül néhánnyal, s így lehetőség szerint átadja az ő „felsőbbrendű” génjeit az utódjának.

Ez az előny nyilván eltűnik, amikor a szabad szerelem helyét átveszi a család intézménye. Immár minden nőnek egy, vagy csak pár férfi génkészletével kell reproduktív szerencsét próbálnia, és a legtöbb esetben ezek a gének nem a legjobbak közül kerülnek ki. Mit kaptak tehát a nők a házasságtól? Látszólag nagyon keveset mindaddig, amíg a népesség az optimális szinten volt, és a vadászó-gyűjtögető törzs életét kényelem és bőség jellemezte. Viszont ennek meg kellett változnia, amint a népesség átlépte ezt a pontot. Minél inkább meghaladta a populáció az optimális méretet, annál intenzívebbé vált a korlátozott ételkínálat iránti verseny. Akármilyen szolidaritás állt fenn előtte a nők között, az immár egyre gyengébbé válik. Természetes módon minden nő abban érdekelt, hogy biztosítsa saját reproduktív sikerét, és segítse saját gyermekét elérni az érettséget, így konfliktusba keveredett minden másik nővel és az ő gyermekeikkel. Ilyen helyzetben még egy más nő gyermekének meggyilkolását is egyre inkább lehetőségszámba vették, hogy megnöveljék a saját gyermekük túlélési lehetőségét. (Mellékesen valamilyen mértékben még mindig fennáll ugyanez a reproduktív siker érdekében történő versengés a nők között a poligám kapcsolatokban, és magyarázatot ad az efféle kapcsolatok néhány velejáró, különös instabilitására és feszültségére.) Ilyen helyzetben minden nő (és gyermekei) egyre nagyobb személyes védelemre szorul. De ki volna hajlandó ilyen védelmet biztosítani? A legtöbb gyermeknek ugyanaz az apja – a pár alfahímből, akiket több-mint-egyenlő reproduktív eséllyel áldott meg a sors – viszont az anyjuk különböző. Ennek megfelelően egy nőnek és gyermekének védelme egy másikkal szemben nem várható a gyermek apjától, mivel az apa nagyon sokszor ugyanaz. Továbbá egy másik férfitól sem várható; hiszen miért ajánlana személyes támogatást és védelmet egy férfi egy nőnek, akik szexuális kapcsolatba lépett egy másik férfival, és aki gyermekeinek egy másik férfi az apja, kiváltképp, ha ez az utód veszélyezteti a saját életszínvonalát? Egy nő csak akkor biztosíthat magának személyes védelmet egy férfitól, ha lemond a szabad szerelem összes előnyéről, és ehelyett megígéri, hogy kizárólag számára lesz szexuálisan elérhető, így sikeresen biztosítva a férfit arról is, hogy a gyermek mindig az övé.

Nem pusztán a család intézményének felállítása kapcsán vannak jellegzetesen férfi és női nézőpontok, hanem a házassági hűség fontosságában is annak stabilitása végett. A férfi és női számítások különbsége ebben a tekintetben abban a természetes tényben gyökerezik, hogy – legalábbis a megbízható genetikai apasági tesztek nagyon új kifejlesztéséig – mindig úgy, akkora biztossággal tudták, ki a gyermek anyja, amennyire az a gyermek apja számára elérhetetlen volt. Ahogy a népi bölcsesség mondja: anya babája, apa talánja. Ennek a ténynek - ismét igen „természetesen” - jelentősen különböző - aszimmetrikus – várakozásokhoz kellett vezetnie a helyes (és helytelen) férfi és női házas viselkedés tekintetében. Természetesen ahhoz, hogy biztosítsák a család intézményének stabilitását, társadalmilag el kellett ítélni bármiféle házassági hűtlenséget; de a helytelenítésnek sokkal kihangsúlyozottabbnak, a lehetséges megrovásoknak pedig sokkal súlyosabbnak kellett lennie a női hűtlenség esetében, mint a férfi hűtlenség esetében. Míg ez „igazságtalannak” tűnhet, valójában igen racionális és összhangban áll „a dolgok természetével”, mivel a női hűtlenség sokkal nagyobb kockázattal járt az elárult férfiakra nézve, mint a férfi hűtlenség az elárult nőkre. Egy nő hűtlensége az első lépés lehet az úton, ami váláshoz vezet, mint ahogy a férfi hűtlensége is az első lépés lehet ugyanezen úton. Ily tekintetben a helyzet

Tehát az egyre növekvő népességnyomásra a társadalmi szerveződés új módszerének kellett megjelennie válaszként, ami helyettesíti a vadászó-gyűjtögető életstílust, ami az emberi történelem nagyrészét jellemezte. Ahogy Ludwig von Mises összefoglalta a dolgot:

> A termelési eszközök magántulajdonlása a szabályozó elv, amely a társadalmon belül a társadalom rendelkezésére álló, korlátozott megélhetési eszközöket egyensúlyba hozza a fogyasztók növekedésének kevésbé korlátozott képességével. Azzal, hogy a társadalom minden tagjára jutó társadalmi terméket a számára gazdaságilag felróható terméktől, azaz munkájától és tulajdonától tették függővé, a többlet emberi lények elpusztítását a létért való küzdelem során - ahogy az a növényi és állati birodalmakban jellemző - a születési arányok társadalmi erők miatti csökkenése helyettesíti.

---

ugyanaz (szimmetrikus) mindkét esetben, az elkövetett „bűn" pedig egyenlően súlyos. Viszont és amint a házassági hűtlenség *nem* vezet váláshoz, a nő által elkövetett „bűnt" sokkal súlyosabbnak kell tekinteni, mint a férfiét. Hiszen a házasságon kívüli szexuális afférok terhességhez vezethetnek, és ha az így teherbe ejtett nő aztán a férjével marad, felmerül annak a valós veszélye, hogy a nő kísértésbe esik úgy beállítani illegitim utódját a férje előtt, mint aki a férjéé, így rászedve őt arra, hogy eltartsa egy másik férfi gyermekét. Az ellenkező esetben nem áll fenn ilyen veszély: egyetlen férfi sem mutathatja fel illegitim utódját feleségének anélkül, hogy a nő tudná az igazat a dologról. Ebből fakad a sokkal nagyobb társadalmi stigma, amit a női hűtlenségnek tulajdonítanak a férfi hűtlenséghez viszonyítva. (Mellékesen – és úgyszintén igen racionálisan – a férfi hűtlenség esetén hasonló megkülönböztetést tesznek: a sérelmet sokkal súlyosabbnak tartják, ha a férfinak házas nővel van viszonya, mint ha egy hajadonnal lenne; hiszen az előbbi esetben egy női megtévesztés lehetséges bűnrészesévé válik, míg az utóbbiban nem. Ennek megfelelően - e megkülönböztetés felismerésével, illetve a válogatás nélküli férfi szexuális szomj csillapítása végett - a prostitúció szinte egyetemes társadalmi intézménnyé vált.)

> „Erkölcsi korlátozás”, az utódok társadalmi pozíció általi szabályozása veszi át a létért való küzdelem helyét.[54]

Miután felállítottak valami permanens raktár és menedékhelyet, aztán lépésről lépésre egyre több és több környező földet vettek tulajdonba a mezőgazdasági termelés és az állattenyésztés alapjául, illetve kiterjesztett telepekké alakították a hajdani raktárközpontokat és menedékeket - amelyek külön családi háztartások által birtokba vett házakból és falvakból álltak - a Közel- és Közép-Kelet embereinek, illetve az eredeti emberi letelepedés más régióinak az életstílusa lassan, de elkerülhetetlenül terjedni kezdett.[55] Elviekben ez a terjedés két elképzelhető módon történhetett. Vagy idővel kiszorították az eredeti telepesek a szomszédos nomád törzseket új, megművelendő föld után kutatva (démikus diffúzió), vagy az utóbbi maga kezdte imitálni és adoptálni az új életstílust (kulturális diffúzió). Egészen mostanáig általában úgy hitték, hogy az első terjedési mód volt az uralkodó.[56] Viszont az újonnan felfedezett genetikai bizonyíték alapján ez a nézet megkérdőjelezhetőnek tűnik, legalábbis az új, letelepedett életmód Közel-Keletről Európába terjedését illetően. Ha a jelen európaiak a neolitikus forradalom

---

[54] Mises, *Socialism,* 282. o.

[55] Régészeti leletek alapján ennek a terjedési folyamatnak a sebessége körülbelül évenként egy kilométer volt a földön (és valamennyivel gyorsabb a part mentén és a folyóvölgyekben). Lásd Lcavalli-Sforza, *Genes, Peoples and Languages,* 102. o.

[56] Lásd például Cavalli-Sforza, Genes, Peoples and Languages, 101-13. o.; Cavalli-Sforza & Cavalli-Sforza, *The Great Human Diasporas,* 6. fejezet, kiváltképp 144. szakasz.

idején élő Közel-Keleti emberek leszármazottai, ennek lennie kellene genetikai nyomának. Viszont ami az illeti, nagyon kevés ilyen nyomot lehet fellelni napjaink európai lakosaiban. Tehát valószínűbbnek tűnik, hogy az új, letelepedett életmód javarészt, ha nem kizárólag az utóbbi, másodjára említett úton történt, míg a szerep, amit az eredeti Közel-Keleti telepesek játszottak ebben a folyamatban, csekély volt. Talán pár közülük megindult északi és nyugati irányba, ahol magukba olvasztották őket a szomszédos közösségek, akik átvették az új és sikeres életstílust, amely hatásaképp saját genetikai lenyomatuk egyre felhígult a Közel-Keleti kiindulási pontjuktól való egyre növekvő eltávolodásukkal.

Akárhogy is, a neolitikus forradalommal az előzőleg egyetemes vadászó-gyűjtögető életmód lényegében kihalt, vagy visszaszorult az emberi világ külső peremeire. Az újonnan kialakult mezőgazdasági közösségek kétségkívül vonzó célpontot jelentettek a nomád fosztogatóknak, és nagyobb mobilitásuknak köszönhetően a szomszédos nomád törzsek sokáig komoly fenyegetést jelentettek a mezőgazdasági telepesekre. De végső soron a nomádok nem voltak egyenrangú ellenfelek a kisebb létszámuk miatt. Pontosabban a több ember háztartás-közösségébe való szerveződése – a szeparált háztartások egymás szoros fizikai közelségében – tette őket katonailag felsőbbrendűvé. A közösségi élet nem pusztán csökkentette a tranzakciós költségeket a törzsön belüli cserére

vonatkozóan. Úgyszintén biztosította a könnyen és gyorsan koordinálható közös védelem lehetőségét külső agresszió ellen. Továbbá a nagyobb létszám ereje mellett a letelepedett mezőgazdasági közösségek lehetővé tették az intenzívebb és kiterjedtebb munkamegosztást, illetve a nagyobb mértékű megtakarítást, így elősegítették az olyan fegyverzet kifejlesztését, ami fejlettebb volt mindennél, amivel a nomádok rendelkeztek.[57]

Ötvenezer évvel ezelőtt az emberi népességet alig ötezer főre, vagy lehetségesen ötvenezer főre becsülik. A neolitikus forradalom kezdetén - mintegy tizenegyezer évvel ezelőtt, amikor lényegében az egész bolygót meghódították a vadászok és gyűjtögetők törzsei, akik az évezredek során szétszóródtak valahol Kelet-Afrikában lévő eredeti otthonukból - a világnépesség becslések szerint körülbelül négymillió fő volt.[58] Azóta lassan, de biztosan az új termelési módszer: a mezőgazdaság és az állattenyésztés a föld magán (vagy kollektív) tulajdonlása és az elkülönült családi háztartások köré szervezve sikeresen leváltotta az eredeti vadászó-gyűjtögető rendet. Ebből következően a keresztény-korszak kezdetén a világ népessége

---

[57] Például néhány korai-neolitikus település, mint Çatalhöyük napjaink Törökországában, már több mint tízezer évvel ezelőtt elérte a becslések szerinti négy-ötezer lakost. A hasonló helyeken talált leletek magukba foglalják a szentélyeket á la Stonehenge (annál több, mint hatezer évvel idősebbet!), kőből épített tágas házakat bonyolult falfestményekkel, megalit oszlopokat állat-domborművekkel, szobrokat, faragásokat írás-szerű jelekkel, díszeket, kővázákat bonyolult dekorációval, kő-tőröket, obszidiánból (egy vulkanikus kőzet) készült tükröket, csont tűket, nyílhegyeket, malomköveket, kőből és agyakból készült korsókat és vázákat, színes kövekből készült gyűrűket és láncokat, sőt, még a fémmunkák kezdeteit is.

[58] Lásd Colin McEvedy & Richard Jones, *Atlas of World Population History*

elérte a százhetven-milliót, és 1800-ban, ami az úgynevezett ipari forradalom kezdetét (ami a következő fejezet témája) és az agrárkor - vagy, ahogy azt másképp nevezték, a „régi biológiai rend” - lezárását jelöli, elérte a hétszázhúsz-milliót. (Ma a világ népessége meghaladja a hétmilliárdot!) Az agrárkor során a városok mérete gyakran elérte, vagy akár meg is haladta az egymillió lakost, de egészen a legvégéig a populáció kevesebb, mint 2%-a élt nagyvárosokban, és még a gazdaságilag legfejlettebb országokban is a népesség 80-90%-a mezőgazdasági termeléssel foglalkozott (míg ez a szám mára kevesebb mint 5%-ra zuhant).

2.

A malthusi csapdától az ipari forradalomig:

gondolatok a társadalmi evolúcióról

I. Gazdaságelmélet

A gazdaságelmélet számára egyértelmű a válasz a kérdésre, miként növelhetjük a vagyonunk és válhatunk gazdaggá.

A válasz három alkotóelemből áll: az ember gazdaggá válhat (a) tőkefelhalmozással, azaz a közbülső „termelő” vagy „tőke” javak konstrukciójával, amelyek időegységenként több fogyasztói jószágot képesek termelni, mint amennyi nélkülük termelhető, vagy képesek olyan javakat megalkotni, amelyeket egyáltalán nem lehet megtermelni csupán munka és föld felhasználásával (és a

tőkefelhalmozásnak köze van az - alacsony - időpreferenciához); (b) a munkamegosztásban való részvétellel; és (c) népességkontrollal, azaz az optimális népességméret fenntartásával.

Robinson Crusoe számára egyedül, szigetén, eredetileg csak „munkája” és a „föld” (természet) állt rendelkezésre. Crusoe olyan gazdag (vagy szegény), amennyire a természet teszi. Képes lehet közvetlenül kielégíteni néhány legsürgetőbbnek érzett szükségletét két puszta kezével. Ha más nem, a szabadidő iránti vágyát mindig ki tudja elégíteni így: azonnal. Viszont legtöbb igénye kielégítéséhez a puszta természetnél és kezeinél többre, tehát valami közvetett vagy kerülő – és időigényes – termelési módszerre van szüksége. A legtöbb - valójában szinte minden - jószág és a hozzá tartozó kielégülés megköveteli valami csupán közvetetten hasznos eszköz, termelő vagy tőkejószág segítségét. A termelői javakkal lehetővé válik, hogy időegységenként többet termeljenek azokból, amik puszta kézzel is megtermelhetők (mint a szabadidő) vagy az, hogy olyan javakat termeljenek, amit egyáltalán nem lehet megtermelni csak a föld és a munka segítségével. Ahhoz, hogy több halat fogjon, mint puszta kezével, Crusoe hálót épít; ahhoz, hogy menedéket építsen, amit nem tud puszta kezével felhúzni, baltát kell gyártania.

Viszont a háló vagy a balta megépítése áldozatot (megtakarítást) követel. Kétségtelenül nagyobb termelékenységre számítanak a termelői javakkal való termeléstől, mint nélkülük; Crusoe semmi időt

nem szentelne egy háló megépítésére, ha nem számítana arra, hogy időegységenként több halat tud elkapni a hálóval, mint nélküle. A termelői javak megalkotása ettől függetlenül áldozattal jár; hiszen időbe telik megépíteni egy termelői jószágot, és ugyanazt az időt nem használhatják fel a szabadidő, vagy más, azonnal elérhető fogyasztási javak élvezetére. Amikor a termelékenységfokozó háló megépítése mellett dönt, Crusoe eldöntötte, hogy az áldozatot - a nagyobb mostani, jelenbeli fogyasztás értékéről való lemondást - sorolja a jutalom - a nagyobb későbbi, jövőbeli fogyasztás - értéke alá. Máskülönben tartózkodott volna a háló megépítésétől, ha más fontosságot tulajdonított volna ezeknek.

Az időpreferencia kormányozza a jelenbeli és jövőbeli javak, illetve a hozzájuk tartozó kielégülés mérlegelését és lehetséges elcserélését. A jelen javak állandóan értékesebbek, mint a jövőbeli javak, és az előbbit csak prémium fejében cseréljük az utóbbira. Viszont a foka annak, menyire preferálják a jelenlegi javakat a jövőbeli javakkal szemben, vagy a hajlandóság arra, hogy lemondjanak valami lehetséges jelenlegi fogyasztásról egy nagyobb jövőbeli fogyasztás értekében, tehát a megtakarításra való hajlandóság személyről személyre és egyik időpontról a másikra változó. Személyes időpreferenciájának magasságától függően Crusoe többet vagy kevesebbet fog megtakarítani, életszínvonala pedig magasabb vagy alacsonyabb lesz. Minél alacsonyabb az

időpreferenciája, azaz minél könnyebb Crusoe számára elhalasztani a jelenlegi kielégülést valami várt, nagyobb jövőbeli kielégülés érdekében, annál több tőkejószágot fog Crusoe felhalmozni és annál magasabb lesz az életszínvonala.

Kettő, az emberek megnövelhetik vagyonukat a munkamegosztásban való részvétellel. Tételezzük fel, hogy Crusoehoz csatlakozik Péntek. A természetes, fizikai vagy mentális különbségeik, vagy az előttük álló „föld" (természet) különbségei miatt szinte automatikusan abszolút és viszonylagos előnyre tesznek szert a különböző javak termelése során. Crusoe jobban felszerelt egy jószág termelésére, Péntek pedig egy másikéra. Ha szakosodnak arra, amely termelésében mindegyikük különösképpen jó, a javak össztermelése nagyobb lesz, mintha nem szakosodtak volna, és az elszigetelt, önálló termelő állapotában maradtak volna. Ha pedig vagy Crusoe vagy Péntek a felsőbbrendű termelő minden jószág esetén, a minden tekintetben felsőbbrendűbb termelő azokra a tevékenységekre szakosodik, amelyekben előnye kifejezetten magas, és a minden tekintetben alsóbbrendű termelő pedig azokra a tevékenységekre szakosodik, ahol hátránya viszonylagosan kisebb. Tehát a megtermelt javak összege itt is nagyobb lesz, mintha mindegyikük önálló izolációban maradt volna.

Három, a társadalom vagyona a népességméreten múlik, avagy azon, hogy az optimális méreten tartják-e a populációt. Az, hogy a

vagyon a népességen múlik, a „hozadék törvényéből” és a „malthusi népességtörvényből” származik, amelyet Ludwig von Mises úgy dicsért, mint

> a gondolkodás egyik nagy vívmánya. A munkamegosztás elvével együtt biztosította a modern biológia és az evolúcióelmélet alapját; az emberi cselekvés tudományai számára e két fundamentális elmélet fontosságát csak a piaci jelenség egybefonódásában és sorrendjében megfigyelt rendszeresség, illetve e jelenség a piaci adatok általi elkerülhetetlen meghatározásának felfedezése múlja felül. A malthusi törvénnyel illetve a hozadék törvényével szemben felhozott ellenvetések hiábavalók és jelentéktelenek. Mindkét törvény vitathatatlan.[59]

Legáltalánosabb és elvontabb formájában a hozadék törvénye azt állítja, hogy van egy optimális kombináció minden kettő vagy több termelési tényező egyesítése esetén (oly módon, hogy bármi attól való eltérés anyagi pazarlást vagy „hatékonyságvesztést” von magával). A két eredeti termelési tényezőre, a munkára és földre (természetadta javakra) alkalmazva a törvény maga után vonja, hogy ha az ember folyamatosan növeli a munka mennyiségét (népesség), míg a föld mennyisége (és az elérhető technológia) állandó marad, idővel elér egy pontot, ahol maximalizált a fizikai termelés a befektetett munkaegységenként. Ez a pont jelöli az optimális népességméretet. Ha ezen a ponton túl növekedik a népesség,

[59] Ludwig von Mises, *Human Action*, 667. o.

zuhanni fog az egy főre jutó jövedelem; és hasonlóképp kevesebb volna az egy főre jutó jövedelem, ha a népességméret e pont alá zuhanna (mivel összezsugorodna a munkamegosztás, az ezzel járó hatékonyságvesztéssel). Az egy főre jutó jövedelem optimális szintjének megtartásához tehát a népességnek többé nem szabad növekednie, hanem mozdulatlannak kell maradnia. Csak egyféle módon növelheti tovább az egy főre jutó reáljövedelmét egy ilyen mozdulatlan népesség, vagy növekedhet méretében az egy főre jutó jövedelem zuhanása nélkül: technológiai innováción keresztül, azaz jobb, hatékonyabb eszközök használatával, amelyet a szabadidőtől vagy egyéb azonnali fogyasztástól való tartózkodás által előidézett megtakarítások hoznak el. Ha nincs technológiai innováció (ha a technológia rögzített), a népesség növekedésének egyetlen lehetséges módja - az egy főre jutó jövedelem zuhanása nélkül - ha több (és esetlegesen jobb) földet vonnak használat alá. Ha nincs több rendelkezésre álló föld, a technológia pedig rögzített egy 'adott' ponton, akkor viszont szükségszerűen az egy főre jutó jövedelem fokozatos hanyatlásához vezet minden népességnövekedés az optimális méreten túl.

Ez utóbbi helyzetet úgy is nevezték, hogy a „malthusi csapda." Ludwig von Mises a következőképp jellemezte:

> A születési ráta céltudatos hozzáigazítása a jólét anyagi lehetőségeihez az emberi élet és a cselekvés, a civilizáció, illetve a

> vagyon és a jólét bármiféle fejlődésének elengedhetetlen feltétele. […] Ahol az átlagos életszínvonalat károsítja a népességszám túlzott növekedése, elkerülhetetlen érdekkonfliktusok bukkannak fel. Ekkor minden egyén ismét mindenki más riválisa a túlélésért való küzdelemben. A riválisok megsemmisítése az egyetlen módja az ember jóléte növelésének. […] A természeti feltételek szerint az ember csak a 'mindenki mindenki ellen' könyörtelen háborúja és a társadalmi együttműködés között választhat. De a társadalmi együttműködés lehetetlen, ha az emberek szabad utat adnak természetes szaporodási ösztöneiknek.[60]

Már leírásra és magyarázatra került (az előző fejezetben), miként működött mindez a vadászó-gyűjtögető társadalmakban. Elképzelhető volna, hogy az ember sosem hagyja el a kényelmesnek tűnő vadászó-gyűjtögető életstílust. Ez csak akkor lett volna lehetséges, ha az emberiség képes korlátozni minden népességnövekedést a vadászó-gyűjtögető csapatok optimális méretén túl (ami pár tucat tagot jelent). Ebben az esetben ma javarészt még mindig úgy élnénk, mint ahogy az összes közvetlen elődünk élt több tízezer évvel ezelőtt, egészen mintegy tizenegyezer vagy tizenkétezer évvel ezelőttig. Valójában viszont az emberiség nem volt képes így tenni. A népesség növekedett, és ennek megfelelően egyre nagyobb területeket kellett birtokba venni, amíg az ember ki nem fogyott a további földből. Továbbá a vadászó-gyűjtögető társadalom keretein belül elért technológiai fejlesztések

---

[60] uo. 672. o.

(mint például a nyíl és íj kifejlesztése mintegy 20 ezer évvel ezelőtt) megnövelték (ahelyett, hogy csökkentették volna) e terjeszkedés gyorsaságát. Mivel a vadászók és gyűjtögetők csak kimerítették (fogyasztották) a természetadta javak kínálatát, viszont nem termeltek és adtak ehhez a kínálathoz, a jobb eszközök a kezükben felgyorsították (a lassítás helyett) a területi terjeszkedés folyamatát.

A körülbelül tizenegyezer évvel ezelőtt kezdődő neolitikus forradalom hozott magával némi ideiglenes megkönnyebbülést. A mezőgazdaság és állattenyésztés feltalálása több embernek tette lehetővé a túlélést ugyanannyi, változatlan mennyiségű földön, a család intézménye pedig, az utódok termelésének költségei és hasznai privatizálásával (internalizálásával) új, eleddig ismeretlen módon korlátozta a népességnövekedést. De egyik innováció sem nyújtott végső megoldást a túlzott népesség problémájára. Az emberek még mindig nem tudták begombolva tartani a nadrágjukat, a mezőgazdaság és állattenyésztés által képviselt új, nem—parazitikus termelési mód által elhozott nagyobb termelékenységet pedig egyhamar ismét felélte a növekvő népességméret. Jelentősen több embert lehetett eltartani a bolygón, mint előtte, de az ember még nem szabadult a malthusi csapdából – egészen mintegy kétszáz évvel ezelőttig, az úgynevezett ipari forradalom kezdetével.

II. Gazdaságtörténelem: a probléma

A következőkben magyarázatra kerülő problémát két diagram örökíti meg, amelyek egyrészt a világnépesség növekedését, másrészt az egy főre jutó jövedelem (általános életszínvonal) fejlődését ábrázolják.

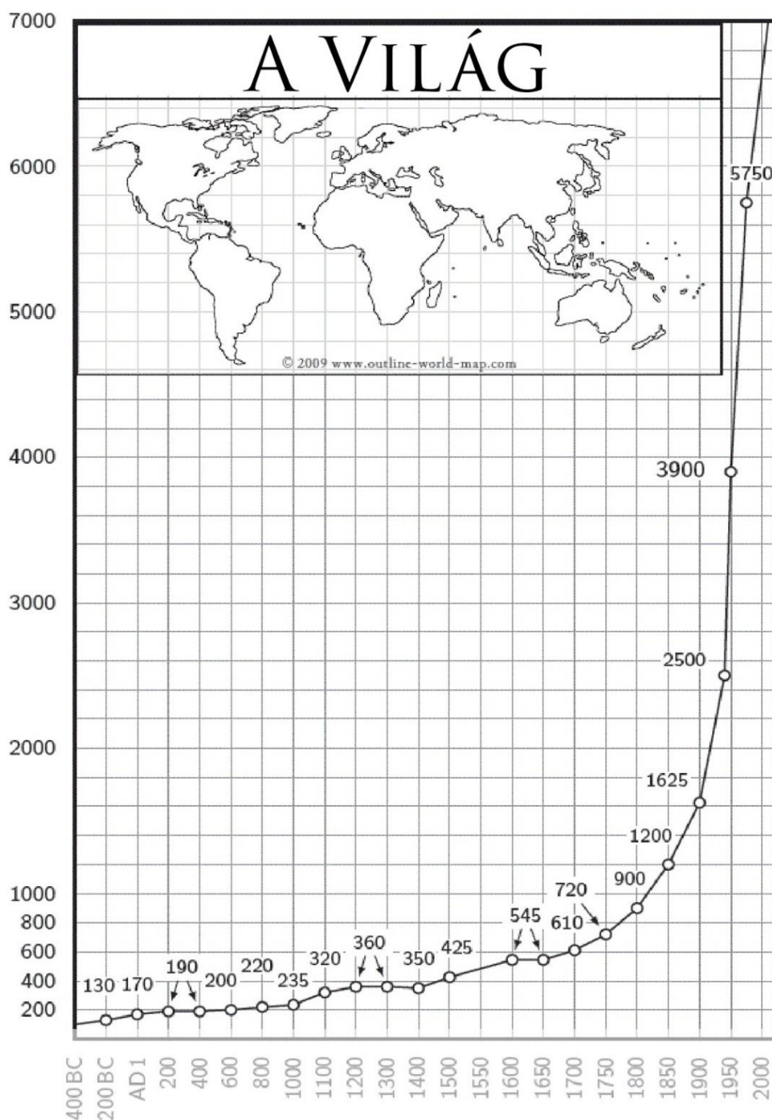
Az első - Colin McEvedy-től és Richard Jonestól kölcsönözve[61] - az emberi népesség növekedését mutatja időszámításunk előtt 400-tól a jelenig (időszámításunk szerint 2000-ig). A neolitikus forradalom kezdetén a népességméret körülbelül négy millió volt. De egészen 7000 évvel ezelőttig (időszámításunk előtt 5000-ig) a bevetett terület (először csupán a Termékeny Félhold területén, majd Észak-Kínában is) túl kicsi volt ahhoz, hogy bármekkora hatást gyakoroljon a globális népességméretre. Addigra a populáció körülbelül 5 millióra nőtt. De onnantól fogva a népességnövekedés sebesen megindult: 2000 évvel később (időszámításunk előtt 3000-re) majdnem háromszorosára, tizennégy millióra nőtt, háromezer évvel ezelőtt, (időszámításunk előtt 1000-ben) elérte az ötvenmilliót,[62] és csak mintegy 500 évvel később, amikor a diagram elkezdődik, a világnépesség mérete körülbelül 100 millión állt. Onnantól fogva, ahogy a diagram mutatja, a világnépesség mérete folyamatosan,

---

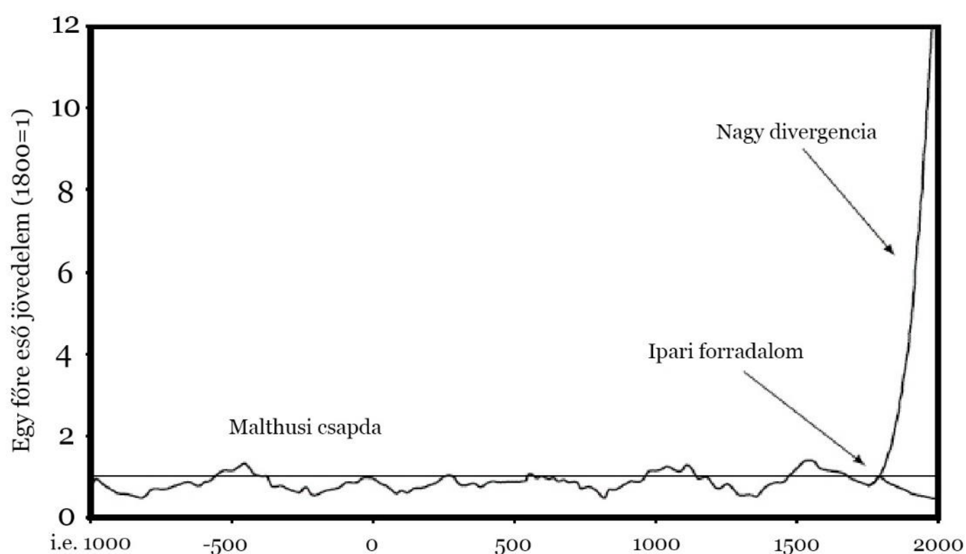
[61] *Atlas of World Population History*, 342. o.

[62] uo. 344. o.

lassan de többé-kevésbé biztosan növekedett, egészen 1800-ig (körülbelül 720 millió főre), amikor egy jelentős változás történt, és a populációnövekedés élesen megemelkedett, amivel csupán mintegy kétszáz évvel később elérte a napjaink számát, a hét milliárd főt.

A második diagram - Gregory Clarktól kölcsönözve - az egy főre jutó jövedelem növekedését mutatja a feljegyzett emberi történelem kezdetétől napjainkig. Ez is jelentős változást mutat körülbelül 1800-ban. Egészen addig, tehát a feljegyzett emberi történelem legnagyobb részében nem növekedett az egy főre jutó reáljövedelem (étel, lakhatás, ruházat, fűtés és világítás tekintetében). Azaz a tizennyolcadik századi Anglia átlagos életszínvonala nem volt jelentősen magasabb ősi Babilon életszínvonalánál, ahol fellelhető a bérráták és a különböző fogyasztói javak árainak legősibb feljegyzése.

Természetesen jelentek meg különbségek vagyon és jövedelem tekintetében a letelepedett élettel és a magán földtulajdonlással.

Szinte a letelepedett élet kezdetétől voltak nagy földtulajdonosok (urak), akik még napjaink mércéjével is fényűző életet éltek. Az átlagos életszínvonal sem volt mindig és mindenütt egyenlően alacsony. Jelentős területi különbségek voltak például az Angol, indiai és nyugat-afrikai reáljövedelmek között 1800-ban. Továbbá természetesen a korok összehasonlítása tekintetében számtalan technológia létezett 1800 Angliájában, ami ismeretlen volt az ősi Romában, Görögországban, Kínában, vagy Babilonban. Mindenesetre a népesség túlnyomó többsége, a kis földtulajdonosok tömege és a legtöbb munkás mindig is mindenhol a létminimumhoz közel, vagy annál csak egy kicsit feljebb élt. A reáljövedelmek felfelé és lefelé mozogtak különböző külső események hatására, de sehol sem növekedtek folyamatosan személyenként észrevehetően, egészen körülbelül 1800-ig.

Együttvéve a két diagram megörökíti az úgynevezett Ipari Forradalom világtörténelmi fontosságát, ami mintegy 200 évvel ezelőtt történt, illetve az emberi fejlődés előző, malthusi állapotának jelentőségét – és kiváltképp annak hosszát. Kevés különbség volt az emberi és nem-emberi állatok gazdaságában egészen körülbelül 1800-ig. Az állatokra (és a növényekre) vonatkozóan mindig és állandóan igaz, hogy számuk növekedése veszélyeztetni fogja létszükségleti eszközeiket, és idővel túlnépesedéshez, ahogy Mises nevezte őket: „létszám feletti egyedekhez” vezet, akiket „ki kell

gyomlálnia” a létszükségleti eszközök hiányának. Ma tudjuk, hogy az emberek esetében ennek nem *kell* így lennie: a modern nyugati társadalmakban egyetlen létszám feletti egyed sem létezik, akit ki kell gyomlálni. De az emberi élet többsége során valóban ez volt a helyzet.

Tisztázásképpen: nőhetett a népességméret, többnyire mivel több földet vettek birtokba mezőgazdasági használatra, illetve részben a termelési javak jobb technológiája és a kiterjedtebb és intenzívebb munkamegosztás miatt. De a növekvő populáció gyorsan felfalta mindezen gazdasági „nyereséget”, ami újra felélte az elérhető létszükségleti eszközöket és túlnépesedéshez, illetve a „népességszám feletti egyedek” megjelenéséhez vezetett, akiknek nem volt helyük a munkamegosztásban, és következményképp halkan meg kellett halniuk, vagy fenyegetéssé (egy gazdasági „rosszá”) kellett válniuk a kéregetők, csavargók, fosztogatók, banditák vagy harcosok képében. Tehát az emberi történelem legnagyobb részében a bérek vastörvénye uralkodott. A bérek és jövedelmek közel a megélhetési szinten ragadtak a népességszám feletti egyedek létezése következtében.

III. A TÖRTÉNELEM MAGYARÁZATA

Miért tartott olyan sokáig, hogy kiszabaduljunk a malthusi csapdából, és mi történt, ami miatt végül sikerrel jártunk? Miért tartott olyan sokáig, mire feladtuk a vadászó-gyűjtögető létet a mezőgazdasági letelepedését cserébe? És miért telt újabb tízezer évbe még a mezőgazdaság és állattenyésztés feltalálása után is, mire az emberiség látszólag végleg kiszabadult a malthusi csapdából? A gazdaságelmélet, vagy amit elmondtam belőle, nem fogja és nem képes megválaszolni ezeket a kérdéseket.

A megszokott válasz a közgazdászok, kiváltképp a libertárius közgazdászok között: számos intézményes korlát, kiváltképp a magántulajdonjogok elégtelen védelme akadályozta a gyorsabb fejlődést, és ezeket a korlátokat csak az utóbbi időben törölték el (körülbelül 1800-ban). Lényegében ez Ludwig von Mises magyarázata is.[63] Murray N. Rothbard úgyszintén hasonló gondolatokat fogalmazott meg.[64] Én amellett szeretnék érvelni, hogy ez a magyarázat hibás, vagy legalábbis hiányos, és szeretnék felvázolni egy alternatív (hipotetikus) magyarázatot.

---

[63] Mises, *Human Action,* 617-23. o.

[64] Rothbard, „Left and Right," az *Egalitarianism as a Revolt Against Nature and Other Essays* kötetben.

Egyrészt a vadászó-gyűjtögetőknek - amennyire tudjuk - bőséges szabadidő állt rendelkezésükre, hogy feltalálják a mezőgazdaságot és az állattenyésztést. Újra és újra illetve számtalan helyen túlzott népességtől és következményképp zuhanó jövedelemtől szenvedtek; és mégis, bár az elmulasztott pihenés alternatív költsége alacsony lehetett, több tízezer éven át sehol senki sem gondolt a mezőgazdaságra és állattenyésztésre, mint egy (legalábbis ideiglenes) szabadulásra a malthusi állapotokból. Ehelyett a vadászó-gyűjtögetők a túlnépesedés ismétlődő kihívására egészen körülbelül tizenegyezer évvel ezelőttig mindig vagy vándorlással, azaz újabb földterület használatba vételével (míg végül kifogytak a földből) vagy halálig tartó harccal válaszoltak, amíg a népességszám elegendően lecsökkent, hogy megakadályozza a reáljövedelmek zuhanását.

Emellett a letelepedett társadalmakban sok helyen és időben jól védettek voltak a tulajdonjogok. A magántulajdon elképzelése és a magántulajdon sikeres védelme nem a közelmúlt találmánya és intézménye, hanem régóta ismerik és szinte a letelepedett élet kezdetétől gyakorolják azokat. Például amennyire tudjuk, jobban védelmezték a tulajdonjogokat 1200 Angliájában és a feudális Európa nagyrészében, mint napjaink Angliájában és Európájában. Tehát helyükön voltak a tőkefelhalmozódásnak és a munkamegosztásnak kedvező intézmények – az emberiségnek mégsem sikerült

kiszabadítania önmagát a túlzott népesség és a stagnáló egy főre jutó jövedelmek malthusi csapdájából egészen körülbelül 1800-ig. Tehát a tulajdonvédelem intézménye csupán a gazdasági növekedés (emelkedő egy főre jutó jövedelmek) szükséges, de nem elégséges feltételének tekinthető és tekintendő.

Lennie kell valami másnak – valami más tényezőnek, ami nem jelentik meg a gazdaságelméletben – ami magyarázatot ad minderre.

A válasz egy része nyilvánvaló: az ember azért nem szabadult ki a malthusi csapdából, mivel - ahogy azt fentebb jeleztük - nem tudták begombolva tartani a nadrágjukat. Ha képesek lettek volna erre, nem lett volna túlzott népesség. Viszont ez csak részválasz lehet. Hiszen a népességkontroll megakadályozhatja a reáljövedelmek zuhanását, de nem emelheti a jövedelmeket.[65] Valami további „empirikus" tényezőnek kell megmagyaráznia a malthusi korszak hosszát, és hogy miként kerültünk végre ki belőle, amellyel nem számol a tiszta (apriorisztikus) gazdaságelmélet. Ez a hiányzó tényező az emberi

---

[65] Amikor Tahitit újra felfedezték az európaiak 1767-ben, mintegy 1000 vagy 2000 évvel azután, hogy először letelepedtek ott ausztronéz gazdák, népességét 50 ezerre becsülték (ma 180 ezer). Tahiti lakói minden beszámoló szerint édenkerti életet éltek. Az egy főre eső reáljövedelem magas volt, nem utolsósorban a polinéz szigetek kedvező klímaállapota miatt. Viszont tahiti lakói sem tudták begombolva tartani a nadrágjaikat, de ahhoz, hogy megtartsák magas életszínvonalukat, tahiti lakói a legszigorúbb és legkegyetlenebb népességkontrollt gyakorolták, ami magába foglalta a csecsemőgyilkosságot és a halálos háborúzást. A hely paradicsom volt, de csak az élőknek. Viszont mindeközben a lakók még mindig a kőkorszakban éltek. Eszközkészletük lényegében változatlan maradt a sziget(ek)re való első érkezésük óta. Nem történt további tőkefelhalmozódás, az egy főre eső reáljövedelem pedig - még ha kedvezőek is voltak a külső körülmények - stagnáló maradt.

intelligencia történelmi *változója,* és a fentebbi kérdések egyszerű válasza tehát (amelyek a következőkben kifejtésre kerülnek): mivel az emberi történelem legnagyobb részében az emberiség egyszerűen nem volt elég intelligens – és idő kell az intelligencia kitenyésztéséhez.[66]

Az emberiség egészen mintegy tizenegyezer évvel ezelőttig nem volt elég intelligens, és még legzseniálisabb tagjai sem voltak képesek kigondolni a fogyasztói javak közvetett vagy kerülőutas termelését, ami a mezőgazdaság és állattenyésztés alapját képezi. Az elsőnek növényültetés, aztán gondozásuk és védelmezésük, végül leszüretelésük ötlete nem nyilvánvaló vagy triviális. Jelentős fokú intelligenciát követel, hogy az ember felfogjon egy efféle elképzelést. Több tízezer évnyi természetes szelekció kellett a vadászó-gyűjtögető körülmények között ahhoz, hogy végül elég intelligenciát tenyésszenek ki, ami lehetővé teszi ezt a kognitív teljesítményt.

Hasonlóképp, többezer évnyi - vagy annál is több - természetes szelekció kellett mezőgazdasági körülmények között, hogy az emberi intelligencia fejlődése (vagy pontosabban: az alacsony időpreferencia a magas intelligenciával korrelálva) elérje azt a küszöböt, ahol a termelékenységnövekedés folyamatosan felülmúlhat bármilyen népességnövekedést. A neolitikus forradalom kezdetétől egészen

[66] Lásd Michael H. Hart, *Understanding Human History: An Analysis Including the Effects of Geography and Differential Evolution*

körülbelül 1800-ig elég találmányt (technológiai fejlesztést) készítettek okos emberek (és utánoztak mások, kevesebb intelligenciával) hogy az magyarázatot adjon (a több mezőgazdasági célból felhasznált föld mellett) a világnépesség jelentős növekedésére: körülbelül négy millió főről 720 millióra (most: hét milliárd). De a teljes korszak alatt lezajlott technológiai fejlődés foka nem volt elegendő ahhoz, hogy lehetővé tegye a népességnövekedést a növekvő egy főre jutó jövedelmekkel *kombinálva*.

Ma magától értetődőnek vesszük, hogy ami korlátokat ró a gazdasági növekedésre, az pusztán a kevesebb fogyasztás és a több megtakarítás nem akarása. Látszólag végtelen természeti erőforrásunk van illetve receptünk arra, miként termeljünk több, jobb és különb javakat, és csak korlátozott megtakarításaink akadályoznak minket az erőforrások felhasználásában és a receptek megvalósításában. Viszont ez a jelenség igen újkeletű dolog. Az emberi történelem legnagyobb részében a megtakarításokat azon ötletek hiánya tartotta vissza, hogy miként fektessék be őket produktívan, azaz miként változtassák át a puszta megtakarításokat (raktározás) produktív megtakarításokká (termelőjavak termelése). Crusoe-nak például nem volt elegendő, hogy alacsony időpreferenciája legyen és megtakarítson. Ehelyett ki kellett gondolnia egy háló ötletét, és tudnia kellett, miként építse meg a semmiből. A legtöbb ember nem elég intelligens, hogy feltaláljon és

gyakorlatba ültessen bármi újat, és a legjobb esetben is csak többé-kevésbé tökéletesen utánozza azt, amit más, okosabb emberek feltaláltak előtte. Viszont ha senki sem képes feltalálni, vagy utánozni, amit mások feltaláltak előtte, akkor még a legbiztosabb tulajdonjogok sem fognak változtatni semmit. Minden ösztönző működéséhez kell egy receptor, és ha hiányzik a receptor vagy nem elég érzékeny, nem számítanak a különböző ösztönzőszerkezetek. Tehát a tulajdonvédelem intézményére pusztán szükségszerű (de nem elegendő) feltételként kell tekintenünk a gazdasági növekedéshez (növekvő egy főre jutó jövedelemhez). Hasonlóképp, intelligencia kell ahhoz is, hogy az ember megértse az emberi reprodukció törvényeit, és így lehetségessé váljon bármiféle népességkontroll, nem beszélve a hatékony – alacsony költségű – népességkontrollról.

Egyértelmű a mechanizmus, amellyel magasabb emberi intelligenciát tenyésztettek az idők során (alacsony időpreferenciával kombinálva). Mivel az ember fizikailag gyenge és rosszul felszerelt ahhoz, hogy elbánjon a nyers természettel, előnyös volt számára, hogy kifejlessze intelligenciáját.[67] A magasabb intelligencia gazdasági sikert jelentett, a gazdasági siker pedig reproduktív sikert (több

---

[67] Lásd még Arnold Gehlen, *Man*

túlélő leszármazott létrehozását) jelentett. Hatalmas mennyiségű empirikus bizonyíték érhető el mindkét kapcsolat létezésére.[68]

Kétségtelen, hogy a vadászó-gyűjtögető lét intelligenciát követel: megköveteli a képességet, hogy különböző külső tárgyakat a jó vagy a rossz kategóriákba sorolják, hogy felismerjenek számtalan ok-okozati hatást, hogy felbecsüljék a távolságot, időt és sebességet, hogy felmérjék és felismerjék a tájképeket, hogy megállapítsák bizonyos (jó vagy rossz) dolgok hatását, és emlékezzenek azok egymáshoz viszonyított helyzeteire, stb.; a legfontosabb pedig a nyelv használatával történő kommunikáció képessége a koordináció lebonyolítása végett. Nem volt egy csoport minden tagja egyenlően képes ezekre. Néhányan intelligensebbek voltak másoknál. A szellemi képességek különbségei pedig látható státuszkülönbségekhez vezettek a törzsön belül – „kiváló” vadászokhoz, gyűjtögetőkhöz és kommunikátorokhoz, és „pocsékokhoz” – és ez a státuszkülönbség aztán a különböző törzstagok eltérő reproduktív sikeréhez vezetett, főképp a vadászó-gyűjtögetők közötti „laza” szexuális szokásokat figyelembe véve. Tehát a „kiváló” törzstagoknak volt több túlélő leszármazottja, így sikeresebben továbbították génjeiket a következő generációkba, mint a „pocsékok.” Következményképpen, ha és amennyiben az emberi

[68] Lásd még Hart *Understanding Human History;* Clark *Farewell to Alms,* 6. fejezet; és Richard Lynn, *Dysgenics: Genetic Deterioration in Modern Populations*, 2. fejezet.

intelligenciának van valamennyi genetikai alapja (ami tagadhatatlannak tűnik a teljes faj evolúciója fényében), a vadászó-gyűjtögető körülmények idővel növekvő átlag-intelligenciájú népességet, és ugyanekkor egyre magasabb szintű „kivételes" intelligenciát produkáltak (szelektáltak).

Nem szűnt meg a különböző törzsekben és törzsek közötti verseny, illetve a magasabb intelligencia szelekciója és tenyésztése a különböző rátájú reprodukciós sikereken át, amint feladták a vadászó-gyűjtögető életformát a mezőgazdaság és állattenyésztés érdekében. Viszont letelepedett körülmények között valamelyest megváltoztak a gazdasági siker intellektuális követelményei.

A mezőgazdaság és állattenyésztés feltalálása önmagában is egy kimagasló kognitív teljesítmény volt. Hosszabb tervezési horizontot követelt meg. Hosszabb előkészületeket, és mélyebb, messzebbre nyúló betekintéseket követelt a természetes okok és hatások láncolatába. És több munkát, türelmet és kitartást igényelt, mint a vadászó-gyűjtögető állapotok. Továbbá hozzájárult a gazda sikeréhez, ha rendelkezett bizonyos fokú számolókészséggel, hogy számoljon, mérjen és arányokat határozzon. Intelligencia kellett a háztartásbeli munkamegosztás előnyeinek felismeréséhez és az önállóság feladásához. Nem volt minden gazda egyenlően tehetséges ezekben, és nem volt mindenkinek egyenlő mértékű időpreferenciája. Épp ellenkezőleg, a mezőgazdasági körülmények

között - ahol minden háztartás maga volt felelős saját fogyasztási javai megtermeléséért és utódjaiért, és nem volt több „potyautazás," mint a vadászó-gyűjtögető körülmények között - egyre inkább és egyre feltűnőbben láthatóvá vált az emberek természetes egyenlőtlensége, és ennek megfelelően a törzs sikeres és kevésbé sikeres tagjai közötti társadalmi különbség (amit kiváltképp az ember által birtokolt földmennyiség tükrözött). Következményképpen még közvetlenebb és kihangsúlyozottabb lett az, ahogyan a gazdasági (produktív) siker és státusz átalakul reproduktív sikerré, azaz a viszonylag több túlélő utód nemzésévé.

Továbbá a magas intelligencia szelekciója kiváltképp „durva" külső körülmények között kap hangsúlyt. Ha az emberi környezet változatlanul állandó és enyhe – mint az évszaktalan trópusokon, ahol az egyik nap olyan, mint a másik, évről évre – a magas vagy kivételes intelligencia kevesebb előnnyel jár, mint a barátságtalan környezetben, vadul ingadozó évszaki változásokkal. Minél nagyobb kihívást jelent egy környezet, annál nagyobb prémiumot kap az intelligencia a gazdasági és következményképp reproduktív siker követelményeként. Tehát az emberi intelligencia növekedése az emberi lakóhely zordabb (történelmileg általában északibb) területein volna a legkifejezettebb.

Az emberek állatokon és növényeken élnek – azokat fogyasztják – az állatok pedig más állatokon vagy növényeken. A növények állnak

tehát az emberi tápláléklánc kezdetén. A növények növekedése pedig négy tényező meglétén (vagy hiányán) múlik: széndioxid (ami egyenlő arányban oszlik el a Földön, így itt nem számít), napenergia, víz és legfontosabban, ásványi anyagok (mint kálium, foszfátok, stb.).[69]

Az egyenlítőnél, ahol (annak közelében) az első modern emberek éltek, tökéletesen megvolt kettő a biológiai növekedés három feltételéből. Bőségben volt napsütés és eső. Az eső kiszámíthatóan esett szinte naponta. A nappalok és éjszakák egyenlő hosszúságúak voltak, a hőmérséklet pedig egész évben kellemesen meleg volt, szinte semmi különbséggel a nap és éjszaka, és nyár és tél hőmérsékletei között. A trópusi esőerdőkben a hőmérséklet ritkán haladta meg a 30 Celsius-fokot, és ritkán esett 20 Celsius-fok alá. A szelek általában békések voltak, amiket pusztán hirtelen, rövid viharok szakítottak meg. Tehát az emberi élet körülményei igen tetszetősnek tűnnek; és mégis, a trópusi régiók népsűrűsége most is és mindig extrém alacsony volt az északabbi (és délebbi) területekhez viszonyítva; néha - mint az Amazonas esőerdői esetében - majdnem olyan alacsony, mint a sivatagok vagy sarkövi régiók általános népsűrűsége. Ennek oka a trópusi talaj extrém ásványianyag- hiánya.

---

[69] Lásd a következőkről Josef H. Reichholf, *Stabile Ungleichgewichte: Die Ökologie der Zukunft;* továbbá Caroll Quigley, *The Evolution of Civilization: An Introduction to Historical Analysis*, 6. fejezet.

Geológiai szempontból a trópusi talaj öreg (főleg ha azokhoz a területekhez hasonlítjuk, amelyekre hatással volt a föld glaciális és interglaciális periódusainak történelmi sorozata), és ásványi anyagai szinte teljesen kiürültek (a vulkanikus – ásványianyag-termelő – aktivitással rendelkező egyenlítői régiókat, mint néhány indonéz szigetet, például Jáva-t leszámítva, ahol az emberi népességsűrűség mindig jelentősen magasabb volt). Következményképpen a hatalmas trópusi biomassza nem termel új többletnövekedést. A növés egész éven át tart, viszont az rövid, és nem vezet a teljes biomassza növekedéséhez. Ha egyszer felnövekedett, az őserdő pusztán újrahasznosítja önmagát. Továbbá ennek a biomasszának az elsöprő része lassan növekvő keményfa alakjában, azaz halott anyagban jelenik meg; a legtöbb trópusi növény levelei pedig - az intenzív egyenlítői nap ellen kifejlesztett sajátságos védelmi (lehűlési) igényeiknek köszönhetően - nem csupán kemények és szívósak, hanem gyakran mérgezők, vagy legalábbis undorítók az ember, és a marhához vagy a szarvashoz hasonló egyéb növényevők számára. A többletnövekedés hiánya és a trópusi növények különleges kémiája megmagyarázza a tényt, hogy - ellentétben azzal, amit gyakran képzelnek - a trópusok csak megdöbbentően kevés és kisméretű állatokat támogatnak. Valójában a hangyák és a termeszek az egyetlen állatok, akik bőségben léteznek ott. Egy több mint hektáronként 1000 tonnányi (többnyire fából álló) trópusi biomassza nem termel többet 200 kilogramm húsnál (állattömeg), azaz a

növénytömeg egy-ötezredénél. (Viszonyításképp a kelet-afrikai füves szavanna, négyzetkilométerenként pusztán 50 tonna növénytömegével mintegy húsz tonna állattömeget termel: elefántokat, bivalyokat, zebrákat, gnúkat, antilopokat és gazellákat.) Viszont csak pár ember tartható el ott, ahol ilyen kevés és apró állat él. (Ami azt illeti, a legtöbb trópusi ember a folyók mellett élt, és életüket lényegében halászatból tartották fenn, vadászat és gyűjtögetés helyett).

Tehát származási helyükön az emberek igen gyorsan elérték azt a pontot, ahol el kellett hagyniuk a trópusok édenkerti, meleg, stabil és kiszámítható környezetét, és más területekre kellett lépniük étel után kutatva. Az egyenlítőről északra (és délre) húzódó területek viszont évszaki területek voltak. Azaz kevesebb, és kevesebb állandó esőjük volt, mint a trópusoknak, és a hőmérsékletek egyre zuhantak és egyre szélesebben változtak, ahogy az ember északabbra (vagy délebbre) ment. Az emberi lakóhely északi területein a hőmérsékletek könnyen változhattak több mint 40 fokkal naponta, az évszaki hőmérsékletek pedig több mint 80 fokkal. Az ilyen állapotok alatt termelt teljes biomassza jelentősen kevesebb volt, mint a trópusokon. Viszont az egyenlítőtől messzebb a talaj (gyakran) elegendő, vagy akár bőséges ásványi anyagokkal rendelkezett ahhoz, hogy kompenzálja ezeket a klimatikus hátrányokat, és optimális feltételeket biztosított az állati fogyasztásra alkalmas növényzet

növekedéséhez: növényekéhez, amik gyorsan és hirtelen termelték meg a friss biomassza évszaki többletét – kiváltképp a füveket (beleértve a gabonaféléket) – amelyek nagyszámú méretes állatot tudnak eltartani.

Az utolsó jégkorszak alatt, ami mintegy 10000 évvel ezelőtt ért véget, a területek, amelyek biztosították ezeket a nem éppen édenkerti klímaállapotokat, viszont emellett felsőbbrendű ételkínálatot is, magba foglalták (itt az északi félgömbre koncentrálva, ahol a szóban forgó fejlődés legtöbbje megtörtént) a teljes egyenlítő feletti Afrikát – beleértve a Szaharát – és a legtöbb eurázsiai földtömeget (kivéve a még mindig sarkvidéki Észak-Európát és Szibériát). Onnantól, és lényegében egészen máig folytatólagosan, egy kelet felé szélesedő északi sivatagöv lassan elválasztotta az évszaki régiók teljes területét az egyenlítő alatti déli, és egy nyugati területre, amely utóbbi magába foglalja úgyszintén Észak-Európa és Szibéria nagyrészét. Tehát az emberi fejlődés vadászó-gyűjtögető stádiumától lényegében máig ezeken a „mérsékelt" szezonális területeken lehetett fellelni a legmagasabb népsűrűséget (amit aztán csak a magasságok változtattak meg).

Viszont fontos látni ebben a kontextusban, hogy amit mi az emberi lakóhely „mérsékelt" területeinek neveztünk, azok valójában igen zord, és a távoli, északi szélességi fokon akár extrém zord életkörülmények voltak a folyamatosan meleg trópusokhoz

viszonyítva, amelyhez az emberek először hozzáigazodtak. A trópusok stabil és változatlan környezetéhez viszonyítva a mérsékelt területek megnövekedett változást és fluktuációt nyújtottak, így (egyre) nehezebb intellektuális kihívások elé állították a vadászókat és gyűjtögetőket. Nem csupán azt kellett megtanulniuk, hogyan bánjanak el a nagy állatokkal, amelyek nem léteztek a trópusokon (Indonézia vulkanikus területeit leszámítva) és mozgásaikkal. Ami ennél is fontosabb, az egyenlítői területeken kívül az emberi környezet évszaki változásai és fluktuációi egyre nagyobb szerepet kezdtek játszani, és egyre fontosabbá vált megjósolni az ilyen változásokat és fluktuációkat, illetve előre látni hatásaikat a jövőbeli ételkínálatra (a növényekre és állatokra). Azok, akik ezt sikerrel végrehajtották, és elvégezték a megfelelő előkészületeket és igazodásokat, jobb túlélési és szaporodási esélyekre tettek szert, mint azok, akik nem.

Az egyenlítői esőerdőkön kívül, keletre (és délre) voltak kifejezett esős évszakok, és számolni kellett velük. Esett nyáron és száraz volt télen. Emellett befolyásolták a növények és állatok növekedését és elosztását az északkeleti (vagy a déli félgömbön a délkeleti) passzátszelek. A még északabbra (vagy délebbre) levő területeken, amelyeket egyre elválasztott az egyenlítő alatti területektől a (déli és északi) sivatagok öve, megváltoztak az esős évszakok, és télen esett, nyáron pedig szárazság volt. Az eső eloszlását befolyásoló szelek

elsősorban nyugatiak voltak. A nyarak melegek és szárazok voltak, míg a téli hőmérsékletek még a kisebb magasságokban is könnyen elérhették a „halálos” fagyszinteket, ha csak rövid időkre is. A növési évszakok ehhez mérten limitáltak voltak. Végül, az emberi lakóhely legészakibb területein, azaz a mediterrán szélességi fokoktól északra az eső szabálytalanul esett egész évben, és a nyugati szelek miatt többet nyugaton (Észak-Európában) mint keleten (Észak-Ázsiában). Viszont máskülönben extrém változásokon és fluktuációkon esett át ez a terület. A napok (fény) és éjszakák (sötétség) hossza jelentősen változott az év során. Az extrém északi területeken egy hónapnál is tovább eltarthatott egy fényes északi nap és egy sötét téli éjszaka. Viszont ami ennél is fontosabb, a teljes régió (és kiváltképp érezhetően, ahogy az ember északkeleti irányba mozgott) hosszú, gyakran extrém fagyállapotokat tapasztalt a tél során. E periódusok alatt, amelyek sok hónaptól az év legtöbb részéig tarthattak, gyakorlatilag megállt minden növénynövekedés. A növények meghaltak vagy elszunnyadtak. A természet nem adott többé ételt, az embereket (és állatokat) pedig az éhhalál és a fagyhalál veszélye fenyegette. A termő évszakok, amelyek alatt lehetséges az ételtöbblet és a menedék felépítése eme eshetőségre, ilyenformán rövidek voltak. Továbbá az extrém különbségek a hosszú, zord és fagyos telek és a rövid, enyhe-meleg termő évszakok között befolyásolta az állatok migrációját. Hacsak nem alkalmazkodtak teljesen a sarkvidéki körülményekhez, és nem voltak képesek valamiféle

hibernációba lépni a „holt” évszakok alatt, az állatoknak évszakról évszakra vándorolniuk kellett, gyakran hosszú távolságokat megtéve messzi helyek között. És mivel az állatok tették ki az emberi ételkészlet jelentős részét, a vadászó-gyűjtögetőknek is rendszeresen hosszú távokat kellett vándorolniuk.

Az emberi ökológia és földrajz e háttere előtt - amit természetesen tovább módosítanak és komplikálnak a hegymagasságok, folyók és víztestek - nyilvánvalóvá válik, miért volna egyre hangsúlyozottabb a magasabb intelligenciának kedvező természetes szelekció a vadászok-gyűjtögetők körében, ahogy az ember északi (vagy déli) irányba halad, az emberi lakhely leghidegebb területei felé. Kétségtelen, jelentős intelligenciát követelt az, hogy az emberek sikeresen megéljenek a trópusokon. Viszont a trópusok egyensúlyszerű állandósága az emberi intelligencia további fejlődésének természetes korlátját képezte. Mivel a trópusokon egy nap épp olyan volt, mint bármely másik, kevés vagy semmi nem volt, amit bárkinek figyelembe kellett volna tevékenységei során, leszámítva azonnali környezetét, vagy amit tervezni kellett volna az azonnali, közelgő jövőn túl. Ezzel éles ellentétben, a trópusokon kívüli területek egyre nagyobb szezonalitása intellektuálisan egyre nagyobb kihívásokkal teli környezetet teremtett.

A szezonális változások és fluktuációk – az eső és szárazság, nyár és tél, égető forróság és fagyos hideg, a szelek és szélcsendek –

megléte megkövetelte hogy számításba vegyenek egyre több és több távoli tényezőt, beleértve a napot, a holdat és a csillagokat, illetve egyre hosszabbra nyúló időintervallumokat, ha sikeres cselekvésre, túlélésre és szaporodásra vágytak. Egyre több és egyre hosszabb ok-okozati láncolatokat kellett felismerni, és egyre több és hosszabb érvláncokat kellett végiggondolni. Ki kellett terjeszteni időben a tervezési horizontot. Az embernek most kellett cselekednie, hogy sokkal később sikerrel járjon. Meg kellett hosszabbítani mind a termelési periódust – az eltelt időt a produktív erőfeszítés kezdete és annak befejezése között – és a felkészülési periódust – a jövőbeli időtartamot, amelyre fel kell készülni (meg kell takarítani) a jelenben. A legészakibb területeken, hosszú és halálos telekkel, az év nagy része, vagy annál is több az ételek, ruházat, menedék és fűtés előkészítésével telt. Évek tekintetében kellett tervezni a napokkal vagy hónapokkal szemben. Továbbá a szezonális és nagy mértékben vándorló állatok üldözése során extenzív területeken kellett áthaladni, ami a tájékozódás és navigáció magas fokú képességét követelte. Csak azok a csoportok jártak sikerrel – túléléssel és szaporodással – akik átlagosan elég intelligensek voltak ahhoz, hogy ilyen felsőbbrendű intellektuális képességekkel és adottságokkal rendelkező kivételes vezetőket generáljanak. Másrészről bukás, azaz kihalás sújtotta az erre képtelen csoportokat és vezetőket.

Tehát a mezőgazdaság és állattenyésztés feltalálása irányába tett legnagyobb fejlődésnek mintegy 11 000 évvel ezelőtt az emberi lakóhely legészakibb részén kellett történnie. Itt a versengésnek a vadászó-gyűjtögető csoportok között és belül idővel meg kellett teremtenie a legintelligensebb – legfelkészültebb és legtávolabbra látó – populációt. És valóban, a tízezer évek során egészen körülbelül 11 000 évvel ezelőttig az északi területekről származott minden jelentős technológia fejlesztés: főképp Európából vagy a kerámia esetében Japánból. Ezzel szemben ugyanezen időintervallum alatt a trópusokon használt eszközkészlet szinte változatlan maradt.

De a fentebb felvázolt társadalmi evolúció magyarázó ereje sokkal messzebbre terjed. Az itt bemutatott kétségkívül hipotetikus elmélet magyarázatot adhat arra, miért tartott olyan sokáig, hogy kiszabaduljunk a malthusi csapdából, hogy egyáltalán miképp volt lehetséges egy ilyen teljesítmény, és miért nem maradtunk mindörökké a malthusi körülmények között: az emberiség egyszerűen nem volt elég intelligens ahhoz, hogy elérje a népességnövekedést folyamatosan felülmúló termelékenység-növekedést. Először el kellett érni az átlagos és kivételes intelligencia bizonyos küszöbét ahhoz, hogy ez lehetővé váljon, és időbe tellett (egészen körülbelül 1800-ig) hogy „kitenyésszük” ezt az intelligenciaszintet. Az elmélet magyarázatot ad az intelligenciakutatás jól megalapozott és alátámasztott (mégis, a

„politikai korrektség” okán folyamatosan figyelmen kívül hagyott) tényére: hogy a nemzetek átlagos IQ-ja fokozatosan csökken, ahogy az ember északról dél felé halad (az északi országok körülbelül 100 vagy több pontjától a Szubszaharai Afrika körülbelül 70 pontjáig).[70] Konkrétabban az elmélet tehát magyarázatot adhat arra, miért bizonyos – általánosan északi – területekről eredt az Ipari Forradalom, majd terjedt el ott azonnal, máshol viszont nem; miért voltak mindig kitartó területi jövedelemkülönbségek, és miért növekedhettek (csökkenés helyett) ezek az Ipari Forradalom ideje óta.

Emellett az elmélet azt is meg tudja magyarázni, ami először anomáliának tűnhet: hogy nem az emberi lakhely legészakibb területén kezdődött a neolitikus forradalom mintegy 11 000 évvel ezelőtt, és nem onnan hódította meg lassan a földet, hanem jelentősen délebbre eső területeken – de még mindig északra a trópusoktól: a Közel-Keleten, központi Kínában (a Jangce völgyben) és Mezoamerikában. Viszont könnyű felfedezni okait ennek a látszólagos anomáliának. Két tényező kellett ahhoz, hogy feltalálják a mezőgazdaságot és az állattenyésztést: elegendő intelligencia és az efféle intelligencia alkalmazásához kedvező természetes körülmények. A második tényező volt az, ami hiányzott az extrém

---

[70] Lásd Richard Lynn & Tanú Vanhanen, *IQ and Global Inequality*; Richard Lynn, *The Global Bell Curve: Race, IQ and Inequality Worldwide*; ua. *Race Differences in Intelligence: An Evolutionary Analysis.*

északi területeken, így meggátolva lakóit a forradalmi találmány megalkotásában. Az extrém fagyos körülmények és a növekvő évszak extrém rövidsége gyakorlatilag ellehetetlenítette ott a mezőgazdaságot és állattenyésztést, ha elő is rukkoltak az ötlettel. Ami szükséges volt az elképzelés tényleges megvalósításához, az a letelepedett életnek kedvező természetes körülmények: hosszú és meleg növési évszakok (a megfelelő növények és szelídíthető állatok mellett).[71] Ilyen klímakörülmények voltak az említett „mérsékelt" területeken. Itt az emberi intelligencia kompetitív fejlődése a vadászó-gyűjtögetők között elegendő fejlődést futott be (még akkor is, ha visszamaradt az északhoz képest) ahhoz, hogy a kedvező természeti körülményekkel kombinálva megvalósíthatóvá váljon a mezőgazdaság és az állattenyésztés. Az utolsó jégkorszak vége óta körülbelül 11 000 évvel ezelőtt tehát a mérsékelt klímazónák kibővültek észak felé a magasabb szélességi fokok irányába, egyre inkább lehetővé téve ott is a mezőgazdaságot és az állattenyésztést. Még intelligensebb emberekkel találkozva, az új forradalmi termelési technikákat nem pusztán gyorsan utánozták és adoptáltak, hanem onnan eredt e technikák legtöbb továbbfejlesztése. Az eredeti találmány központjaitól délre is fokozatosan adoptálták az új technikát (a trópusokat leszámítva) – végtére is könnyebb imitálni

[71] Az efféle növények és állatok nagyobb szűkössége az amerikai területen valószínűleg az oka a mezőgazdaság és állattenyésztés valamennyire elkésett, harmadik feltalálásának Mezoamerikában.

valamit, mint feltalálni azt. Viszont ott kevésbé intelligens emberekkel találkozva, kevés vagy semmi hozzájárulás nem származik onnan a mezőgazdaság és állattenyésztés hatékonyabb gyakorlatának további fejlődéséhez. Minden további hatékonyságnövelés ezeken a területeken a máshol, északabbi területeken feltalált technikák imitációjából fakadt.

IV. IMPLIKÁCIÓK ÉS A KILÁTÁS

Ebből számtalan implikáció és javaslat következik. Egy, az itt felvázolt társadalomevolúciós elmélet magába foglalja az általában a társadalomtudományokban, de úgyszintén számos libertárius között elburjánzott egalitarianizmus fundamentális kritikáját. Igaz, a közgazdászok megengedik az emberi „különbségeket” a munka különböző termelékenysége tekintetében. De ezeket a különbségeket általában különböző külső körülmények, azaz különböző adottságok vagy képzettség eredményeként értelmezik. Csak ritkán ismerik el az emberi különbözőségek lehetséges forrásaként a belső, biológiában horgonyzó jellemvonásokat. Viszont még amikor a közgazdászok el is ismerik a nyilvánvalót: hogy az emberi különbségeknek belső, biológiai eredetük is van, ahogy azt Mises és Rothbard kétségtelenül elismerték, általában még mindig figyelmen kívül hagyják, hogy ezek a különbségek önmagukban a gazdasági sikert meghatározó

(fizikai és mentális) adottságoknak kedvező természetes szelekció hosszú folyamatának eredményei, és többé kevésbé magasan pozitívan korrelálnak a gazdasági vagy reproduktív sikerrel. Azaz javarész még mindig figyelmen kívül hagyják, hogy mi, modern emberek nagyon különbözőek vagyunk elődjeinktől évszázadokkal vagy akár évezredekkel ezelőtt.

Másodjára pedig, amint az ember megérti, hogy az Ipari Forradalom elsősorban és mindenekelőtt az emberi intelligencia evolúciós növekedése volt (szemben a növekedés intézményes korlátjainak puszta eltüntetésével), fundamentálisan más színben tűnik fel az Állam szerepe malthusi vs. poszt-malthusi körülmények között. A malthusi körülmények között az Állam nem sokat számít, legalábbis a makro-hatások tekintetében. Egy kizsákmányolóbb Állam egyszerűen alacsonyabb népességszámhoz fog vezetni (egy kártevőhöz hasonlóan), de nem befolyásolja az egy főre jutó jövedelmet. Ami azt illeti, a népességsűrűség csökkentésével akár növekedhet is az egy főre jutó jövedelem, mint ahogy az a tizennegyedik század közepén lezajló nagy pestis után történt. És visszafelé: egy „jó," kevésbé kizsákmányoló Állam lehetővé teszi az emberek számának növekedését, de nem fog növekedni, vagy akár csökkenni is fog az egy főre jutó jövedelem, mivel csökken az egy főre jutó föld. Mindez megváltozik az Ipari Forradalommal. Hiszen ha a termelékenységnövekedés folyamatosan felülmúlja a

népességnövekedést, és lehetővé teszi az egy főre jutó jövedelem egyenletes emelkedését, akkor folyamatosan növekedhet egy kizsákmányoló intézmény, mint az Állam, az egy főre jutó jövedelem csökkentése és a népességszám redukálása nélkül. Az Állam tehát a gazdaság és az egy főre jutó jövedelmek permanens lassítója lesz.

Harmadjára, a malthusi körülmények között pozitív eugenikai hatások uralkodnak: a gazdaságilag sikeresek több túlélő utódot nemzenek, a népességállomány tehát fokozatosan javul (kognitív tekintetben fejlődik). A poszt-malthusi körülmények között az Állam léte és növekedése, kiváltképpen demokratikus, jóléti-állam körülmények között kétirányú diszgenikai hatást produkál.[72] Egyrészt a „gazdaságilag sikertelenek," mint a jóléti Állam fő „kliensei" több túlélő leszármazottat nemzenek, a gazdaságilag sikeresek pedig kevesebbet. Másodjára, a parazitikus Állam folyamatos növekedése, amelyet az alapjául szolgáló gazdaság növekedése tesz lehetővé, szisztematikusan befolyásolja a gazdasági siker követelményeit. A gazdasági siker egyre inkább a politikán és a politikai képességeken fog múlni, azaz a képességen, hogy az ember az Állam használatával meggazdagítsa magát mások kárára. Akárhogyan is, a népességállomány egyre rosszabb helyzetbe kerül (a jólét és gazdasági növekedés kognitív követelményei tekintetében) az egyre jobb helyett.

---

[72] Lynn, *Dysgenics.*

Végül összefoglalásképpen fontos megjegyezni, hogy mint ahogyan az Ipari Forradalom és a malthusi csapdából való kiszabadulás semmi esetre sem az emberi történelem szükségszerű előrelépése volt, úgy sikere és teljesítménye sem visszafordíthatatlan.

3.

Az arisztokráciától a monarchián át a demokráciáig

A KÖVETKEZŐKBEN EGY történelmi rejtvényt vagy fejtörőt szeretnék röviden felvázolni, amit aztán megkísérelnék valamelyest kifejtve megoldani és megválaszolni.

Ám előtte röviden ismertetni kell néhány általános, elméleti megfigyelést.

Az emberek nem élnek természetes harmóniában egymással. Ehelyett újra és újra konfliktusok bukkannak fel közöttük. E konfliktusok forrása mindig ugyanaz: a javak szűkössége. Én *X*-et szeretném tenni egy adott G jószággal, ezzel egy időben te Y-t szeretnéd tenni ugyanezzel a jószággal. Mivel lehetetlen egyszerre X-

et és Y-t tennünk G-vel, te és én összetűzésbe kerülünk. Ha a javak bősége állna fenn – azaz, ha például G végtelen kínálatban volna elérhető - konfliktusaink elkerülhetők lennének. Mindketten egyszerre tehetnénk ’a dolgunkat’ G-vel. De a javak legtöbbje nem létezik bőségben. Amióta az emberiség elhagyta az Édent, mindig és mindörökké szűkösség vesz körbe minket.

Az emberi érdekek tökéletes harmóniájának híján és a szűkösség állandó emberi állapotában tehát a személyközi konfliktusok az emberi élet elkerülhetetlen részei és folyamatos fenyegetést jelentenek a békére.

Szembetalálkozva a szűkös javakkal kapcsolatos konfliktussal, viszont felruházva a rációval - vagy pontosabban az egymással való kommunikáció, tárgyalás és vitázás képességével, mint az emberi ráció manifesztációjával - az emberiség a múltban mindig, és a jövőben mindörökké azzal a kérdéssel szembesül, hogyan képes elkerülni efféle konfliktusokat és hogyan oldhatja meg őket békésen, ha előfordulnak.[73]

---

[73] Elméletileg bármilyen jószág használatára vonatkozó összes konfliktus elkerülhető, ha minden jószág mindig és folyamatosan magántulajdonban, azaz egy meghatározott egyén vagy egyének exkluzív irányítása alatt van, és mindig nyilvánvaló, ki tulajdonol mit és mit nem. A különböző egyének érdekei és elképzelései ilyenkor annyira különbözhetnek, amennyire lehetséges, mégsem jelenik meg konfliktus mindaddig, amíg érdekük és elképzelésük kizárólag saját, külön tulajdonukra vonatkozik. A konfliktusok tehát mindig arra a kérdésre adott válasszal kapcsolatos konfliktusok, hogy ki vagy ki nem egy adott jószág magán (exkluzív) tulajdonosa egy adott időben. Továbbá ahhoz, hogy minden

Tételezzünk most fel egy embercsoportot, akik tudatában vannak a személyközi konfliktusoknak, és kiutat keresnek ebből a helyzetből. Majd tegyük fel, hogy én a következőt terjesztem elő megoldásként: minden konfliktushelyzetben, beleérve azokat, amelyeknek én magam is része vagyok, az enyém lesz az utolsó és végső szó. Én leszek a végső bírója annak, hogy ki tulajdonol mit és mikor, és ennek megfelelően kinek van igaza és ki téved a szűkös erőforrásokról szóló bármilyen vitában. Így minden konfliktus elkerülhető vagy gördülékenyen megoldható.

Mennyi esélyem lenne megszerezni a beleegyezésed, vagy bárki másét ehhez az indítványhoz?

Az a tippem, hogy az esélyem gyakorlatilag nulla, semennyi volna. Ami azt illeti, te és a legtöbb ember azt gondolná erről a feltevésről, hogy nevetséges, és valószínűleg őrültnek, pszichiátriai esetnek tartanának. Azonnal észrevennéd, hogy egy ilyen indítvány alatt szó szerint féltened kell az életedet és a tulajdonodat. Hiszen ez a megoldás megengedné, hogy konfliktust okozzak vagy provokáljak ki veled, aztán a saját érdekem szerint hozzak döntést a konfliktusról. Valójában ez alatt az indítvány alatt lényegében

---

konfliktust elkerüljünk az emberiség kezdetétől fogva, mindig nyilvánvalónak kell lennie annak, miként jön létre eredetileg a magántulajdon (és itt a nyilvánvaló válasz: az előzőleg gazdátlan erőforrások eredeti - és ebből fakadóan vitathatatlan - kisajátításából) és hogyan, vagy hogyan nem ruházható át a tulajdon ezután az egyik személyről a másikra (nyilvánvalóan: kölcsönös beleegyezésen és kereskedésen keresztül az egyoldalú rablás helyett).

feladnád az élethez és a tulajdonhoz való jogodat, sőt, még e jog színlelését is. Csak annyi jogod van az életedhez és a tulajdonodhoz, amennyit én *adok* neked, azaz mindaddig, amíg úgy döntök, hogy élni hagylak és hagyom, hogy megtartsd, amit a magadénak gondolsz. Végső soron kizárólag nekem van jogom az élethez és én vagyok minden jószág tulajdonosa.

Mégis – és itt a fejtörő – ez a nyilvánvalóan őrült megoldás a *valóság*. Akárhova tekintesz, a gyakorlatba ültették az Állam intézményének formájában. Az Állam a végső bíró minden konfliktus ügyében. Nincs fellebbezés az ítéletén túl. Ha konfliktusba kerülsz az Állammal, az Állam ügynökeivel, az Állam és ügynökei azok, akik eldöntik, kinek van igaza és ki téved. Az Államnak joga van *megadóztatni* téged. Tehát az Állam az, aki meghozza a döntést, mennyit tarthatsz meg a tulajdonodból – azaz a tulajdonod pusztán „rendeleti” tulajdon. Az Állam pedig *alkothat* törvényt – azaz a teljes életed az Állam kegyelmén múlik. Azt is elrendelheti, hogy meggyilkoljanak téged – nem saját életed és tulajdonod védelméből, hanem az Állam védelméből, vagy akármiből, amit az Állam saját „állami tulajdona” „védelmének” gondol.

Tehát hogyan – és ez az a kérdés, amiről most valamennyit beszélni szeretnék – jöhetett létre egy ilyen rendkívüli, őrült intézmény? Nyilvánvalóan nem fejlődhetett ki *ab ovo,* spontán, a racionális emberi megfontolás következményeképp. Ez történelmileg

valójában évszázadokba telt. A következőkben szeretném lépésről lépésre haladva rekonstruálni ezt a folyamatot: a természetes, arisztokratikus társadalmi rend kezdetétől - amit például a számtalan tökéletlenséggel átszőtt feudális királyok és fejedelmek európai kora középkora közelített meg - ennek sikeres leváltásán át először az abszolút, majd az alkotmányos királyokra és a klasszikus monarchiákra - melynek történelmi szakasza körülbelül a tizenhetediktől a korai huszadik századig tehető - végül a klasszikus monarchiák a demokráciák (parlamentáris köztársaságok vagy monarchiák) általi sikeres elmozdításáig és végül leváltásáig, kezdve a Francia forradalommal, és kiteljesedve az Első Világháború végén, 1918-tól.

Míg az iskolában megtanultuk ezt a teljes folyamatot fejlődésként értelmezni – nem csoda, hiszen a történelmet mindig a győztesek írják – itt ezt a progresszív ostobaság és hanyatlás történelmeként fogom rekonstruálni. És hogy azonnal megválaszoljak egy kérdést, ami elkerülhetetlenül felmerül a revizionista történelemszemléletem kapcsán: igen, a jelen világ gazdagabb, mint az emberek a középkorban és az azt követő monarchikus korban voltak. De ez nem mutatja azt, hogy *emiatt* a folyamat miatt gazdagabbak. Ami azt illeti, ahogy azt a következőkben közvetetten be fogom mutatni, a társadalmi vagyon és általános életszínvonal növekedése, amelyet az emberiség ez időben tapasztalt, e folyamat *ellenére* történt, és a

vagyon és életszínvonal növekedése sokkal nagyobb lett volna, ha a szóban forgó folyamat nem történt volna meg.

Tehát ismét: hogyan oldották volna meg a társadalmi konfliktus problémáját valódi, racionális, békét kereső emberek? És hadd hangsúlyozzam itt a „valódi” szót. Az emberek, akikre gondolok, akik fontolgatják ezt a kérdést, nem zombik. Nem ülnek a „tudatlanság fátyla” mögött *á la* Rawls, szűkösségtől és időtől kötetlenül. (Nem csoda, hogy Rawls a legperverzebb következtetésre jutott ilyen premisszából!) Az élet közepében vannak, úgymond, amikor tanácskozni kezdenek. Nagyon jól ismerik a szűkösség és időkorlátok elkerülhetetlen tényét. Már dolgoznak és termelnek. Kapcsolatba lépnek más munkásokkal és termelőkkel, és már kisajátítottak és saját fizikai irányításuk alá vontak, azaz birtokba vettek számtalan jószágot. Valójában a viták mindig korábban meg nem kérdőjelezett vagyonról szólnak; hogy azokat továbbra is tiszteljék-e és a birtoklót tekintsék jogos tulajdonosuknak, vagy ne.

Tehát amit leginkább elfogadnának megoldásként, úgy vélem, ez: először vagy prima facie [első látásra] mindenkiről feltételezik, hogy a tulajdonosa – az exkluzív uralom jogával rendelkezik – az összes jószágnak, amit ténylegesen és eddig vita nélkül ural és birtokol. Ez a kezdőpont. Birtokosukként prima facie több jogalapja van a szóban forgó dolgokra, mint bárki másnak, aki nem uralja és nem birtokolja ezeket a javakat – és következésképpen, ha valaki más beleavatkozik

a birtokló javai feletti uralmába, akkor ez a személy prima facie rosszul cselekszik, és a bizonyítás terhe – azaz annak bemutatásáé, hogy ez nem így van - az ő vállát nyomja. Viszont - ahogy ez az utolsó fenntartás máris rámutat - a jelenlegi birtoklás nem elegendő ahhoz, hogy valakinek igaza legyen. A kezdeti feltételezés az első, tényleges birtokló mellett áll, és annak a demonstrációja, hogy ki uralkodik ténylegesen vagy ki uralkodott először valami felett, mindig a konfliktusmegoldásra tett próbálkozás kezdetét képezi (hiszen, hogy megismételjük, minden konfliktus konfliktus valaki között, aki máris ural valamit és valaki más között, aki helyette szeretné tenni ezt). De vannak e szabály alól kivételek. Egy jószág tényleges birtoklója nem a jogos tulajdonosa, ha valaki más be tudja mutatni, hogy a szóban forgó jószág fölött előtte ő uralkodott, és akarata és beleegyezése ellenére vette el –ellopta vagy elrabolta – a jelenlegi birtokos. Ha ezt be tudja mutatni, akkor a tulajdonlás visszakerül hozzá, és a közte és a tényleges birtokló közötti konfliktusban neki adnak igazat. Továbbá valami jelenlegi birtokosa úgyszintén nem a tulajdonos, ha csupán bérbe vette a szóban forgó dolgot valaki mástól valamennyi időre és valamilyen megszabott feltétel alatt, ez a másik ember pedig képes demonstrálni ezt a tényt azzal, hogy például bemutat egy korábbi bérbeadási szerződést vagy egyezséget. Egy dolog jelenlegi birtokosa úgyszintén nem a tulajdonos, ha valaki más nevében dolgozott, mint munkavállaló, hogy használja vagy megtermelje a szóban forgó jószágot, a

munkaadó pedig képes demonstrálni, hogy ez a valóság, például munkaszerződés bemutatásával.[74]

Tehát világosak a kritériumok; az elvek, amelyekre hagyatkozhatnak, amikor el szeretnének dönteni egy konfliktust valaminek a jelenlegi uralója és birtoklója, illetve valaki más között, aki ugyanannak a dolognak az uralmát követeli, és biztonsággal feltételezhető, hogy valódi emberek között is el tudják és el is fogják érni az egyetemes egyetértést velük kapcsolatban. Ami tehát a valódi konfliktusok során hiányzik, az nem a törvény; nincs törvénytelenség, pusztán a tényekben való egyetértés hiányzik. Tehát a bírókra és a konfliktusok eldöntőire nem a törvényhozáshoz van szükség, hanem a ténykereséshez, illetve egy adott törvény egyéni ügyekre és specifikus szituációkra alkalmazásához. Másképp fogalmazva: a tanácskozók arra a következtetésre fognak jutni, hogy nem meghozni kell a törvényeket, hanem fel kell fedezni azokat, a bíró feladata pedig pusztán és kizárólag az adott törvény alkalmazása megalapozott vagy megalapozandó tényekre.

Feltételezve tehát a konfliktusban levő felek keresletét specializált ítélethozókra, döntőbírókra és békéltetőkre - nem a törvényhozás érdekében, hanem az adott törvény alkalmazása gyanánt - kihez

---

[74] Meg kell jegyezni, hogy az állandó béke logikai követelményét - minden konfliktus lehetséges elkerülését - pontosan ezzel a megoldással teljesítik be. Mindig világos, ki birtokol előzőleg micsodát, és mit kell tenni, ha rivális követelések léteznek szűkös javakra vonatkozóan.

fognak fordulni az emberek, hogy kielégítsék ezt a keresletüket? Nyilvánvalóan nem fognak csak úgy, bárkihez fordulni, mivel az emberek nem rendelkeznek a szükséges intellektuális képességgel vagy jellemmel ahhoz, hogy minőségi bírók legyenek, tehát a legtöbb ember szava semmi tekintéllyel nem bír, így aligha van esélye annak, hogy hallgatnak rá, tiszteletben tartják és végrehajtják az ítéletét. Ehelyett a konfliktusok rendezése és annak érdekében, hogy az egyezséget maradandóan elismerjék és tiszteljék mások, természetes tekintélyekhez fognak fordulni, a természetes arisztokrácia tagjaihoz, nemesekhez és királyokhoz.

Amit itt a természetes arisztokrácia, a nemesek és a királyok alatt értek egyszerűen ez: Minden legalább minimálisan összetett társadalomban lesz néhány ember, aki birtokolni fogja a természetes elit rangját. A vagyon, a bölcsesség, a bátorság, vagy ezek kombinációjának felsőbbrendű teljesítménye következtében néhány egyén több tekintéllyel fog rendelkezni, mint mások, véleményük és ítéletük pedig széleskörű tiszteletnek örvend. Továbbá a szelektív párválasztás, illetve a polgári és genetikai öröklés törvényei következtében a természetes tekintély pozícióját néhány „nemes" családon belül sokszor továbbadják. Az emberek ilyen, felsőbbrendű teljesítményt magukénak tudó, előrelátó és példamutató magatartást tanúsító családok családfőihez fognak fordulni egymás elleni konfliktusaikkal és panaszaikkal. Általában a nemes családok vezetői

azok, akik bíráskodnak és békéltetnek - gyakran díjmentesen, a polgári kötelesség érzetéből. Ami azt illeti, ez a jelenség a mai napig megfigyelhető minden kis közösségben.

Most térjünk vissza ahhoz a kérdéshez, milyen megoldásra jutnának valódi emberek a személyközi konfliktusok eltörölhetetlen emberi problémájának megoldásával kapcsolatban. Könnyen elképzelhetjük például, hogy általánosan egyet fognak érteni abban, hogy minden konfliktushelyzetben bizonyos egyénekhez szokás fordulni, a legnemesebb családok fejéhez, egy királyhoz. De mint arra korábban utaltunk, elképzelhetetlen az egyetértés abban, hogy ez a király törvényt *alkothat*. A királyra ugyanaz a törvény fog vonatkozni, ugyanaz a törvény fogja megkötni, mint mindenki mást. A királynak csak alkalmaznia kell a törvényt, nem pedig megalkotni azt. Ennek biztosítása érdekében a királynak sosem adnak monopóliumot bírói pozíciójában. Megeshet, hogy ténylegesen mindenki hozzá folyamodik igazságért, hogy „természetes" monopóliummal bír döntőbírói és békéltetői pozíciójában. De mindenki szabadon választhat másik bírót, másik nemest, ha elégedetlen a királlyal. Azaz a királynak nincs törvényes monopóliuma bírói pozíciójában. Ha azon kapják, hogy törvényt alkot ahelyett, hogy csak alkalmazná azt, vagy ha hibákat követ el a törvény alkalmazása során - azaz félreértelmezi, elferdíti vagy meghamisítja egy adott eset tényeit - ítéletét szabadon vitathatja egy másik nemesi törvényszék, őt pedig

felelősségre vonhatják téves ítéletéért. Röviden: úgy tűnhet, mintha a király volna az államfő, de ő határozottan nem egy Állam része, hanem egy természetes, vertikálisan és hierarchikusan rendezett és rétegződött társadalmi rendé: egy arisztokráciáé.

Ahogy korábban említettem, valami ilyesmi; az arisztokratikus természeti rendhez hasonló jött létre például a korai európai középkorban, az annyit rágalmazott feudalizmus korában. Mivel nem célom itt a sztenderd történelemmel foglalkozni - azaz a történelemmel, ahogy azt a történészek leírták – hanem a történelem logikus vagy szociológiai rekonstrukciójára törekszem, amelyet tényleges történelmi események informálnak, de alapjában elméleti – filozófiai és gazdaságtani – megfontolások motiválnak, nem szentelek sok időt e tézis bizonyítására. Egyszerűen és röviden Fritz Kern egy könyvére hivatkoznék e témában, *Kingship and Law in the Middle Ages* (eredetileg kiadva Németországban 1914-ben), illetve számos másik referenciára *Demokrácia: a bukott bálvány* könyvemben. Ennyit a feudalizmus állítólagos „sötét" korával kapcsolatban és állításom alátámasztásáról, miszerint a középkor hozzávetőleges példaként szolgálhat arra, amint az imént természetes rendként leírtam.

A hűbérurak és királyok csak a megadóztatott beleegyezésével „adóztathattak", és minden ember annyira szuverén volt - azaz annyira volt a végső döntéshozó - saját földjén, mint a feudális király

a magáén. Beleegyezés nélkül az adóztatást elkobzásnak, azaz törvénytelen vagyoneltulajdonításnak tekintették. A király a törvény alatt állt és annak volt alárendelve. Lehetett nemes, akár a legnemesebb mind közül, de voltak más nemesek és nem-annyira-nemesek; és mindegyik - minden nemes és minden szabad ember - ugyanannak a törvénynek volt alárendelve nem kevésbé vagy nem jobban, mint maga a király, és köteles volt védelmezni és fenntartani ezt a törvényt. Ezt a törvényt ősinek és öröknek gondolták. Az „új" törvényeket rutinszerűen elutasították, mint amik egyáltalán nem is törvények. A középkori király egyedüli funkciója a „régi szép törvények" alkalmazása és védelmezése volt. Az egyént születésénél fogva illető királyi rang elképzelése nem volt jelen a kora középkori időkben. Az, hogy valaki király legyen, megkövetelte azok beleegyezését, akik választást hoztak, és minden tag, illetve a közösség minden szekciója szabadon ellenállhatott a királynak, ha cselekedeteit törvénytelennek tartotta. Ilyen esetben az emberek szabadon elhagyhatták a királyt, és újat kereshettek.

A hűbéri rend, vagy pontosabban az „allodiális" feudalizmus e rövid leírása elegendő célom érdekében. Hadd adjak még valamit hozzá. Ezzel nem azt állítom, hogy az a rend tökéletes volt, egy igazi természetes rend, ahogy előzőleg jellemeztem. Ami azt illeti, számtalan tökéletlensége volt, legfőképp a jobbágyság megléte számos helyen (bár az akkoriban a jobbágyokra rótt teher eltörpült a

mai, modern adószolgákra rótt teherhez képest). Mindössze annyit állítok, hogy az a rend megközelített egy természetes rendet az (a) mindenki *egyazon* törvénynek való alárendelése és a törvény felsőbbrendűsége, (b) a bármiféle *törvényalkotó* hatalom hiánya és (c) a bíróság és a konfliktusrendezés bármilyen törvényes *monopóliumának* hiánya által. Azt is állítanám, hogy ezt a rendszert tökéletesedhetett volna, ha belefoglalják a jobbágyokat is, míg a többit tulajdonképpen változatlanul lehetett volna hagyni.

De nem ez történt. Ehelyett elkövettek egy fundamentális erkölcsi és gazdasági hibát. Felállították a végső bíráskodás területi monopóliumát, ezzel együtt létrehozva a törvény*alkotás* hatalmát, elválasztva a törvényt a *jogalkotástól* és alárendelve azt neki. A feudális királyok helyét először abszolút, majd alkotmányos királyok vették át.

Fogalmilag a törvény alatti feudális királytól a törvény feletti abszolút királyig vezető lépés kicsi. A korábban feudális király mindössze ahhoz kezdett ragaszkodni, hogy innentől fogva senki nem választhat törvényesen más végső bírót rajta kívül. Lehet, hogy addig is a király volt az, akihez mindenki igazságért fordult, de mások, kiváltképpen más nemesek tevékenykedhettek bíróként, ha szerettek volna, és az igazságkeresők részéről volt kereslet az ilyen kínálatra. Ami azt illeti, mindenki szabadon alkalmazhatott önvédelmet személye és tulajdona mellett, illetve juthatott önálló

ítéletre vagy konfliktusmegoldásra, magát a királyt pedig felelősségre vonhatták és más, nem általa választott bíróság elé állíthatták. Ennek megtiltása és ehelyett annak követelése, hogy minden konfliktus alá legyen vetve a végső királyi bírálatnak tehát nem kevesebb, mint egy puccs, jelentős következményekkel. Ahogy korábban utaltam rá, a végső bíró funkciójának monopolizálásával a királyból egy Állam lett, a magántulajdont pedig lényegében eltörölték és *rendeleti* tulajdonnal helyettesítették - azaz olyan tulajdonnal, amelyet a király engedélyez alattvalóinak. A király most már megadóztathatta a magántulajdont ahelyett, hogy a magántulajdon birtokosaihoz támogatásért kelljen folyamodnia, és törvényeket alkothatott ahelyett, hogy megkötnék kezét a megváltoztathatatlan, fennálló törvények. Következményképpen a törvény és annak végrehajtása egyre költségesebbé vált: ahelyett, hogy díj nélkül vagy önkéntes fizetségért ajánlanák, kötelező adó segítségével finanszírozták. Ugyanekkor romlott a törvény minősége: ahelyett, hogy a már létező törvényt, illetve az igazságosság egyetemes és állandó elveit tükröznék, a király - monopolisztikus bíróként, akinek nem kellett tartania kliensei elvesztésétől, ha ítélete elfogult - sikeresen saját hasznára változtatta meg a fennálló törvényt.

Továbbá az erőszak új szintjét és minőségét vezették be a társadalomban. Az erőszak persze a történelem kezdete óta

jellemezte az emberek közötti kapcsolatot. De az erőszak, az agresszió költséges, és egészen az Állam intézményének kifejlődéséig magának az agresszornak kellett viselnie az agresszióval járó minden költséget. Most, egy állam-királlyal viszont az agresszió költsége ráterhelhető lett harmadik felekre (adófizetőkre és sorkatonákra), az agresszió, vagy pontosabban az imperializmus - azaz agresszióval, háború és hódítás által megkísérelni az egyén territóriumának és alárendelt népességének növelését – pedig ennek megfelelő mértékben növekedett.

De hogyan volt lehetséges egy ilyen fejlemény ennyire előrelátható következményekkel? Míg nem nehéz megérteni, miért szeretne egy feudális király abszolút királlyá, azaz egy Állam fejévé válni: hiszen ki – az angyalokat leszámítva – ne szeretne abban a pozícióban lenni, ahol ő dönthet minden konfliktus felett, beleérve azokat, amelyekben ő maga is érintett? Sokkal nehezebb megérteni, hogyan úszhatja meg ezt a király, még ha ő a legnemesebb is minden nemes közül. Nyilvánvalóan minden Állam-szerepre törekvő király azonnali ellenállásba ütközne, legvalószínűbben és legvadabbul más nemesekébe - mivel ők azok, akiknek sok tulajdona és nagy birtokai vannak, így nekik van a legtöbb féltenivalójuk a király adóztatási és törvényhozói hatalmától.

A válasz erre a kérdésre valójában igen egyszerű, és lényegében mind a mai napig ismerős számunkra. A király a „nép” vagy a

„közember" mellé állt. A „hátrányos helyzetűek" „feletteseik" és „feljebbvalóik", uraik iránt érzett mindig és mindenhol népszerű irigységére apellált. Felajánlotta, hogy felszabadítja őket uraikkal szemben vállalt szerződéses kötelezettségeik alól, hogy például a birtok tulajdonosaivá teszi őket annak bérlői helyett, vagy „elengedi" tartozásaikat hitelezőiknek - így volt képes eléggé megrontani a közösség igazságérzetét ahhoz, hogy hasztalanná tegye a puccsa elleni arisztokrata ellenállást. És hogy vigaszt nyújtson az arisztokráciának hatalmuk elvesztéséért, így csökkentve ellenállásukat, a király továbbá pozíciókat ajánlott nekik jelentősen felduzzasztott és kibővített királyi udvarában.

Továbbá ahhoz, hogy elérje célját - az abszolút hatalmat - a király az értelmiségiekkel is szövetségre lépett. Az intellektuális szolgáltatások iránti kereslet általánosságban alacsony, az értelmiségiek pedig szinte veleszületetten felfuvalkodottak, következményképp hajlamosak az irigységre, és könnyen válnak mohó támogatójává. A király biztos pozíciót ajánlott nekik udvari értelmiségiként, ők pedig viszonozták a szívességét és megtermelték a király, mint abszolút uralkodó pozíciójához szükséges ideológiai támogatást. Ezt egy kettős mítosz megalkotásával tették. Egyrészt az abszolút király megérkezése előtti történelmet a lehető legrosszabb színben tüntették fel - mindenki szüntelen küzdelmének mindenki ellen, ahol az egyik ember a másik farkasa volt – az előző,

természetes arisztokratikus rend tényleges történelmével szemben. Másrészt az alattvalóival kötött egyfajta szerződésként állították be azt, hogy a király megragadta az abszolút hatalmat, amellyel feltételezhetően racionális érvek hatására álltak elő a *bellum omnium contra omnes* visszatérésének fenyegetésére alapozva.

Már rámutattam arra, hogy elképzelhetetlen bármi ilyen szerződés, és az efféle szerződés fogalma színtiszta mítosz. Egyetlen épelméjű ember sem írna alá ilyen szerződést. De - ahogy azt aligha kell kihangsúlyoznom - ez az elképzelés, azaz hogy az Állam, mint a végső döntéshozás területi monopolistájának hatalma valamiféle szerződésen alapul, hatalmas befolyással bír a köznép gondolkodására. Tehát legyen bármennyire abszurd, az udvari értelmiségiek figyelemre méltó sikerrel végezték munkájukat.

Az értelmiségiek által elterjesztett kettős mítosz eredményeképp; hogy az abszolút uralkodók felemelkedését egy *szerződés* következményének állítják be, a király abszolút monarchiája alkotmányos monarchiává változott. Az iskolai tankönyvekben és az ortodox történetírásban az abszolútból az alkotmányos monarchiába való átmenetet általában az emberi történelem nagy előrelépéseként, fejlődésként prezentálják. Valójában újabb tévedést jelentett, és további hanyatlást hozott magával. Hiszen amíg az abszolút király pozíciója a legjobb esetben is bizonytalan volt, mivel puccs általi felemelkedésének emléke még mindig élt és tulajdonképpen

korlátozta „abszolút” hatalmát, egy alkotmány bevezetése valójában formalizálta és törvényesítette adószedési és törvényhozási hatalmát. Az alkotmány nem olyasvalami volt, ami az embereket védelmezte a királytól, hanem a királyt védelmezte az emberektől. Állam-alkotmány volt, ami előfeltételezte azt, amire korábban nagy gyanúval tekintettek, név szerint a beleegyezés nélküli adóztatás és törvényalkotás jogát. Az alkotmányos király azáltal, hogy alárendelte magát néhány formalitásnak és eljárási rutinnak, sokkal hatalmasabbra növelhette hatalmát és sokkal nagyobb mértékben meggazdagíthatta magát, mint amire abszolút uralkodóként lehetősége volt.

Ironikus módon azok az erők, amelyek felemelték a feudális királyt először az abszolút, majd az alkotmányos király pozíciójába - az egalitárius érzelmekre való apellálás, a közember irigysége feljebbvalói iránt, illetve az értelmiségiek csatasorba állítása - úgyszintén közreműködtek a király bukásának elhozatalában, és kikövezték az utat egy még hatalmasabb tévedés: a monarchiából a demokráciába való átmenet előtt.

Amikor a király jobb és olcsóbb igazságosságról szóló ígéretei üresnek bizonyultak, az értelmiségiek pedig még mindig elégedetlenek voltak társadalmi státuszukkal és helyzetükkel - ahogyan az előrelátható volt - az értelmiségiek ugyanazokat az

egalitárius érzületeket fordították a monarchikus uralkodó ellen, amelyekhez arisztokratikus versenytársai elleni harcában a király folyamodott. Végtére is a király maga is a nemesség tagja volt, és az összes többi nemes kizárása folytán a lehetséges bírók sorából még előkelőbb és elitistább pozícióra tett szert, magatartása pedig még arrogánsabb lett. Ennek megfelelően teljesen logikusnak látszik a királyt is elűzni és az általa elkezdett egalitárius politikát végkövetkeztetéség vinni: a bíróság közember általi irányításáig, ami alatt az értelmiségiek az önmaguk általi irányítást értették, mint - ahogy ők látták - „a nép természetes szószólói."

A király ellen irányuló intellektuális kritika viszont nem a végső döntéshozatal törvényes monopóliumának intézménye ellen irányult, amely, ahogy azt elmagyaráztam, a legfőbb erkölcsi és gazdasági tévedés és minden gonosz gyökere. A kritikusok nem szerettek volna visszatérni egy arisztokratikus természetes rendhez, amelyben ők maguk mindössze apró, bár fontos szerepet játszanának. De kritikájukban felületesen hivatkoztak mindenki törvény előtti egyenlőségére, avagy a „törvény mindenek felett" vén és kiirthatatlan eszméjére. Tehát úgy érveltek, hogy a monarchia személyes kiváltságokon alapszik, és az efféle kiváltságok összeegyeztethetetlenek a törvény előtti egyenlőséggel. Azt indítványozták, hogy a törvény előtti egyenlőség elvét kielégítené, ha mindenki előtt egyenlő eséllyel megnyílna az Állam kormányzásába

való belépés és részvétel lehetősége – azaz ha átveszi a monarchia helyét a demokrácia.

Viszont bármilyen tetszetősnek tűnik ez az érv első látásra, alapjában véve hibás. A demokratikus törvény előtti egyenlőség valami teljesen más, és teljesen összeegyeztethetetlen az egyetemes törvény régi elképzelésével: ami egyenlően érvényes mindenkire, mindenhol és mindig. A demokráciában mindenki egyenlő olyan értelemben, hogy a kormány mindenki előtt egyenlő feltételekkel nyitva áll. Mindenki úgymond királlyá válhat, nem csupán az emberek egy kiváltságos köre - azaz a király és akit abszolút vagy alkotmányos hatalma örökösének választ. Tehát egy demokráciában nem létezik személyes kiváltság vagy kiváltságos személy. Viszont léteznek funkcionális kiváltságok és kiváltságos funkciók. Az államügynökök - azaz az úgynevezett közhivatalnokok - mindaddig, amíg hivatali minőségükben tevékenykednek, a közjog védelme és irányítása alatt állnak, így kiváltságos helyzetben vannak a puszta magánjog fennhatósága alatt tevékenykedő emberekkel szemben.

Hiszen egyrészt a közhivatalnokok, mint bármilyen abszolút vagy alkotmányos király, szabadon pénzelhetik vagy támogathatják saját tevékenységeiket adókon keresztül. Azaz jövedelmüket nem a javak és szolgáltatások termelésével és azt követő, önként vásároló vagy nem vásároló fogyasztóknak történő eladásával kell megkeresniük, mint minden magánjogi polgárnak. Ehelyett közhivatalnokként

megengedett nekik, hogy abban vegyenek részt és abból éljenek, amit a magánjog alárendeltjeinek magánügyleteiben rablásnak, lopásnak és eltulajdonított zsákmánynak nevezünk. Tehát a kiváltságok és a jogi diszkrimináció – illetve a különbség az uralkodók és az alattvalók között – nem tűnik el a demokráciában. Épp ellenkezőleg. Ahelyett, hogy hercegekre és nemesekre korlátozódna, a demokráciában mindenki szert tehet a kiváltságokra: Mindenki részt vehet rablásban és élhet rabolt zsákmányból, ha közhivatalnokká válik. Hasonlóképp, a demokratikusan megválasztott parlamenteket - épp mint bármilyen abszolút vagy alkotmányos királyt - nem köti semmiféle felsőbbrendű természetjog, azaz nem általuk alkotott jog (mint és beleérve az úgynevezett alkotmányos jogokat), hanem jogalkotásban vehetnek részt, azaz törvényeket hozhatnak és megváltoztathatnak. Viszont: míg egy király a saját érdekében hoz törvényt, egy demokráciában mindenki szabadon támogathatja és megpróbálhatja gyakorlatba ültetni a neki kedvező törvényt, ha belépést talál a parlamentbe vagy a kormányba.

Tehát a demokratikus állapotok között a végső döntéshozás mindenfajta monopóliumának hajlama arra, hogy megemelje az igazságosság árát és csökkentse annak minőségét, megjósolhatóan nem csökken, hanem terebélyesedik.

Elméletileg a monarchiából a demokráciába való átmenet nem több (vagy kevesebb) mint egy végleges, örökletes monopólium „tulajdonosa" – a király – leváltása ideiglenes és felcserélhető „gondnokokra" – elnökökre, miniszterelnökökre és a parlament tagjaira. Mind a királyok, mind az elnökök „rosszakat" fognak teremteni, azaz adóztatást és törvényhozást fognak gyakorolni. Viszont egy király, mivel ő „birtokolja" a monopóliumot és eladhatja, illetve ráhagyományozhatja birodalmát egy általa választott utódra – örökösére - ügyelni fog arra, milyen hatással vannak tettei a tőkeértékekre.

A „saját" területén levő tőkeállomány tulajdonosaként a király viszonylag jövő-orientált lesz. Annak érdekében, hogy megóvja vagy növelje tulajdona értékét, kizsákmányolása viszonylag mérsékelt és számító lesz. Ezzel ellentétben egy ideiglenes és felcserélhető demokratikus gondnok nem birtokolja a tulajdont, de mindaddig, amíg ő van hivatalban megengedett neki, hogy saját javára használja azt. Birtokolja jelenlegi használatát, de nem a tőkeállományát. Ez nem szünteti meg a kizsákmányolást. Ehelyett rövidlátóvá, jelen-orientálttá és meggondolatlanná teszi azt – tehát úgy fogják véghezvinni, hogy kevés vagy semennyi figyelmet nem szentelnek a tőkeállomány értékének. Röviden, ösztönzi a tőkefogyasztást.

Az sem előnye a demokráciának, hogy szabad belépés van minden állami pozícióba (míg a monarchiában a király belátása

korlátozza a belépést). Épp ellenkezőleg, a verseny kizárólag a javak termelésében jó dolog. A verseny a ,,rosszak" termelésében, mint az adóztatás és törvényhozás, nem jó dolog. Ami azt illeti, a rossznál is rosszabb. Színtiszta gonosz. A királyok, akik pozíciójukra születésük által tesznek szert, lehetnek ártalmatlan dilettánsok vagy tisztességes emberek (és ha „őrültek", egyhamar korlátozni fogják, vagy ha szükséges meg fogják ölni a közeli hozzátartozóik, akik aggódnak a királyi család, a dinasztia vagyonáért). Ezzel éles ellentétben az államuralkodók népi szavazás általi kiválasztása lényegében lehetetlenné teszi, hogy egy ártalmatlan vagy tisztességes ember valaha a legfőbb posztra kerüljön. Az elnökök és a miniszterelnökök nem természetes arisztokrata státuszuknak köszönhetik pozíciójukat, ahogy egyszer a feudális királyok tették - azaz elismert gazdasági függetlenségüknek, kiemelkedő szakmai teljesítményüknek, erkölcsileg kifogástalan személyes életüknek, bölcsességüknek, felsőbbrendű ítéletüknek és ízlésüknek - hanem erkölcsileg gátlástalan demagógiájuknak. Ebből kifolyólag a demokrácia tulajdonképpen biztosítja, hogy kizárólag veszélyes emberek kerülnek a kormányzat jelentős pozícióiba.

Emellett a demokráciában elmosódik a határ az uralkodók és az uraltak között. Akár az az illúzió is felmerül, hogy ez a megkülönböztetés többé nem is létezik: hogy a demokratikus állam alatt senki sem ural senkit, hanem mindenki önmagát uralja. Ennek

megfelelően szisztematikusan gyengül az állam elleni polgári ellenállás. Míg a kizsákmányolás és az eltulajdonítás – adóztatás és törvényhozás – ezelőtt nyíltan elnyomónak és gonosznak tűnhetett a nép szemében, amilyen az ember, sokkal kevésbé tűnik annak, amint bárki szabadon beléphet azok soraiba, akik a haszonélvezői - következményképp több lesz belőle.

Ami ennél is rosszabb: a demokráciában szisztematikusan megváltozik a teljes népesség szociális jelleme és személyiségstruktúrája. Az egész társadalom teljességében politizálódik. A monarchikus korban az ősi arisztokrata rend többé-kevésbé épségben maradt. Csak a király és – közvetve - (exkluzív) udvarának tagjai gazdagíthatták magukat az adóztatás és törvényhozás eszközével mások és tulajdonuk kárára. Mindenki másnak úgymond a saját lábán kellett állnia és társadalmi pozícióját, vagyonát és jövedelmét valamiféle értékteremtő erőfeszítésnek köszönhette. A demokráciában szisztematikusan megváltozik az ösztönzők szerkezete. Elszabadulnak az egalitárius érzetek és az irigység. Immár mindenki - nem csak a király - részt vehet mindenki más törvényhozás vagy adóztatás általi kizsákmányolásában. Semmi, semmilyen követelés nem ütközik korlátokba. Bastiat szavaival a demokráciában az Állam azzá a nagy fikcióvá változik, amelyen keresztül mindenki mindenki más kontójára szeretne

megélni. Mindenki és minden személyes tulajdon elérhetővé és elmarhatóvá válik mindenki más számára.

Az egy-ember-egy-szavazat rezsim alatt tehát beindul a vagyon és a jövedelem újraelosztásának könyörtelen gépezete. Arra kell számítanunk, hogy a nincstelenek többségei folyamatosan megpróbálják a vagyonos kisebbségek kárára gazdagítani magukat. Ez nem azt jelenti, hogy csak a vagyonosok és a nincstelenek egy-egy osztálya jön létre - a gazdagok és a szegények – illetve, hogy az újraelosztás - adóztatáson és törvényhozáson keresztül – egységesen a gazdagoktól a szegényeknek fog történni. Épp ellenkezőleg. Noha a gazdagoktól a szegények felé áramló újraelosztás mindig előkelő szerepet játszik a demokráciában; tulajdonképpen annak állandó jellemvonása és fő támasza, naiv volna azt feltételezni, hogy ez lesz az újraelosztás egyetlen, vagy akár a domináns formája. Végtére is a gazdagok és a szegények általában okkal gazdagok vagy szegények. A gazdagok jellegzetesen éles elméjűek és szorgalmasok, míg a szegények általában ostobák, lusták, vagy mindkettő. Nem valószínű, hogy az ostobák, még ha a többséget is alkotják, szisztematikusan túljárnak az éles elméjű és energetikus kisebbség eszén, és meggazdagítják magukat e kisebbség kontójára. Ezzel ellentétben a legtöbb újraelosztás a nem-szegény csoporton belül fog lezajlani, és valójában gyakran a jobb helyzetben levők lesznek azok, akik sikerrel szereznek támogatást a szegények kontójára.

(Gondoljunk csak az „ingyenes” egyetemi oktatásra, ahol a munkásosztály - amelynek gyermekei ritkán járnak egyetemre - fizet a középosztály gyermekeinek oktatásáért!) Valójában számos versengő párt és koalíció próbál mások kárára nyerészkedni. Emellett egy sor változó kritérium lesz, ami meghatározza, mi tesz valakit vagyonossá (aki megérdemli, hogy kifosszák) és egy másikat nincstelenné (aki megérdemli, hogy megkapja a zsákmányt) – és az értelmiségiek lesznek azok, akik e kritériumok meghatározásában és terjesztésében jelentős szerepet játszanak majd (biztosra menve természetesen, hogy magukat mindig a nincstelenek osztályába sorolják, akik mindig több zsákmányra szorulnak). Emellett az egyének több nincstelen vagy vagyonos csoportba tartozhatnak egyszerre, veszteséget szenvedve egy adott jellemvonás következtében és nyereséget élvezve egy másik folytán, ami által néhányan az újraelosztás nettó vesztesei, míg mások a nettó nyertesei lesznek.

Akárhogy is, mivel kivétel nélkül valami értékes, valami „jószág” az, amit újraelosztanak – tulajdon és jövedelem – amiből a vagyonosok állítólag túl sokkal rendelkeznek, a nincstelenek pedig túl kevéssel, mindenféle újraelosztás magában foglalja, hogy valami érték – valami „jószág” – létrehozásának, birtoklásának vagy termelésének ösztönzője szisztematikusan lecsökken, és *mutatis mutandis,* bármilyen érték nem megszerzésének, birtoklásának vagy

termelésének ösztönzője – az ösztönzője annak, hogy az ember ne legyen jó vagy ne birtokoljon semmi „jószágot” – hanem ehelyett újraelosztott jövedelmen és vagyonon éljen és arra támaszkodjon - szisztematikusan növekedik. Röviden csökken a jó emberek és a jó, értékteremtő tevékenységek aránya és növekszik a rossz vagy nem-túl-jó emberek és az improduktív szokások, jellemvonások és magatartások aránya, amelynek összesített következménye a társadalom elszegényedése, és hogy az élet egyre kellemetlenebbé válik.

Noha lehetetlen megjósolni a mindenki mindenki elleni állandó demokratikus küzdelem pontos kimenetelét - leszámítva azt, hogy egyre növekedő adókhoz, a törvényalkotás megállás nélküli áradatához, és ebből fakadóan megnövekedett jogi bizonytalansághoz, következményképpen a társadalmi időpreferencia növekedéséhez, azaz megnövekedett rövidtávú orientációhoz (a társadalom „infantilizációjához”) fog vezetni - viszont ennek a küzdelemnek az egyik eredménye, a demokrácia egyik következménye bizonyossággal megjósolható. A demokrácia egy új hatalmi elitet vagy uralkodó osztályt termel ki és hoz el. Az elnökök, miniszterelnökök és a parlament, illetve a politikai pártok vezetői ennek a hatalmi elitnek a részei, és már utaltam rájuk úgy, mint akik lényegében amorális demagógok. De naivitás volna feltételezni, hogy ők a leghatalmasabb és legbefolyásosabb emberek

mind közül. Sokkal gyakrabban pusztán ügynökei és meghatalmazottjai – akik az ügyeit intézik – más embereknek, akik oldalt, a nyilvánosság látóterén kívül állnak. A plutokraták az igazi hatalmi elit, ami meghatározza és irányítja, ki lesz elnök, miniszerelnök, párvezető, stb. A plutokraták, ahogy a nagy, de javarészt elfeledett amerikai szociológus, William Graham Sumner definiálta őket, nem pusztán a szupergazdagok – a nagy bankárok, a nagyvállalatok és az ipar kapitányai. Ehelyett a plutokraták mindössze a szupergazdagok egy alosztályát képezik. Ők azok a szupergazdag nagy bankárok és üzletemberek, akik felismerték az Államban rejlő hatalmas lehetőséget: mint egy intézményt, ami adóztathat és törvényt hozhat saját, még nagyobb jövőbeli meggazdagodásukért - és akik e belátás alapján úgy döntöttek, hogy belépnek a politikába. Látják, hogy az Állam sokkal gazdagabbá tehet, mint amennyire jelenleg vagy - tegye azt a támogatásoddal, állami megbízások kiosztásával vagy olyan törvények beiktatásával, amelyek védelmeznek téged a nem szívesen látott versenytárstól vagy versenytársaktól - és úgy döntöttek, hogy arra használják a vagyonukat, hogy csapdába csalják az Államot; és a politikát használják saját további meggazdagodásuk eszközeként (ahelyett, hogy pusztán gazdasági eszközökkel válnának gazdagabbá, azaz úgy, hogy jobban szolgálják egy termék önként fizető fogyasztóit). Nem kell maguknak részt venniük a politikában. Van sokkal fontosabb és jövedelmezőbb dolguk, mint a mindennapi politikára

pazarolni az idejüket. De megvan a pénzük és a pozíciójuk ahhoz, hogy „megvásárolják" az általában sokkal kevésbé gazdag professzionális politikusokat: vagy közvetlenül - kenőpénzt fizetve - vagy közvetve - annak ígéretével, hogy később, miután a professzionális politikai pályájuk véget ér, foglalkoztatni fogják őket mint magasan fizetett menedzsereket, tanácsadókat vagy lobbistákat; így érik el, hogy saját érdekük szerint befolyásolják a politikát és meghatározzák annak folyamát. Ők, a plutokraták lesznek a végső győztesei a demokráciának; a vagyon és a jövedelem folyamatos újraelosztásban. És köztük (a rivaldafényen kívül tartózkodó valódi hatalmi elit) és mindazok között, akiknek jövedelme (és vagyona) kizárólag vagy javarészt az Államon és adóztatási hatalmán múlik (a folyamatosan növekvő államapparátus foglalkoztatottjai és az átruházott kifizetéseik összes kedvezményezettje, a „segélykliensei") a termelékeny középosztályt egyre jobban kivéreztetik.

Nem kevésbé fontos, hogy a demokrácia jelentős hatást gyakorol a háborúskodásra is. Már elmagyaráztam, hogy a királyok - mivel másokra ruházhatják át saját agressziójuk költségeit (adókkal) – hajlamosak a több mint „normális" agresszivitásra és harciasságra. Viszont egy király motivációja a háborúra általában egy tulajdonlási-öröklési vita, amit a dinasztia-közi házasságok összetett hálózata és a bizonyos dinasztiák szabálytalan, de mindig megtörténő kihalása hoz el. Nem ideológiailag motivált civakodások, hanem

kézzelfogható tulajdon feletti viták. Továbbá, mint dinasztia-közi tulajdonviták, a nyilvánosság a háborúkat lényegében a király magánügyének tartja, amiért a királynak kell fizetnie, és nem elegendő ok bármi további adóemelésre. Sőt, mivel ezek magánkonfliktusok különböző uralkodócsaládok között, a nyilvánosság azt várja - a királyok pedig kötelesnek érzik magukat arra - hogy meghúzzanak egy világos határvonalat a résztvevők és részt-nem-vevők között, háborús erőfeszítéseikkel pedig kimondottan és kizárólag egymást és egymás személyes tulajdonát vegyék célba.

A demokrácia radikálisan totális háborúvá változtatja a királyok korlátozott háborúját. Azzal, hogy eltörli a határvonalat az uralkodók és az uraltak között, a demokrácia megerősíti a nyilvánosság az Állammal való azonosítását. Amint mindenki birtokolja az Államot – ahogy azt a demokraták azt megtévesztően híresztelik, - teljesen igazságossá válik, hogy mindenki harcoljon a saját Államáért, és háborúiban mobilizálják egy ország minden gazdasági erőforrását az Államért. És mivel a demokratikus állam élén álló közhivatalnokok nem tudják és nem fogják azt állítani, hogy személyesen „birtokolnak" idegen területeket (ahogy a királyok tehetik), a háború motivációja ideológiaivá válik – nemzeti dicsőség, demokrácia, szabadság, civilizáció, emberiség. A célok megfoghatatlanok és bizonytalanok: az eszmék győzelme és a

vesztesek feltétel nélküli megadása és ideológiai megtérése (ami, mivel az ember sosem lehet biztos a megtérés őszinteségében, megkövetelheti a polgárok tömeges lemészárlását). Emellett a résztvevők és a részt-nem-vevők közötti különbség elhomályosul, és végül eltűnik a demokráciában: a tömeges háborús részvétel – a sorozás és a népszerű háborús gyűlések, – illetve a „járulékos kár” a háborús stratégia részévé válik.

Ezeket a hajlamokat tovább erősíti a plutokraták új uralkodó osztályának felemelkedése. Hiszen a plutokraták egyrészt hamar fel fogják fedezni a hatalmas profitot, ami az Állam felfegyverzésében rejlik; abban, hogy legyártják azokat a fegyvereket és felszereléseket, amiket a háborúban használnak, és ők kapják a legbőkezűbb, adóból finanszírozott költség-plusz megbízásokat arra, hogy ezt tegyék. Egy hadipari komplexum jön létre. Másrészt - ellentétben a többséggel, akiknek pusztán helyi vagy hazai érdekeltségük van - a szupergazdag plutokratáknak külföldön is vannak pénzügyi érdekeltségeik, potenciálisan szerte a Földön, és teljesen természetes számukra saját Államuk katonai erejét arra használni, hogy beavatkozzon a külügyekbe az ő érdekükben; hogy kiterjesszék, megvédjék és kikényszerítsék ezeket a külföldi érdekeket. Talán félresiklott egy üzlet az idegen országban, vagy koncessziót, engedélyt kell ott elnyerni – szinte bármi okot adhat arra, hogy az ember nyomást gyakoroljon saját Államára, hogy az megmentse őt és

a territóriumán kívül avatkozzon be. Valójában az is áldásos lehet számukra, ha ez a beavatkozás megköveteli, hogy elpusztítsanak egy idegen országot - feltéve, hogy ők kapják meg az ország újjáépítésének megbízását, amit előzőleg az ő fegyvereik pusztítottak el.

Végül, a királyok háborúival kezdődő tendencia az egyre növekvő politikai központosításra; birodalomépítésre, folytatódik és felgyorsul a demokratikus háborúval.

Területileg minden Államnak kicsiként kell kezdenie. Ez megkönnyíti a produktív emberek számára, hogy elmeneküljenek, hogy megszabaduljanak adóztatása és törvényalkotása elől. Egy Állam nyilvánvalóan nem nézi jó szemmel a produktív embereinek elmenekülését, és megpróbálja elfogni őket területe növelésével. Minél több produktív embert irányít az Állam, annál jobban jár. Terjeszkedési vágyában összetűzésbe kerül más Államokkal. A végső döntéshozatalnak csak egyetlen egy monopolistája lehet bármely adott területen belül. Azaz a különböző Államok közötti verseny eliminatív. Vagy *A* győzedelmeskedik és irányítja a területet, vagy *B*. Ki győzedelmeskedik? Az az Állam fog győzedelmeskedni - legalábbis hosszútávon – és veszi át egy másik területét, vagy állít fel hegemóniát felette, sarc megfizetésére kényszerítve, amely egy viszonylag termelékenyebb gazdaságból képes parazitikusan meríteni. Azaz ha minden más tényező változatlan, a belföldön

„liberálisabb" Államok - azaz viszonylag alacsony adókkal és kevés törvényi regulációval rendelkező Államok - fognak győzedelmeskedni a kevésbé „liberális", azaz elnyomóbb Államok felett, és lesznek képesek kiterjeszteni területüket vagy hegemonikus uralmuk hatótávolságát.

Már csak egy fontos alkotóelem hiányzik az imperializmus és a politikai központosítás irányába haladó tendencia rekonstrukciójából: a pénz.

Mint a törvényhozás területi monopolistája, minden Állam, legyen az monarchikus vagy demokratikus, azonnal felfedezte saját meggazdagításának hatalmas lehetőségét – sokkal nagyobb mértékűt, mint amit az adóztatás biztosíthat – amit a pénz monopolisztikus uralma nyújt. Azzal, hogy önmagát nevezi ki a pénz egyedüli termelőjének, az Állam megnövelheti és inflálhatja a pénzkínálatot a valuta értékének csökkentésével: azzal, hogy egyre olcsóbb és végül „értéktelen" pénzt termel, például papírpénzt, amit gyakorlatilag zéró költséggel meg lehet termelni, így lehetővé téve az Államnak, hogy valós, nem-monetáris javakat „vásároljon" őt terhelő költség nélkül. De a számos versengő állam, papírpénz és valutaterület környezetében életbe lépnek az „infláción keresztüli vagyonelkobzás" politikájának korlátai. Ha egy Állam többet inflál, mint egy másik, pénze hajlamos veszíteni értékéből a valutapiacon más pénzekhez viszonyítva, és az emberek úgy reagálnak erre a

változásra, hogy eladják az inflációsabb pénzt, és többet vásárolnak a kevésbé inflációsból. A „jobb” pénz hajlamos volna kiszorítani a „rosszabb” pénzt.

Ezt csak akkor lehet megelőzni, ha koordinálják minden állam inflációs politikáját, és felállítanak egy inflációs kartellt. De minden ilyen kartell labilis volna. A belső és külső gazdasági nyomások hajlamosak volnának széthasítani. Ahhoz, hogy stabil legyen a kartell, kell egy domináns végrehajtó – ami visszavezet az imperializmus és birodalomépítés témájához. Egy katonailag domináns Állam, egy hegemón képes és használni fogja pozícióját arra, hogy felállítsa és kikényszerítse a koordinált infláció és a *monetáris imperializmus* politikáját. Utasítani fogja vazallus Államait arra, hogy saját inflációjával egyenlő mértékben infláljanak. Továbbá arra fogja kényszeríteni őket, hogy fogadják el tartalékvalutának saját valutáját, és végül helyettesítsenek minden más, versengő valutát egyetlen, világszerte használt papírpénzzel, amit ő maga irányít, hogy kiterjessze kizsákmányoló hatalmát más területekre, és végül a teljes Földre további háborúk vagy hódítások nélkül.

De – és ezzel rövidesen elérkezem az erkölcsi és gazdasági tévedésekről szóló mesém végéhez, illetve már érintettem egy lehetséges kivezető utat – az imperializmus és a birodalomépítés magában hordozza saját pusztulásának magvait. Minél közelebb jut egy Állam a világuralom, a világállam és a papírpénz végső céljához,

annál kevesebb oka marad arra, hogy fenntartsa belföldi liberalizmusát, és ne tegye inkább azt, amire egyébként is minden Állam hajlamos: ne sújtson le minden produktív emberre, aki még megmaradt, és zsákmányolja ki őket egyre fokozódóan. Következményképpen, mikor nem maradt más, aki megsarcolható, a hazai termelés pedig stagnál vagy zuhan, a birodalom kenyér-és-cirkusz belpolitikája és háború-és-uralom külpolitikája többé nem tartható fenn. Beüt a gazdasági krízis, és egy közelgő gazdasági összeomlás stimulálni fogja a decentralizáló hajlamokat, a szeparatista és szecesszionista mozgalmakat, végül pedig a birodalom felbomlásához vezet.

Mi tehát a mese tanulsága? Igyekeztem érthetőbbé tenni a jelenlegi világot; egymást követő, felgyülemlett erkölcsi és gazdasági tévedések előrelátható eredményeként rekonstruálni azt.

Mindnyájan tapasztaljuk az eredményeket. Az igazságosság ára csillagászati magasságokba szökött. A tulajdonnal rendelkezőkre és a termelőkre kivetett adóteher mellett mérsékeltnek látszanak a szolgák és a jobbágyok terhei. Az államadósság eközben lélegzetelállító méreteket öltött. A demokratikus államok mindenhol a csőd szélén állnak. A törvény minősége ezzel egy időben szüntelenül addig a pontig hanyatlott, ahol a törvénynek, mint az igazságosság egyetemes és megváltoztathatatlan elvének elképzelése

eltűnt a közvélekedésből és köztudatból, helyét pedig átvette a törvény mint törvényalkotás elképzelése. A magánélet, a tulajdon, a kereskedelem és a szerződés minden részletét papírtörvények egyre hatalmasabb hegyei szabályozzák. A társadalom-, köz- vagy nemzetbiztonság nevében a demokratikus gondnokok „megvédenek" minket a globális felmelegedéstől és lehűléstől, állatok és növények kihalásától, a természetes erőforrások kimerülésétől, a férjektől és a feleségektől, a szülőktől és a munkaadóktól, a szegénységtől, a betegségtől, a katasztrófáktól, a tudatlanságtól, az előítélettől, a rasszizmustól, a szexizmustól, a homofóbiától és a köz számtalan másik „ellenségétől" és „veszélyétől." Viszont az egyetlen feladatot, amely az állam feladata lett volna – életünk és tulajdonunk védelmét – nem végzi el. Épp ellenkezőleg, minél magasabbra emelkednek a társadalom-, köz- és nemzetbiztonság állami kiadásai, annál inkább elpusztulnak a magántulajdonjogok, annál több tulajdont koboznak el, sajátítanak ki, pusztítanak és értéktelenítenek el, és annál több embert fosztanak meg minden védelem alapjától: a személyes függetlenségtől, az erős gazdaságtól és a magánvagyontól. Minél több papírtörvényt alkottak, annál nagyobb jogbizonytalanságot és erkölcsi kockázatot teremtettek, a törvény és a rend helyét pedig átvette a törvénytelenség. És miközben egyre dependensebbek, gyámoltalanabbak, szegényebbek, kiszolgáltatottabbak és bizonytalanságban élők lettünk, a politikusok és a plutokraták

uralkodó elitje egyre gazdagabb, korruptabb, arrogánsabb és veszélyesen felfegyverzett lett.

Emellett látjuk az internacionális színteret. Az egyszer, réges-rég viszonylag liberális USA a háborúk vég nélkülinek tűnő sorozatán keresztül – amelyek célja állítólag az volt, hogy biztonságossá tegyék a világot a demokrácia számára, de valójában az Egyesült Államok és plutokratáinak világuralmát szolgálták – a világ legfőbb birodalma, illetve globális hegemón lett, amely számos másik ország helyi hatalmi elitjének és népességének belügyeibe avatkozik, és rájuk kényszeríti uralmát. Továbbá a világ domináns birodalmaként az Egyesült Államok saját valutáját, az amerikai dollárt jelölte ki a vezető nemzetközi tartalékvalutának. És mivel a központi (állami) bankok külföldön a dollárt használják tartalékvalutaként, az Egyesült Államok képes fenntartani az állandó „könnyek nélküli deficitet". Azaz az Egyesült Államoknak nem kell importja exportjához viszonyított folyamatos túlsúlyáért fizetnie - ahogy az „egyenlő" partnerek között normális - azzal, hogy egyre többet exportál külföldre (exportot, amik az importokért fizetnek!). Ahelyett, hogy a külföldi kormányok és központi bankjaik arra használnák exportkeresletüket, hogy amerikai javakat vegyenek hazai fogyasztásra, a domináns Egyesült Államok vazallusaként arra használják papírdollár-tartalékukat, hogy amerikai államkötvényt

vegyenek és a külföldi populációk kárára segítsenek az amerikaiaknak többet fogyasztani, mint amennyit megengedhetnek.

Itt azt próbáltam megmutatni, miért nem történelmi véletlen ez, hanem valami, ami előrelátható volt. Természetesen nem minden részletében, hanem a fejlemények általános mintázatát tekintve. A legfőbb hiba, ami ezekhez a sajnálatos következményekhez vezetett, a végső döntéshozatal területi monopolistájának, az Államnak a felállítása volt - és ebből következően az egész történelem, amelyet elmondanak nekünk és amelyre az iskolák és a sztenderd tankönyvek megtanítanak; ami a demokráciát az emberi civilizáció koronájának ékköveként állítja be, az igazság ellentéte.

A végső kérdés tehát: „Helyre tudjuk-e hozni ezt a hibát, és vissza tudunk-e térni egy természetes, arisztokratikus rendhez?" Már írtam és beszéltem a végső megoldásról: hogyan működne és működhetne egy modern természetes rend – egy magánjog-társadalom -, itt pedig csak összefoglaló jelleggel tudok e munkákra hivatkozni. Ehelyett itt, befejezésül szeretném röviden érinteni a politikai stratégia kérdését: hogyan tudnánk elérni a végső megoldást, amit én és mások - mint nagy tanítóm, Murray Rothbard - megterveztünk és felvázoltunk - az adott körülmények között.

Ahogy említettem, a demokratikus rendszer a gazdasági összeomlás és a csőd szélén áll, ahogyan 2007 óta a nagy és azóta folyamatban levő pénzügyi és gazdasági krízis fejleményei felfedték.

Az EU és az euró alapvető bajban vannak, mint ahogy az Egyesült Államok és az amerikai dollár is. Baljós jelek mutatnak arra, hogy a dollár fokozatosan elveszíti nemzetközi tartalékvaluta-szerepét. Ebben a szituációban – hasonlóképp, mint az egykori Szovjet Birodalom összeomlása után - számtalan decentralizációs, szeparatista és szecesszionista mozgalom és tendencia kapott lendületet, én pedig azt mondanám, hogy meg kell adni a lehető legtöbb ideológiai támogatást ezeknek a mozgalmaknak.

Hiszen még ha új Államok emelkednek is ki az efféle decentralista tendenciák következtében - legyen az demokratikus vagy bármilyen más - a területileg kisebb Államok és a megnövekedett politikai versengés a mértékletességet fogja ösztönözni a termelékeny emberek állami kizsákmányolásában. Csak nézzenek Liechtensteinre, Monacora, Szingapúrra, Hong Kongra és akár Svájcra viszonylag nagyhatalmú, kis kantonjaival a központi kormányhoz képest. Ideális esetben a decentralizációnak végig kellene haladnia egészen az egyéni közösségek szintjéig, szabad városokig és falvakig, ahogy azok egyszer Európa-szerte léteztek. Csak gondoljanak a Hanza-szövetség városaira, például. Akárhogy is, ha új, apró Államok jelennek is meg, kis területeken, körzeteken és közösségekben szinte azonnal láthatóvá válik a politikusok és helyi plutokraták arroganciája és korrupciója, és lehetőség van gyorsan korrigálni és orvosolni azt. És csak a nagyon kicsi politikai egységekben

lehetséges a természetes elit tagjainak - vagy ami maradt egy ilyen elitből – visszaszerezni az önként elismert konfliktus-bírák és békebírók státuszát.